

Sinds 2000 huist de Bibliotheek Roermond in het pand van De Gouden Leeuw aan de Neerstraat. Aan de huisvesting op deze plek is niet alleen een forse verbouwing maar ook een buitengemeen stevige discussie met politieke druk vooraf gegaan. Het gebouw wordt geroemd om zijn architectuur. Architecten aan de Maas. Foto: Martin Thomas.

100 jaar Bibliotheek Roermond

Katholieke bevoogding groeit uit tot informatiedeler Bibliorura

door Luc Wolters

De idee van openbare leeszaal stamt uit Engeland, waar in 1850 een wet werd aangenomen die gemeenten in staat stelde van belastinggeld een publiek toegankelijke bibliotheek te starten (Public Libraries Act). In Nederland bleef de leeszaal nog lang het terrein van wetenschappelijke, religieuze, particuliere of verenigingsinitiatieven, die dikwijls een specifieke doelgroep bedienden en dit met wisselende kwaliteit deden. Pas na circa 1890 kwam ook hier de publiek toegankelijke openbare leeszaal op de agenda, waarna in 1908 de Centrale Vereniging voor Openbare leeszaal en Bibliotheken werd opgericht. Rond die tijd kwamen de eerste door de gemeente gesubsidieerde openbare leeszaal tot stand. Het Engelse voorbeeld was na een halve eeuw nog altijd leidend. Met landelijke richtlijnen zou in Nederland ook een rijksbijdrage tot de mogelijkheden gaan behoren. Belangrijkste uitdaging daarbij was om een modus te vinden voor bibliotheken met een confessionele grondslag. Zo zou in plaatsen met een overwegend katholieke bevolking een dito bibliotheek gefaciliteerd gaan worden, terwijl in gemeenten met protestanten en katholieken hun beider instellingen voor rijks-subsidiëring in aanmerking zouden komen. Hierover zou pas in 1921 landelijke consensus bereikt worden, hetgeen een belangrijk jaar was voor de Roermondse bibliotheek. Anticiperend op de besprekingen op rijksniveau was die een paar jaar eerder tot stand gekomen, maar vooralsnog zonder collectie noch locatie.¹

KATHOLIEKE BEVOOGDING

De Openbare leeszaal kent in Roermond een lange voorgeschiedenis van katholieke, bevoogdende lectuurinitiatieven. In Roermond werd omstreeks 1850 de 'Kleine Katholieke Volks-Bibliotheek' gestart, die stichtende en eenvoudige boekjes in veelvoud ging aanbie-

den. Dit initiatief kreeg rond 1883-1884 een bijzonder vervolg met de start van de St.-Vincentiusbibliotheek, die in het eerste jaar van haar bestaan al zeventuizend uitleningen verzorgde. Deze bibliotheek was gelieerd aan de gelijknamige liefdadigheidsvereniging die zich het lot aantrok van de katholieke 'minvermogenen' in de stad. De lectuur werd vooraf gekeurd, zodanig 'dat elk boek, ook in de handen van het kleinste kind geen schade kon doen'.² Buiten de gecontroleerde katholieke kringen bewogen zich de colporteurs van ontspanningslectuur, voorts circuleerde er een leesportefeuille, was er de leesbibliotheek van Groels, beschikte onder meer de Groote Sociëteit over een eigen, besloten bibliotheek en kon de stad bogen op de boekhandel Romen en de uitgeverij Waterreus.³ Zo ging via portefeuilles en anderszins ook lectuur rond die door katholieken niet geapprecieerd werd. Tijdens de missie van 1900 van de stadsparochie – een meerdaagse oefening van zielzorg, waarbij ruim baan werd gegeven aan externe welbespraakte predikers – werd hiertegen gefulmineerd. Dit nodigde uit tot een gecontroleerd confessioneel initiatief.⁴ Daarom kwam in 1900 in de bisschopsstad een 'Katholiek Leesgezelschap' tot stand. In 1903 werd het gereguleerd en konden geïnteresseerden tegen betaling van zes gulden per jaar lid worden. Zij kregen dan eens in de twee weken een leesportefeuille bezorgd. Er werd een prospectus rondgestuurd om intekenaars te werven. Het gezelschap had ten doel 'een aangename en tegelijkertijd zooveel de financiën dit toelaten, aan de vereisten der hedendaagsche godsdienstige, wetenschappelijk en sociale vraagstukken beantwoordende, lectuur te verschaffen en te verbreiden'. De klerikale benadering bleek niet enkel uit de naam van het gezelschap, maar evenzeer uit het bestuur ervan, waarvan de plebaandeken N.L. (Laurentius) Le Bron de Vexela voorzitter was en de redemptorist pater J. Kronenburg, P. van den

Mgr. L.N. Le Bron de Vexela, deken van Roermond en initiator van de leeszaal annex bibliotheek. Hij was plebaandeken, geheim kamerheer van de paus, kanunnik en officier in de Orde van Oranje-Nassau. GAR, Beeldbank.

Broek als penningmeester en de directeur van het Bisschoppelijk College L.J.H.A. Schrijnen, de latere bisschop die eveneens gezegend was met de naam Laurentius, deel uitmaakten. Bibliothecaris en secretaris was J.F. Scheuler.

EEN CONFESSIELE LEESZAAL

Na verloop van een aantal jaren groeide de wens om meer mensen – volwassenen welteverstaan – toegang te geven tot de katholieke lectuur. Het maakte deel uit van een landelijke beweging om meer ontwikkeling voor de

In het St.-Christoffelhuis ging de openbare leeszaal Roermond in 1921 van start. Foto: René Roosjen.

arbeidende stand te bieden middels openbare leeszalen. Dat deze in Roermond een katholieke signatuur zou hebben, sprak voor zich in de ogen van degenen die daarvoor ijverden. Hiertoe werd op 1 mei 1917 de vereniging 'Rooms-Katholieke Openbare Leeszaal' in het leven geroepen, die zich ten doel stelde 'overeenkomstig de Rooms-Katholieke beginselen, de verstandelijke ontwikkeling te bevorderen onder de inwoners van Roermond en omstreken (...) door het stichten en in stand houden van eene openbare leeszaal en bibliotheek, kosteloos voor personen boven 18 jaren toegankelijk'. Hierin zouden door het bestuur aangewezen kranten, tijdschriften en boeken ter lezing gelegd worden. Het tenminste negenkoppige bestuur zou voor twee derde benoemd worden door het bestuur van het Comité voor Katholieke Actie en worden bijgestaan

door een namens de bisschop aangestelde censor aan wie het beslisrecht toeviel 'of een courant, tijdschrift of boek voor de leeszaal of bibliotheek kan worden toegelaten'. De leeszaal zou, zoals vermeld, publiek toegankelijk moeten zijn, terwijl men om boeken te lenen lid moest zijn. Eenmaal per jaar hield het bestuur met deze leden een vergadering waarin de aangelegenheden van de vereniging geregeld zouden worden. Aldus werden de statuten bij Koninklijk Besluit van 3 november 1917 goedgekeurd. Toch zou de leeszaal nog enkele jaren op zich laten wachten. Dat hield verband met de financiën. De liberale meerderheid in de gemeenteraad voelde namelijk niets voor een katholieke – en dus niet voor elk publiek toegankelijke – leeszaal. De aanvraag werd scherp bekritiseerd en van de hand gewezen. Als tegenactie dienden de socialisten zelfs een ongefundeerd plan voor een openbare leeszaal in. Met de gemeentelijke afwijzing was tevens de kans op rijkssubsidie verkeken. Het katholieke volksdeel in Roermond voelde zich gegriefd en tekort gedaan. Juist een katholieke instelling werd noodzakelijk geacht om de (minder ontwikkelde) bezoekers van de leeszaal verre te houden van gevaarlijk geachte, verderfelijke literatuur met dwalingen en drogredenen, die de tot het verbodene geneigde gelovige in zijn geloof zouden kunnen schokken, zo berichtte *De Nieuwe Koerier* als spreekbuis van verontwaardigd katholiek Roermond.⁵

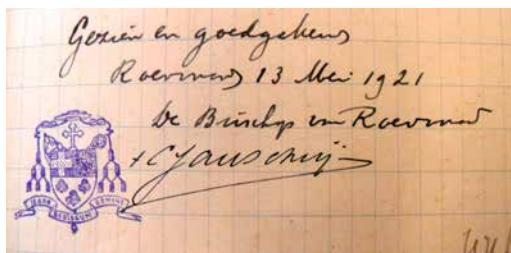
DEKEN NEEMT HET VOORTOUW

Het idee om een katholieke leeszaal te realiseren was daarmee niet van de baan. In 1919 en 1920 belegde de voorzitter Le Bron de Vexela van het Leesgezelschap enkele vergaderingen om dit doel dichterbij te brengen. Bij de keuze van een voorlopig bestuur nam hij de functie van voorzitter op zich om als trekker van het plan te kunnen fungeren. Hij verzamelde om zich heen drukker Theo van der Marck, postbeampte en raadslid Leo Schreurs, secretaris

mr. J. Walter van de Voogdijraad, veeteeltconsulent Jac. Timmermans, H. Versterren, raadslid en coöperatiedirecteur Chr. Evers en directeur Jan Huijsmans van de Ambachtsschool. De bedoeling was de bibliotheken van de Vincentiusvereniging en van het Patronaat (V/d Venne) in de nieuwe leeszaal bijeen te voegen. Het grote punt bleef de locatie van de vestiging. Aanvankelijk was het plan om op het St.-Christoffelhuis aan de Lindanusstraat drie kamers te bouwen. De kosten hiervoor bedroegen fl. 15.000. Ideaal was dit niet, reden om ook voor andere opties de ogen open te houden. Het plan ketste voorlopig af op de kosten en het gebrek aan subsidie, waarvoor inmiddels de voelhorens opnieuw waren uitgestoken. In het Christoffelhuis deed zich door de verplaatsing van het garnizoen en de ontruiming van de zaal der militaire vereniging de mogelijkheid voor om drie lokalen met de zolder te huren. De huursom bedroeg fl. 800 per jaar. Het bestuur had in de tussentijd ook al de vergadering van de Bond van R.K. Openbare Leeszalen bezocht, contact gelegd met de Centrale Vereniging van Openbare Leeszalen en zijn licht opgestoken bij andere Limburgse leeszalen. De goede wil was er, behalve het geld. Rijkssubsidie lag in het verschiet als de gemeenteraad ook over de brug zou komen. Daar was de liberale meerderheid die de leeszaalplannen in 1917 had getorpedeerd, inmiddels na de verkiezingen opgevolgd door een katholiek gedomineerde coalitie.

REALISATIE LEESZAAL

Een intensief jaar – het werd zelfs 'oprichtingsjaar' genoemd – voor de 'R.K. Openbare Leeszaal en Boekerij' in Roermond was 1921. Er kwam een voorlopig bestuur dat een uitvoerend comité koos onder leiding van voorzitter J.M. Hermans, inspecteur der Volksgezondheid.⁶ Het comité besloot subsidieaanvragen te richten aan gemeente, provincie en rijk. Met name van het Rijk had men op grond van de

Omwille van de overheidssubsidie werden de statuten aangepast. Hiervoor was bisschoppelijke instemming vereist. GAR, Archief OB.

nieuwe gepubliceerde Rijkssubsidieregeling hoge verwachtingen. Die werden evenwel getemperd in een gesprek met de rijksinspecteur die het bestuur wel informeerde aan welke voorwaarden de organisatie moest voldoen om voor rijkssubsidie in aanmerking te komen, maar direct liet weten dat hierop de komende twee jaar niet gerekend hoefde te worden wegens bezuinigingen. Met het oog op die mogelijke rijkssubsidie werden zelfs de statuten – natuurlijk na goedkeuring door de bisschop – gewijzigd. Meer succes had het bestuur in Roermond zelf, althans na jarenlang aandringen. Ditmaal zegde de raad bedragen toe als exploitatiesubsidie en ten behoeve van de inrichting. De nieuwe statuten ruimden vervolgens in het bestuur een plaats in voor een vertegenwoordiger namens de gemeente. Meubelmakers uit de stad konden aan de slag gaan om de benodigde boekenkasten te maken. Daarna kwam nog het boekenbestand. Een belangrijk aandeel daarin vormden de ter beschikking gestelde boeken van de voormalige Patronaatsbibliotheek, eveneens in het St.-Christoffelhuis. Ook werd een beroep op de inwoners gedaan om boeken af te staan en om een financiële bijdrage te leveren. Een tegenvaller was dat de St.-Vincentiusvereniging liet weten haar boeken niet ter beschikking te stellen. Zij meende de volkskinderen uit arme gezinnen geschikte ontspanningslectuur te bezorgen, terwijl de leeszaal voor ogen stond de

ambachtsman in zijn ontwikkeling te sterken. Het werd een onoverbrugbaar niveauverschil geacht.⁷

In de persoon van juffrouw M. Timmermans werd een ervaren directrice gevonden die assistentie kreeg van enkele jongedames die haar vrijwillig kwamen helpen met catalogiseren. Niet iedereen was het met die gang van zaken eens: in de krant verscheen een ingezonden brief waarin de schrijver de aanstelling van de directrice aan de kaak stelde. Zij zou een gefortuneerde dame zijn, zonder diploma, die tweeduizend gulden salaris kreeg, terwijl de assistentes geen enkele financiële tegemoetkoming ontvingen. Hoe dan ook, de feestelijke opening van de leeszaal vond nog datzelfde jaar 1921 plaats op 13 november. Tegen die tijd kon de organisatie beschikken over 2500 boeken, diverse jaargangen van tijdschriften en een jaarlijkse bijdrage van fl. 550 van leden en donateurs. Roermond was een leeszaal rijker, die bij de opening liet weten de arbeiders gepaste verstrooiing te willen brengen – de achturige werkweek, die deed vrezen voor misplaatst vrijetijdsgebruik, was recent ingevoerd – en mee te zullen werken aan ‘drankbestrijding en reclassering’.

STRIJD OM RIJKSSUBSIDIE

Met de realisatie van de leeszaal waren de problemen niet van de baan. Met name de bevroren rijkssubsidie, die nieuw gestarte leeszalen als die van Roermond trof, noopte tot grote terughoudendheid. Om de leeszaal financieel rond te krijgen was zelfs een lening aangegaan. De voorzitter bewoog stad en land, schreef brieven aan de Tweede Kamer en artikelen in de kranten, en deed een dringend beroep op de inspecteur en een Tweede Kamerlid die de leeszaal bezochten. Het mocht niet baten. Het mes moest in het tijdschriftbestand worden gezet, waarvan vijftien titels sneuvelden, maar nog 135 behouden bleven, mede dankzij het abonnement op de ‘Historische Leesportefeuille’.

Jacques Napoleon Snackers (1856-1928), bibliotheekvoorzitter en schooldirecteur. GAR, Beeldbank.

De aanschaf van wetenschappelijke werken had de aandacht, maar juist deze categorie was prijzig. Veel daarvan kon de leeszaal zich niet permitteren. Het bestuur sprong een gat in de lucht toen het de *Winkler Prins Encyclopedie* geschonken kreeg, evenals boeken van de bibliotheek van Eindhoven. Geldzorgen bleven het bestuur zorgen baren. In 1925 richtten de in gelijke omstandigheden verkerende leeszalen van Haarlem, Roermond, Roosendaal en Schiedam een gezamenlijk rekest met Memorie van Toelichting aan de minister van Onderwijs, met afschrift aan alle Kamerleden. Een jaar later gloorde hoop toen het bericht werd ontvangen dat zijne excellentie – inmiddels was dit de Limburgse katholieke Marius Waszink, later burgemeester van Roermond – zou overwegen hoe de uit 1922 daterende stopzetting van de subsidiëring van nieuwe leeszalen zou kunnen worden opgeheven. Als de wiedeweerga vulde Roermond de zijdens het ministerie meegezonden vragenlijsten in. En warempel, op de departementale begroting verscheen een post waarmee de subsidie aan nieuwe leeszalen gedurende drie jaar op

In 1925 vroeg Roermond met de bibliotheken van Rosendaal, Schiedam en Haarlem om toekenning van rijkssteun. GAR, Archief OB.

gewoon peil zou worden gebracht. Het besluit werd in Roermond met gejuich begroet, in de ‘wetenschap dat de breidelende banden van financiële onmacht zijn verbroken’. Niet langer hoefde het bestuur een groot beroep op de leden te doen om zelf boeken aan de leeszaal ter beschikking te stellen. Vanaf 1927 konden op veel grotere schaal boeken aangeschaft worden dan voorheen. Toch was er nog een kink in de kabel, zo bleek in 1928: het Rijk verlangde een hogere gemeentelijke bijdrage, wilde het zelf over de brug komen. Bestuursvoorzitter J.N. Snackers – hij was schoolhoofd en zou later dat jaar overlijden – reisde naar Den Haag om bij de ambtenaren te pleiten om Roermond

in dit opzicht te sparen. Het ministerie hield echter voet bij stuk. Gelukkig voor de leeszaal verhoogde de gemeente Roermond haar bijdrage. Ineens stond de leeszaal er financieel riant voor. Behalve de aanschaf van nieuwe boeken werden de salarissen van het personeel op een normaler peil gebracht en kon er een brandverzekering worden afgesloten.

DE JAREN 1920

De leeszaal trachtte lezend Roermond zo goed mogelijk te bedienen met telkens nieuwe boeken en tijdschriften. Er was een grote keuze in romans en studieboeken, naar welke laatste categorie volgens het oordeel van het bestuur, nog te weinig vraag was. Met een enquête werd gepeild naar welke boeken belangstelling uitging. Begin jaren 1920 werd er gewerkt aan een grotere bekendheid. Met medewerking van *De Nieuwe Koerier* werden regelmatig berichten in de krant geplaatst. Dankzij de directrice en de vrijwillige medewerkers – veelal dames uit de gegoede kringen – werd veel werk verzet en was de leeszaal ook op zondag open. Grote vraag was er naar kinder- en jeugdlektuur, die nog maar schaars voorhanden was. Veel kinderen lezen de beschikbare boeken meermaals, maar konden op den duur niets meer van hun gading vinden, zo werd in 1924 duidelijk. Dat jaar verscheen het boekenbezit van de leeszaal in catalogusvorm, die dankzij daarin geplaatste advertenties voor slechts een kwartje te koop was. Ter aanvulling daarop werden binnen enkele jaren al twee supplementen uitgebracht. De inrichting werd verbeterd met vloerbedekking in de boekerij en lopers in de leeszaal. Die kreeg bovendien meer status met de buste van Vondel, een schenking van de firma Cuyper & Co., die de gemeenteraad de opmerking ontlokte dat de leeszaal te luxueus zou zijn ingericht. De raad ging voorbij aan het feit dat men onverminderd moest woekeren met het beschikbare geld. Een mijlpaal werd in 1926 bereikt met het 50.000e uitgeleende boek,

waarna de 100.000e uitlening in 1929 al volgde. Zodra de leeszaal eind jaren 1920 ruimer in de middelen kwam te zitten, werd er meer aangeschaft, zoals het tiendelige verzameld werk van Vondel en diverse technologische en andere wetenschappelijke publicaties. Het was een lokroep aan het publiek dat de weg naar de leeszaal nog niet had gevonden: ‘Nog talrijke intellectuelen in onze stad zijn nooit binnen de muren van onze Leeszaal geweest. Nog veel te veel beschouwt men de Leeszaal als een distributiekantoor van volksromans of een bekwaame gelegenheid om zijn krantje te komen lezen’, aldus het jaarverslag over 1928.

VERHUIZING NAAR MUNSTERPLEIN

Door de toename van het boekenbestand, niet in de laatste plaats aangevuld door giften in natura van leden, groeide de leeszaal in het St.-Christoffelhuis uit zijn jasje. De toekenning van rijkssubsidie zorgde eveneens voor de aanschaf van meer boeken. Om langer in het Christoffelhuis te kunnen blijven zou een forse verbouwing nodig zijn met een fikse huurverhoging als gevolg. Een passender alternatief werd gevonden in het opgeknapte pand Munsterplein nr. 9, dat gehuurd werd van weduwnaar Th. van de Winkel.⁸ Dit werd ingericht als leeszaal en boekerij, waarna de grote verhuizing van de boeken kon plaatsvinden. De voorzitter en directrice met haar medewerkers zouden hier veel tijd en energie in steken. De feestelijke opening had plaats op 4 mei 1929. In aanwezigheid van tal van genodigde autoriteiten verrichtte censor J. Bemelmans de inzegening. Voorzitter G.A.H. Kluijtmans, van beroep belastinginspecteur, legde in zijn toespraak uit waarom de verhuizing nodig was en beklemtoonde het belang van de leeszaal voor de stad. Hierna voerden de locoburgemeester en de voorzitter van de landelijke en de provinciale bonden van R.K. Openbare leeszaal het woord om Roermond geluk te wensen. De vestiging in hartje stad legde de uitgebreide

De opening in 1929 van de Openbare Leeszaal in het pand aan het Munsterplein. Bestuur en genodigden poseren voor het in gebruik genomen gebouw. Voorste rij 4e van links directrice Timmermans, 6e secretaris Ed Serrarens en 8e censor Bemelmans. Tweede rij, geheel links gemeentesecretaris Floris Adriaanse. GAR, Beeldbank.

leeszaal geen windeieren: het aantal bezoekers steeg nog steeds gestaag, terwijl het aantal uitleningen in één jaar met 45% toenam. Het aantal jeugdboeken dat uitgeleend werd, verdubbelde bijna. Verhuizing en inrichting waren iets duurder uitgevallen dan gepland, waardoor een lening van fl. 1.500 moest worden afgesloten. Centrale verwarming kon men zich vanwege de kosten nog niet permitteren. Ook gingen de tarieven op de schop: de leesgelden per boek werden afgeschaft en vervangen door een contributietarief van fl. 2,50 tot fl. 5,- per jaar of fl. 1,- voor tijdelijke leden. Het actieve bestuur, dat handelde naar het motto 'stilstaan is achteruitgang', leverde in de jaren dertig tevens enkele dagelijks bestuursleden voor de provinciale leeszaalbond.

CORRESPONDENTSCHAPPEN IN SWALMEN EN HEYTHUYSEN

Een onderwerp dat al in 1929 geagendeerd was door de landelijke en interprovinciale bonden van R.K. Leeszalen, was de bibliotheekvoorziening op het platteland. De meeste steden en stadjes beschikten intussen wel over een leeszaal, maar de leesmissionering zou zich moeten voortzetten naar de dorpen, zo meenden de bonden. Gezien het belang dat daaraan landelijk gehecht werd, vermoedde Roermond al dat die wens ook hier zijn weerslag kon krijgen. Enkele jaren eerder waren met de bouwpastoor van het Roermondse Veld de mogelijkheden besproken voor een leeszaalfiliaal in zijn nieuwe wijk. Door diens drukke werkzaamheden was dat er toen niet

van gekomen. Die uitbreidingskans deed zich wel voor op grond van een provinciaal plan in 1931. Na het polsen van de interesse ter plekke en van de betreffende gemeentebesturen werden er filialen van de Roermondse leeszaal gerealiseerd in Swalmen en in Heythuysen. Eerdere besprekingen met het gemeentebestuur van Weert waren op niets uitgelopen. Hierna werd met meer succes in Heythuysen onderhandeld, terwijl zich na een goede reclame al 77 leden hadden aangemeld voor een filiaal in Swalmen. Dat groeide na de start tot een ledental van 100. Werving in Heythuysen zou 50 leden opleveren (1932). Deze ontwikkeling bood perspectief. Probleem was enkel dat provinciale staten subsidie hadden toegezegd mits er tien filialen op het platteland gerealiseerd zouden worden, terwijl tot dusver enkel de bibliotheken van Venlo en Roermond er werk van leken te maken. Hoe dan ook, op 28 december 1931 startte Roermond de beide dochterfilialen, die vanuit de stad voorzien werden van de lokaal gevraagde boeken. Het initiatief kreeg zijn beslag door het toetreden van twee nieuwe bestuursleden, Niessen uit Heythuysen en burgemeester Charles Strens van Swalmen. De inwoners uit die laatste plaats maakten overigens aanvang jaren 1930 op veel grotere schaal gebruik van de leenfaciliteiten dan die van Heythuysen. De plaatselijk correspondent In den Kleef aldaar leek wat minder geschikt, hoewel de in Heythuysen werkzame kapelaan J.Th. Reintjens zich inspande om nieuwe leden voor de leeszaal te werven. Hierin kwam in 1935 verandering toen deze kapelaan zelf het correspondentschap op zich nam.

BEZUINIGING IN CRISISTIJD

De crisistijd liet Roermond niet onberoerd. Het stadsbestuur besloot in 1933 tot draconische maatregelen, onder meer tot korting van 40% op de subsidie voor de leeszaal. Dit nieuws werd met ontsteltenis ontvangen. Het zou immers betekenen dat de gehele rijks-

Het gebouw aan het Munsterplein deed dienst als bibliotheek van 1929 tot 1949. GAR, Beeldbank.

subsidie ingetrokken zou worden. Het Rijk kortte namelijk maximaal met 9¾ % en stond niet toe dat de gemeente een grotere korting zou toepassen. Het bestuur luidde de alarmbel toen het de gemeentelijke plannen vernam en raadpleegde de inspecteur. Voorzitter mr. M. van der Grinten ging in gesprek met de burgemeester, terwijl bestuurslid M. Tops de R.K. raadsfractie van de ernst der zaak trachtte te doordringen.⁹ Dat lukte. Op die wijze werd het grootste onheil afgewend. Desondanks moest de Roermondse leeszaal het stellen met bijna tien procent minder subsidie van zowel Rijk als Gemeente. De secretaris merkt hierover op: 'Wij mogen ons echter er niet over beklagen, nu wij gelijkelijk met anderen, niet minder maar ook niet meer, de lasten van de crisis te dragen krijgen'. Zo werden ingrijpende effecten van de crisis grotendeels afgewend. Ook slaagde men erin het huurcontract van het pand aan het

Munsterplein te verlengen voor een met honderd gulden verlaagde huurprijs van fl. 800 per jaar. De ruimte om de 'schatten van wetenschap en cultuur' te herbergen werd alleen wel wat krap.

PAND MUNSTERPLEIN

Met de aanwas van nieuwe boeken – ongeveer 520 per jaar – groeide de bibliotheek langzaam opnieuw uit haar jasje. In die tijd werden diverse andere panden bekeken, maar van verhuizing werd afgezien omdat de ruimte of de verlangde huur niet strookten met de eigen mogelijkheden. Wel werd het pand aan het Munsterplein onder handen genomen. De uitleen moest weg van de bovenverdieping, niet alleen omdat de ruimte daar klein was maar ook omdat het gewicht van de boeken mogelijk te groot werd. Zelfs werd aanbouw in de tuin overwogen. Het bleef echter bij een interne verhuizing zodat de uitleen op de begane grond kwam en de leeszaal op de eerste verdieping. In de jaren 1936-1937 werd het pand opgeknapt met vernieuwde plafonds, behang en linoleum op de vloer. Ook liet de verhuurder centrale verwarming installeren.

FILIALEN EN CORRESPONDENTSCHAPPEN

Na de realisatie van de correspondentschappen in Swalmen en Heythuysen werd het voortvarende bestuur meermaals benaderd door priesters of katholieke organisaties die gecharmeerd waren van de bibliotheekfunctie, die ze in hun wijk of organisatie ook wilden introduceren. Zo opperde pater Janssen het instellen van een correspondentschap aan de Kapel in 't Zand en vroeg de St.-Adelbertvereniging om een door de leeszaal te verzorgen leesportefeuille. Daarnaast werd er onderhandeld over correspondentschappen in Weert en Vlodrop (1938), maar dit liep op niets uit. In de meeste gevallen waren het wensdromen. Vooraleer zich aan avonturen te wagen onderzocht het bibliotheekbestuur eerst consequent hoe groot

de behoefte was en hoeveel leden zich aan een correspondentschap zouden verbinden. Dat bleek soms tegen te vallen. In 1938 sloot de militaire vereniging een soort groepsabonnement af, zodat de ter stede gelegerde soldaten van lectuur konden worden voorzien om hun vrije tijd zinnig te besteden. Daartoe verzocht nam de bibliotheek het beheer en de administratie op zich van de circulerende 'R.K. Portefeuille'.

DOMEIN VAN VROUWEN

De bibliotheek was bij uitstek het werkveld van de vrouw, zo lijkt het althans als het vooroorlogse personeelsbestand aan een nadere beschouwing wordt onderworpen. Het waren vrijwel uitsluitend vrouwen die assistentie verleenden bij het catalogiseren en het toezicht houden op de leeszaal en die de uitleenfunctie voor hun rekening namen. Slechts af en toe wordt er een man genoemd als toezichthouder.

Directrice M. Timmermans (r.) met haar vier assistentes. GAR, Beeldbank.

Aan het hoofd van de organisatie stond eveneens een vrouw, beter gezegd naar het spraakgebruik van die tijd, een juffrouw, die werd aangesteld als directrice. Dat was de al genoemde M. Timmermans, die in 1921 als zodanig benoemd was in een betaalde functie. Zij bleef zich onvermoeibaar voor de bibliotheek inspannen. De in de bibliotheek werkzame juffrouwen kwamen veelal uit de goeode, katholieke, stedelijke kringen. Mondjesmaat waren vrouwen uit andere plaatsen actief. Daarbij was Roermond een van de weinige plaatsen waar ze het bibliotheekwerk in de praktijk konden ervaren, aanleren zelfs. Dat de opgedane ervaring van belang was, gold in het bijzonder voor hen die zich in dit vak wilden bekwamen. Zo verliet de assistente E. Windhausen in 1931 de Roermondse bibliotheek als gevolg van haar benoeming tot directrice van de R.K. leeszaal te Laren. In 1935 werd de leeszaal van Roermond als opleidingsleeszaal voor het diploma assistent-bibliothecaresse erkend. Het bestand aan assistentes was overigens sterk aan verandering onderhevig. Enkel stopten zodra ze een andere betrekking hadden aanvaard, anderen vertrokken omdat ze gingen trouwen. Het was soms een komen en gaan. Inmiddels stonden er in 1937 drie werknemers op de loonlijst: de directrice en de juffrouwen Pijs en Janssen. De Roermondse bibliotheek was aangesloten bij de Centrale Vereniging, een landelijke koepel voor leeszaalen. Hierdoor kon het personeel al met 60 jaar met pensioen, een regeling waarvan directrice Timmermans in 1942 gebruik maakte.

In relatie tot het feit dat de bibliotheek zozeer het werkdomein van vrouwen was, doet het vreemd aan dat de bezoekers voor het overgrote deel mannen (of jongens) waren. In de jaren twintig en dertig was gemiddeld slechts 22% van de bezoekers vrouw (of meisje).

Overigens werkten vrouwen niet alleen in de bibliotheek, maar bestuurden ze deze ook al vroeg mee. In het jaar dat de leeszaal officieel

Mgr. J. Bemelmans (1883-1941), censor, te midden van meisjes van de Ursula-HBS. Uit: Ursula - Een omzien naar..., Gedenkboek bij het 75-jarig bestaan (Horn 1994).

van start ging (1921) trad juffrouw Snackers als eerste vrouwelijk bestuurslid toe. Zij werd een jaar later gevolgd door mevrouw J.M. Wig-gelendam-Boonzaijer als bestuurslid namens de gemeente, die tot 1942 in functie bleef.

BISSCHOPPELIJKE CENSUR

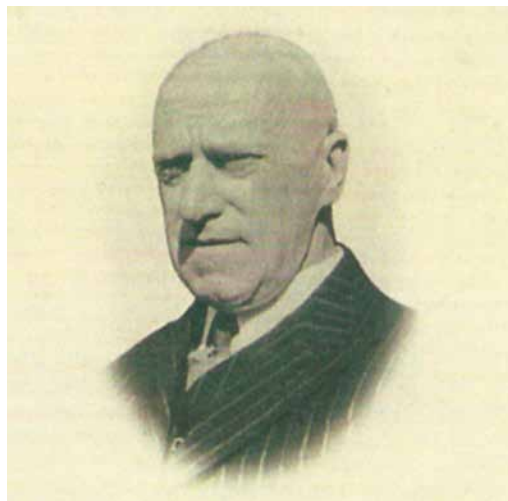
Als R.K. openbare leeszaal in een verzuilde tijd waarin Limburg katholiek ademde en handelde, kreeg de Roermondse bibliotheek een censor toegewezen. Die moest namens het Bisdomein Roermond censuur, toezicht, uitoefenen. Het waren altijd priesters die als taak hadden te beoordelen welke boeken wel of niet in de leeszaal ter beschikking werden gesteld en erop toe te zien dat de diocesane richtlijnen opgevolgd zouden worden. Dat was een verantwoordelijke opgave. Al geruime tijd werd

in katholieke kringen gewerkt met een lijst van verboden lectuur – de *Index* – om te bepalen wat katholieken wel of niet mochten lezen.¹⁰ In 1924 maakte censor J. Bemelmans deel uit van de aanschafcommissie. Hoewel hij geen bestuurslid was, nam hij geregeld aan de vergaderingen deel en had hij hierin een adviserende stem. Bemelmans had eerder de bibliotheek van de St.-Vincentiusvereniging gekuist. Hij fungeerde door zijn voorspraak meermaals als steun voor het bestuur. Dat hij met verschuldigde eerbied bejegend werd, moge blijken uit het feit dat aan hem als censor de eer toekwam het nieuwe pand aan het Munsterplein in te zegenen. Het bestuur beschreef zijn taak bij de selectie van geschikte boeken als volgt: 'Op niemand drukt de verantwoordelijkheid zwaarder dan op hem, die voortdurend gekweld moet

worden door de zucht om te onderscheiden tussen wezenlike en schijnbare ontwikkeling en beschaving'. De censor moest niet alleen erop toezien dat de bibliotheek geen 'foute' werken zou aanschaffen maar ook dat bij het uitlenen bij de jeugd geen boeken, die uitdrukkelijk voor volwassenen bestemd waren, zouden belanden. Daartoe waren de boeken van de bibliotheek ingedeeld in categorieën. Met circulaires werden ouders er in 1935 en 1948 op gewezen dat zij mede erop moesten letten dat boeken in de categorieën B, Bc en C niet in handen zou komen van onbevoegden (lees: de jeugd). Categorie A betrof de 'Lectuur voor allen'. B was: 'Lectuur voor volwassenen alleen. Circa 18 jaar en ouder. Veronderstelt zedelijke voorlichting en vorming'. Onder Bc viel de 'Voorbehouden lectuur' met 'Boeken welke wegens bepaalde passages of grondgedachten, niet voor alle volwassenen geschikt zijn, maar voor gevormde volwassenen, ook ontspanningshalve, in aanmerking kunnen komen'. Dan nog de categorie C met: 'Streng verboden lectuur. Deze boeken mogen a) slechts bij uitzondering, b) om gegronde redenen, c) door welgevormde lezers worden gelezen'. Het vergde dus een behoorlijk inschattingsvermogen van het bibliotheekpersoneel om de leners naar hun vorming en kennis te taxeren. Probleem daarbij was in ieder geval dat leners hun boeken ook aan anderen ter beschikking zouden kunnen stellen. De censuurmaatregelen werden op aandringen van de censor in 1939 verscherpt, 'ten einde met nog meer effect te waken over het geestelijk evenwicht onzer lezers'. Na rijp beraad besloot het bestuur dat de C-boeken in het vervolg alleen nog maar door de directrice persoonlijk mochten worden uitgeleend.

OOORLOG EN BEZETTING

De bezetting van ons land in 1940 had geen directe grote consequenties, behalve dan dat er nu een andersoortige censuur van toepassing

Mr. M.J.A.M. van der Grinten (1877-1946) was voorzitter sinds 1932. Hij trad tijdens de bezetting af toen het bisdom de bibliotheek gelastte het anti-Jodenbord te verwijderen. Collectie Hein van der Bruggen.

werd. De Centrale Vereniging schreef de bibliotheken in september 1940 aan om namens 'den Rijkscommissaris betreffende te verwijderen boeken' mededeling te doen. Hieronder vielen veel Duitse en Engelse non-fictie boeken over Hitler, nationaalsocialisme of Duitse politiek. In de eigen organisatie deden zich de nodige wijzigingen voor. In 1941 overleed met censor Bemelmans een steunpilaar voor het bestuur. Een jaar later verloor de instelling enkele bakens in de leiding, namelijk directrice Timmermans die met pensioen ging, en voorzitter Van der Grinten samen met de bestuursleden Wiggelendam – namens de gemeente – en J. Brentjens. Bovendien kreeg men in 1941 te maken met een verplichte besparing op licht, waardoor de studie- en leeszaal al bij zonsondergang gesloten moest worden. In de leeszaal konden steeds minder kranten en tijdschriften aangeboden worden. Het aantal bezoekers verminderde daardoor aanzienlijk. Desondanks steeg het aantal leden van de bibliotheek van 690 naar 810 (1941) en tot 951 (1942). Was het

lezen van boeken een vlucht uit de alledaagse realiteit?¹¹ De grootste problemen waarvoor het bestuur zich gesteld zag, waren de toenemende geldzorgen en de moeilijkheden om het groeiend aantal leden voldoende boeken aan te kunnen bieden, zowel kwalitatief als in voldoende goede staat. Aankoop van nieuwe, geschikte boeken was in 1942 vrijwel niet meer mogelijk. Herstel van boeken was door materiaalschaarste eveneens een zeldzaamheid geworden, terwijl enkele boeken zelfs werden 'geschonden door ongedisciplineerde lezers, wien nog de orde van een bibliotheek moet worden bijgebracht'. Het bestuur stelde alles in het werk om aan lectuur te komen. Het ging zelfs bij boekenantiquariaten langs om geschikte werken te vinden, maar ook daar was weinig te halen. Tot overmaat van ramp moesten op grond van bepalingen door de bezetter meer dan duizend boeken aan circulatie worden onttrokken. Alle niet goedgekeurde boeken werden op grond van een 'meedogenloze censuur' achter 'gesloten deuren' geplaatst. Inkrimping van het ledenbestand werd overwogen, maar niet uitgevoerd. Dit leidde er wel toe dat het personeel veel tekst en uitleg moest geven over (nog) niet beschikbare boeken en toch soms wel 700 uitleningen per dag wist te realiseren.

'VOOR JODEN VERBODEN'

Het op last van de bezetter geplaatste bordje 'Voor Joden verboden' was velen een doorn in het oog. Niet in de laatste plaats stoorde het bisdom zich aan deze oneigenlijke toegangsbeperking. Zozeer zelfs dat bisschop Lemmens aan alle R.K. openbare leeszalen de opdracht gaf het te doen verwijderen.¹² Met die lastgeving zat het bestuur van Roermond danig in zijn maag. Er was geen onwil deze daad van burgerlijke ongehoorzaamheid ten uitvoer te brengen, maar er was vrees voor de consequenties. Met name bestuursvoorzitter Van der Grinten die rechter in de arrondissements-

rechtbank ter plaatse was,¹³ vreesde ernstig op de vingers te worden getikt. Het bevel Joden te weren was afkomstig van de procureur-generaal van het Gerechtshof Den Bosch, de hoogste justitiefunctionaris in Zuid-Nederland, de fanatieke NSB'er Van Leeuwen. De impasse leidde ertoe dat er enkele keren werd vergaderd zonder over dit preciaire onderwerp een besluit te nemen. Die beslissing kwam er toch toen voorzitter Van der Grinten op 28 april 1942 zijn functie neergelegd had en er zo snel geen nieuwe voorzitter was gevonden. Op last van de bisschop bleef censor Bours aandringen op verwijdering van het verbodsbordje. Plebaandeken Willem Rhoen zelf schreef het bestuur op 8 mei dat hij over deze kwestie met de bisschop had gesproken en dat die te kennen had gegeven 'dat het bordje zoo spoedig mogelijk moest verwijderd worden, en wel door het Bestuur van de Leeszaal. Werd niet voldaan aan zijn uitdrukkelijk verlangen, dan, zoo zei de Bisschop, zou Hij de Leeszaal doen sluiten'. Uiteindelijk besloot het gepreste bestuur om dan maar gezamenlijk tot actie over te gaan. Op 23 mei 1942 pleegden zij hun daad van verzet. Samen met secretaris Gerard Janssen, de bestuursleden J. Turlings, J. Brentjens en mejuffrouw M. Schreurs verwijderde Eduard (Ed) Serrarens het bordje, dat eenvoudig van karton gemaakt was, en verscheurde het.¹⁴

Bord 'Voor Joden verboden'. Historiehuis Roermond.
Foto: Jan Straus.

EEN ZAAK VOOR DE INSTANTIES

Deze kleine verzetsdaad van het bestuur om het bordje 'Voor Joden verboden' weg te nemen en kapot te maken druiste in tegen de lastgeving van de bezetter en kon daarom niet zonder gevolgen blijven. De Roermondse politierechercheur Schumacher kreeg van zijn commissaris de opdracht de toedracht te achterhalen. Hij meldde zich bij Serrarens. Omdat er nog geen nieuwe voorzitter was gevonden, had deze leraar Nederlands op 17 juni – dus na het incident – de waarneming als voorzitter op zich genomen. Toen de rechercheur hem op vrijdag 24 juli kwam bevragen, was hij echter onvoldoende daarop voorbereid. Serrarens vertelde hem althans niet de ware toedracht, enkel om tijd te winnen om met zijn bestuur te kunnen overleggen. Schumacher bevroeg ook secretaris Janssen, wiskundeleraar en buurman van Serrarens, die zei nergens van te weten. Ook hij wilde tijd rekken om ruggespraak te houden. Na bestuursberaad meldden Serrarens en Janssen zich drie dagen later bij de politie, ditmaal om een volledige en eensluidende verklaring af te leggen die aan politiecommissaris J. Odekerken ter hand werd gesteld. Het Roermondse gemeentebestuur in de persoon van burgemeester Paul Reijmer stelde de 'Commissaris voor niet-commerciële verenigingen en stichtingen', een door de bezetter benoemde functionaris, ervan in kennis. Die liet aan de voorzitter – het schrijven werd abusievelijk gericht aan de teruggetreden Van der Grinten – weten dat het bord herplaatst moest worden. In geval van eventuele sluiting van de bibliotheek op grond van dit feit, zou deze ten spoedigste heropend moeten worden. Geen woord werd gewijd aan bestraffing of represailles. Het formele raderwerk was in ieder geval in volle gang. Op 10 augustus gelastte Reijmer de politiecommissaris een onderzoek in te stellen of het gewraakte bordje 'op de voorgeschreven wijze en plaatsen wederom zijn aangebracht'. Prompt begaf rechercheur Pouw zich daags

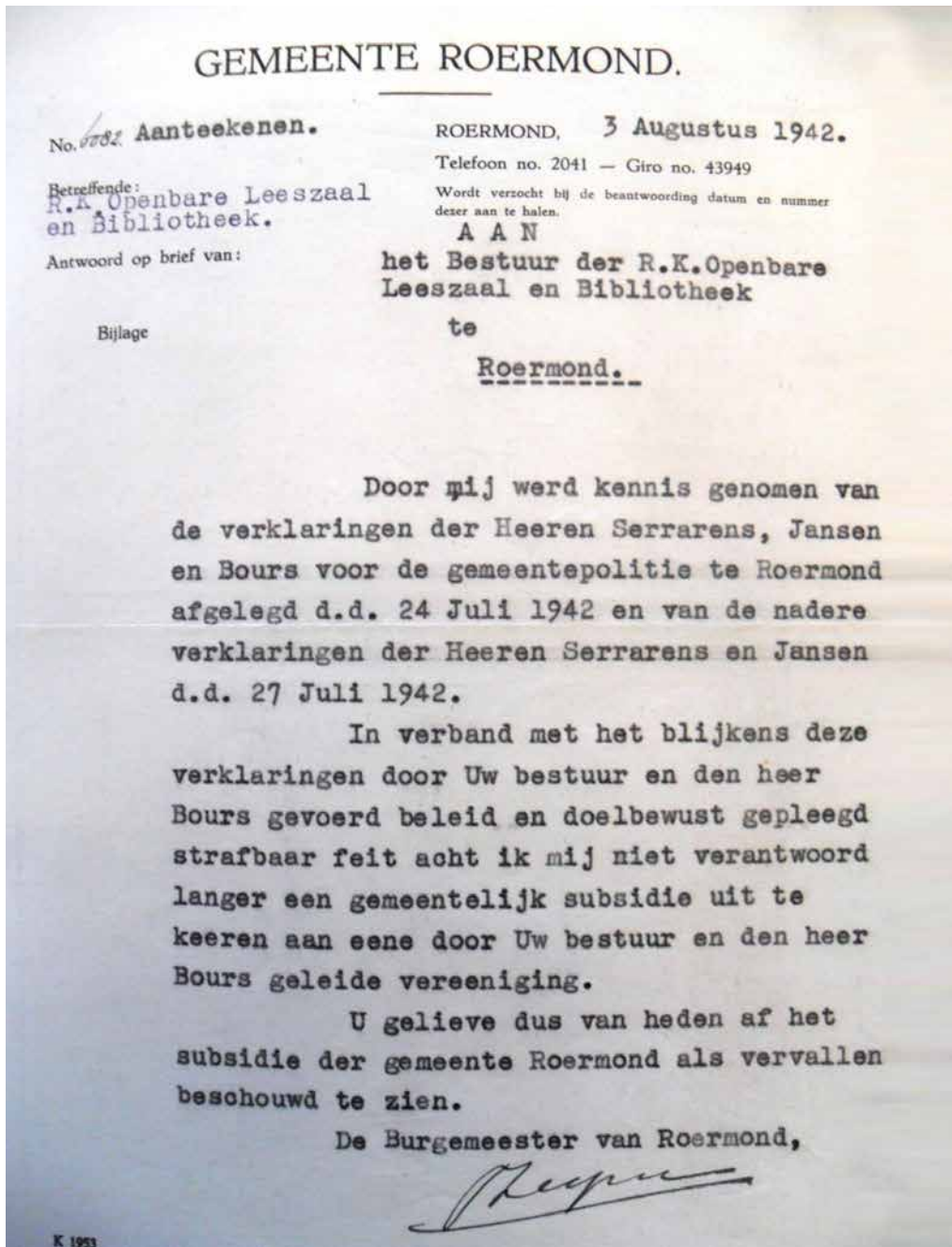

Leraar Nederlands Eduard A. Serrarens (1895-1955) was korte tijd bibliotheeksecretaris en nam tijdens de bezetting het voorzitterschap op zich. GAR, Beeldbank.

erna naar de leeszaal. Zijn bevinding die hij dezelfde dag in rapportvorm vervatte, luidde 'dat by den ingang van de R.K. Openbare Leeszaal en Bibliotheek, gelegen aan het Munsterplein alhier, een bordje, houdende het opschrift "Verboden voor Joden" op de voorgeschreven wijze en plaats is aangebracht'. Het bestuurlijk bibliotheekprotest had dus niet lang stand gehouden.¹⁵

INPERKING SPEELRUIMTE

De handelwijze van de Roermondse bibliotheek vormde geen uitzondering. Ook elders in de bisdommen Roermond en Den Bosch hebben gelijkaardige voorvallen plaatsgevonden, waarbij de gewraakte bordjes werden verwijderd van openbare leesalen en bibliotheken. Omdat de richtlijnen voor het doen plaatsen van deze bordjes aanvankelijk strikt genomen niet op deze instellingen betrekking hadden,

was er enige speelruimte die door de bisdommen gretig werd ingenomen. Die handelwijze bleef ongemoeid, immers de *Zentralstelle für Jüdische Auswanderung* te Amsterdam liet weten dat de politie zich in dergelijke gevallen van ingrijpen diende te onthouden. Op grond daarvan zullen Serrarens c.s. persoonlijk geen grote consequenties van hun daad hebben ondervonden. Wel was er nog een dispuut met burgemeester Reijmer.¹⁶ Die stelde niet alleen dit incident maar ook de benoeming van de directrice Eug. Windhausen aan de kaak. Die had immers plaatsgevonden op een moment waarop er geen gemeentelijk gedelegeerde in het bestuur was. Na het vertrek van mevrouw Wiggelendam, die haar raadszetel had opgezegd, was die vacature namens de gemeente nog niet ingevuld. Het bestuur volstond met de reactie dat de directiebenoeming geen uitstel had geleden en dat deze conform de statuten verlopen was. Reijmer volhardde in zijn verwijt dat het bestuur onzorgvuldig gehandeld had en greep de verwijdering van het bordje aan om de bibliotheek te straffen. Eigenmachtig trok hij de gemeentelijke subsidie in zijn geheel in. Hij liet het bestuur op 2 augustus weten dat op grond van het 'doelbewust gepleegd strafbaar feit acht ik mij niet verantwoord langer een gemeentelijk subsidie uit te keeren'. Kort daarna werden de algemene regels aangescherpt en wel zodanig dat in geval een betreffende instelling openbaar was, de toegangsbeperking voor Joden moest worden opgehangen. De bepaling gold dus voor alle publiek toegankelijke instellingen, zo liet de Bossche procureur-generaal uitdrukkelijk aan alle hoofden van de plaatselijke politie weten in zijn schrijven d.d. 13 augustus 1942. Twee dagen vóór dit schrijven voldeed de R.K. Openbare Leeszaal te Roermond weer aan dit voorschrift. Twaalf dagen later startte de eerste van de drie deportaties van Joden in Roermond.

De dubieuze burgemeester Reijmer ontnam de bibliotheek in 1942 hoogstpersoonlijk de gemeentelijke subsidie. GAR, Archief OB.

LAATSTE OORLOGSJAREN

Naarmate de bezetting langer duurde, werden de problemen voor de bibliotheek alsmaar groter. Er was een enorme vraag naar lectuur maar er was amper aanbod. De lezersschare groeide, maar er waren steeds minder boeken beschikbaar, terwijl bovendien veel boeken door censuur van de bezetter aan het leescircuit werden onttrokken. Die nijpende situatie bracht de organisatie in 1944 tot een onorthodoxe maatregel, namelijk om een circulaire te richten aan de inwoners van Roermond met een oproep om boeken af te staan. Halverwege het jaar leverde dat een reeks goede boeken op. Buiten de roep om boeken, was er de financiële nood. Gemeentelijke en provinciale subsidies waren al wegge gevallen; de rijkssubsidie liep weliswaar door, maar werd moeizaam uitgekeerd. Op dat moment sprong bisdomsecretaris Leo Moonen bij met gelden uit de bisschoppelijke hulpactie Bijzondere Noden.¹⁷ Enkele Roermondse ingezetenen leverden daarnaast een bijdrage, waardoor het bibliotheekwerk voortgezet kon worden. Maar inmiddels naderde het oprukkende front. De bibliotheek bleef desondanks onverminderd in functie. Dat ging goed tot 25 oktober 1944. Door een bombardement op die datum waren veel Roermondse dakloos geworden met als gevolg dat twee gezinnen in de leeszaal moesten worden ondergebracht. Dat betekende het einde van de leeszaal- en uitleenfuncties. De onzekerheid over de onbeheerde bibliotheekcollectie groeide nog meer toen de stad in januari-februari 1945 geconfronteerd werd met een algehele evacuatie. De vrees dat er van het toch al aangetaste boekenbestand niet veel meer over zou zijn, werd echter niet bewaarheid. Na de terugkeer van de evacuatie bleken de achtergelaten collectie en het meubilair nog redelijk intact. Wel vergde het veel werk – van mei tot augustus 1945 – om van de chaos aan boeken en tijdschriften weer een behoorlijk functionerende uitleenbibliotheek op te bouwen. Ongeveer 1500 boeken

waren verloren gegaan. Gelukkig had het bestuur in 1943 in alle wijsheid een verzekering afgesloten bij de Onderlinge Kerkelijke Brandwaarborgmaatschappij Sint-Donatus, zodat die schade gedekt was. Bovendien zouden de niet uitgekeerde rijks- en gemeentesubsidie over 1944 alsnog uitbetaald worden, waardoor de financiële basis weer gezond werd. De huisvesting bleef een probleem omdat ten gevolge van de grote woningnood een deel van het gehuurde pand beschikbaar moest worden gesteld als woonruimte voor de van zijn woning beroofde eigenaar Van de Winkel. De studiezaal werd voor dat woondoel ontruimd. Met moeite werd deze op de tweede verdieping – de zolder – provisorisch ingericht.

WEINIG ARMSLAG

In de naoorlogse jaren zat het bestuur ermee in zijn maag dat het de Roermondse geen geschikte studiezaal kon bieden. Eigenaar Van de Winkel bleef 'ingekwartierd'. De misere omstandigheden hadden een desastreus effect op de bezoekersaantallen. Er was intussen een nieuwe start gemaakt met andere personen aan het roer. Voorzitter werd de advocaat mr. René van Boven en censor de priesterleraar Jacques Storms, terwijl juffrouw A Knuvelde tot directrice werd aangesteld. Op haar rustte de verre van eenvoudige taak om weer voldoende personeel aan te trekken. Enkele vrouwen kwamen assistentie bieden, terwijl voortdurend ook leerlingen voor de tijd van hun tweejarige bibliotheekopleiding deel uitmaakten van het personeel. De te krappe huisvesting was het meest knellende probleem waarvoor het bestuur vooralsnog geen oplossing kon bieden. In die eerste wederopbouwjaren was inschikkelijkheid gevraagd, waarnaar men zich had te voegen. De Openbare Leeszaal was al blij het boekenbestand weer wat te kunnen uitbreiden. In 1946 werd in grote dankbaarheid een zending Engelse boeken van 'Help Holland Council' ontvangen, terwijl een jaar later zelfs

Onder het voorzitterschap (1945-1955) van de advocaat, mr. René van Boven (1908-1991), kon de bibliotheek het pand Stationsplein 4 betrekken. Collectie Henk van Boven.

een boekenexpositie in het gemeentemuseum overwogen werd. De leeszaal bood in 1948 toegang tot vijf dagbladen en 63 tijdschriften. Andere wensen, zeker met financiële consequenties, kon de instelling zich niet permitteren. In 1947 werd bovendien duidelijk dat de tijdens de bezetting genoten steun van het bisdomfonds Bijzondere Noden als lening werd aangemerkt en moest worden terugbetaald. Daarom werd voortgezet wat er al was: een goedlopende uitleenfunctie, een te beperkte leeszaal alsmede correspondentschappen in Swalmen en Heythuysen. Uitbreiding van het aantal lokale vertegenwoordigingen – hoezeer ook gewenst – lukte niet. De poging daartoe in Maasbracht strandde in 1946, terwijl die in Kessel uit gebrek geen doorgang vond. Waar vóór de oorlog de nieuwe aanwinsten van de bibliotheek in de pers werden gepubliceerd, was hier in de late jaren veertig als gevolg van papierschaarste geen mogelijkheid voor. Daarom was het

In 1949 kon de bibliotheek terecht op de locatie Stationsplein 4. Hier zou ze tot 1977 blijven, inmiddels kampend met een enorm plaatsgebrek. Foto: René Roosjen.

des te belangrijker geld te steken in de uitgave van een nieuwe catalogus (1948) opdat tenminste de uitleenfunctie optimaal benut zou worden. Gelukkig kwam er in Roermond de mogelijkheid om boeken te laten inbinden, een werk dat voordien met verscheeping van kisten boeken naar Schiedam had moeten plaatsvinden. Bovendien was er door aansluiting bij de landelijke Leeszaalbond de mogelijkheid gekomen om in Roermond niet voorhanden titels elders – veelal bij de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag – op te vragen.

VERHUIZING NAAR STATIONSPLEIN

Aan de periode van berusting dat de beperkte mogelijkheden ertoe dwongen om slechts voort te zetten wat er al was, kwam in 1949 een einde. Eindelijk was er een nieuw pand – op de hoek van het Stationsplein – beschikbaar. Het werd door het gemeentebestuur te huur aangeboden. Er volgden bestuursvergaderingen en gesprekken met directeur Turlings van Gemeentewerken om het gebouw aan de wensen en eisen aan te passen. Tegen het einde van het jaar kon de grote verhuizing van start gaan en

sloot de instelling aan het Munsterplein haar deuren. De officiële ingebruikname van de nieuw locatie vond op 3 december 1949 plaats onder grote belangstelling, met toespraken van burgemeester dr. Robert Geuljans, deken Rhoen en de voorzitters van de Centrale Vereniging en van de Nederlandse Bibliotheekbond. Het nieuwe pand was veel ruimer van opzet en extra aantrekkelijk door een permanente expositie van werken van de Kunstkring Remunj en door tijdelijke tentoonstellingen. Eindelijk kon men weer beschikken over een fraaie lees- en studiezaal. Hier kon iedereen boven de achttien jaar terecht om de voorhanden boeken, vijf dagbladen, veertien weekbladen of 59 tijdschriften te raadplegen. Ten teken van hun bezoek moesten ze een handtekening in het register plaatsen, de basis voor de jaarlijkse telling. Hoewel het bezoekersaantal aan de studiezaal in langzame lijn stijgende was, haalde het nog niet de helft van het aantal

vooorlogse bezoekers. Er werd daarom alles aan gedaan het de lezer aangenaam te maken. Een rookverbod werd ingesteld, dat echter in 1954 weer werd afgeschaft omdat het mogelijk een negatieve invloed had op het aantal lezers. In hetzelfde jaar 1949 waarin het nieuwe pand gebruik werd genomen, verscheen een supplement op de één jaar oude catalogus en werd medewerking van de *Maas- en Roerbode* verkregen om over de bibliotheek en de nieuwe aanwinsten te berichten. Om slagvaardiger boeken aan te kunnen schaffen, werd het dagelijks bestuur gemachtigd actuele en veelgevraagde boeken te kopen. In die tijd had Roermond één van de elf R.K. Bibliotheken in Limburg en vijf van de 263 katholieke volksbibliotheken in deze provincie. Deze laatste categorie bestond uit de drie parochiebibliotheken – St.-Christoffel, Kapel in 't Zand (St.-Alfonsus) en rectoraat 't Witte Kerkje – en twee Vincentiusbibliotheken, namelijk van de parochies St.-Christoffel en H. Hart.

Baliewerk aan de alwetende kaartenbak. Collectie OB.

HET PERSONEEL, JAREN VIJFTIG

Behalve het verloop in de assistentes die als leerling het bibliotheekwezen in Roermond moesten doorgronden, ontstond ook deining in de leiding. De na de oorlog als directrice aangestelde juffrouw Knuveler zorgde door haar moeilijke karakter en onvoldoende kennis van zaken voor problemen. Ze bleek in 1949 niet meer te handhaven te zijn, zo oordeelde het bestuur. Wel werd haar in 1950 enige maanden verlof toegestaan, zodat ze het directiediploma kon halen. Dat zou haar uitzicht kunnen bieden op een nieuwe functie. Ze keerde echter weer naar Roermond terug, zodat het bestuur haar moest laten weten haar te zullen ontslaan. Na die mededeling in een bestuursvergadering liet ze telefonisch weten zelf haar ontslag te nemen. Toch verscheen ze daarna nog op de studiezaal. Voorzitter Van Boven besloot haar nog een uitwerktijd toe te staan. Het werd daarna een vervelende kwestie. Ze meldde zich ziek om na een jaar haar ontslag aan te vechten bij de kantonrechter. In een vlag van verstandverbijstering zou ze haar functie opgezegd hebben, terwijl ze volgens het bestuur leugens vertelde over de wijze waarop het ontslag had plaatsgevonden en wie daarvoor volgens haar verantwoordelijk was. Haar functie werd waargenomen door juffrouw U. Kessels. Zij kreeg in 1951 eveneens studieverlof om in Den Haag de directeurscursus te voltooien, maar keerde daarna niet terug naar de bisschopsstad. Juffrouw Angela Serrarens werd daarom tijdelijk belast met de leiding, totdat in 1952 de als vrijwillig naar Roermond teruggekeerde juffrouw A.M. Breukers tot directrice werd benoemd. Zij had eerder haar opleiding in Roermond gevolgd en na het behalen van haar diploma de stad verlaten. De directrice werd ondersteund door twee assistentes, een aantal leerlingen, soms nog enkele vrijwilligers, bijvoorbeeld voor het avondtoezicht, en een weduwe die de functie van conciërge vervulde.

COLLECTIE EN JEUGD

Dat geleende artikelen niet altijd vlekkeloos bij de eigenaar geretourneerd worden, was een euvel waar men mee kampte. Helemaal bont maakte een zekere N.L. van den Hurk het die vóór zijn verhuizing naar Texel negen boeken leende en niet terugbezorgde. In de daaropvolgende correspondentie trok hij een rookgordijn op en verwees hij naar ene heer Uivel, die vanuit Roermond naar Amsterdam verhuisd was. Ook sloeg hij een brutale toon aan. Uiteindelijk deed secretaris Naus aangifte van verduistering. Na tachtig weken (!) kwam het merendeel van de boeken retour, maar een aantal bleef zoek.

Hoewel aanvankelijk bedoeld voor volwassenen werd het duidelijk dat met de leeszaal ook de jeugd bereikt kon worden. Deze doelgroep kreeg steeds wat meer aandacht. Dat gebeurde door het verlagen van de abonnementsprijs en door experimenten met knipkaarten, waarmee boeken per tiental geleend konden worden. Ook werd – als bijzonderheid – een apart vertrek met boekenrekken, tafeltjes en stoeltjes ingericht waar de jeugdige bezoekers zelf hun boeken konden uitzoeken. Door dit alles verdubbelde de uitleen van jeugdboeken (1950-1951). Ondanks een abonnementswijziging die inhield, dat slechts één kind per gezin lid hoefde te worden – waardoor broertjes en zusjes zich niet meer afzonderlijk hoefden te abonneren – daalde de jeugduitleen in 1953. Dat was niet alleen te wijten aan de bouw van de stationstunnel, waardoor de betreffende uitleenbalie twee maanden gesloten moest worden. Ondanks het feit dat het aantal lezers toenam, werd er minder geleend. Het bestuur weet dit aan de verhoogde tarieven. Lezers zouden daardoor selectiever te werk gaan. Waar de bibliotheek bovendien mee kampte, was dat zowel bij de jeugdboeken als bij de algemene collectie een behoorlijk aantal boeken afgeschreven moest worden; soms waren ze letterlijk stukgelezen. Met de aanschaf van

De doelgroep jeugd kreeg meer aandacht. Collectie OB.

De oude jeugdafdeling. Collectie OB.

De in 1968 vernieuwde jeugdafdeling. GAR/Collectie OB.

nieuwe boeken werd amper het aantal uit roulatie genomen banden gecompenseerd. Ondanks schenkingen van betrokken particulieren en leden kon de leiding met aankopen de collectie kwantitatief niet meer op peil houden. Daarbij speelde parten dat er in die jaren nog niet veel jeugdboeken verschenen en dat het soms moeilijk was daaraan te komen. Het gebrek aan vernieuwing van de collectie maakte het lastig om het ledenbestand – ook dat van de jeugd – in stand te houden. De jeugdafdeling bleek in 1958 wel in aanmerking te komen voor rijkssubsidie. Daarmee kon de afdeling in kleur en meubilair geheel worden opgeknapt.

CORRESPONDENTSCHAPPEN

Al vanaf de start in 1931 liep het correspondentenschap in Swalmen beduidend beter dan dat in Heythuysen, waar het aantal leden lager was en soms maar de helft van het aantal boeken van Swalmen werd uitgeleend. Dit waren geen bibliotheekfilialen, waar boeken voor het uitzoeken stonden; ze draaiden om een contactpersoon die over de actuele Roermondse catalogus beschikte en bij wie de gewenste boeken besteld, afgehaald en ingeleverd konden worden. Na de oorlog kwam er een omslag door een teruggang in het ledenbestand in Swalmen. Die was mede te wijten aan een gebrek aan financiën bij de Roermondse moederinstelling. In 1951 nam Heythuysen de koppositie over, zowel qua ledenaantal als qua uitleningen. Het liet onverlet dat de correspondentenschappen indertijd een nogal kwijnend bestaand leidden. De in de jaren veertig aangewende pogingen om hun aantal uit te breiden, strandden. In 1952 lukte het wel met een correspondentenschap in Montfort, maar dit hield nog geen jaar stand en sneuvelde in 1953. Dat jaar bracht wel de doorbraak in een fors aantal andere plaatsen, te weten Herten, Koningsbosch, Linne, Maasbracht, Neer, Posterholt en Stevensweert, waar later Sint Odiliënberg en Ohé en Laak aan toegevoegd werden. Het be-

trof hier lokale parochiebibliotheken, die hun lezerspubliek door de samenwerking met de Roermondse bibliotheek toegang konden bieden tot een veel grotere boekenschat. Het aantal correspondentenschappen kwam daarmee op negen, wat een doorbraak betekende bij de verbetering van de belezeneid in het landelijke deel van Midden-Limburg. In die tijd was de mobiliteit van plattelandsbewoners nog niet erg groot en concentreerde de ontspanning zich rond gemeenschapsactiviteiten of de radio.

Het lezen van boeken bood de dorpsbewoners nieuwe dimensies. Aan deze correspondentenschappen – in 1958 nog uitgebreid met de medewerking aan de St.-Vincentius-bibliotheek in de stad – kwam in 1959 al een einde. De parochiebibliotheken kwamen in dat jaar onder de Stichting Katholieke Centrale voor Lectuurvoorziening in Limburg (KCVL) te ressorteren, waardoor de samenwerking met de Roermondse bibliotheek stopte. Die zag haar activiteiten en werkerrein beperkt tot uitsluitend de stad en gemeente zelf.

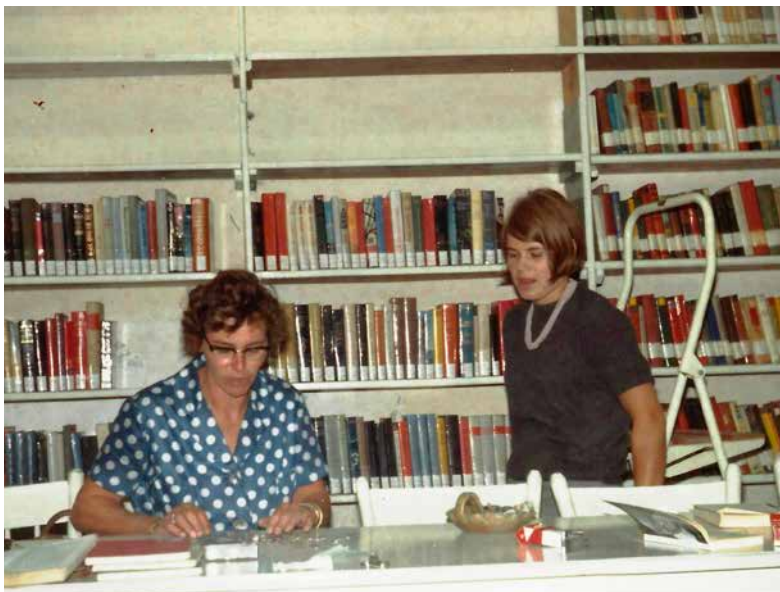
OP WENS VAN DE BISCHOP

Aan de overdracht van de correspondentenschappen was een ontwikkeling voorafgegaan. Onder leiding van een bisschoppelijke organisatie was na de Tweede Wereldoorlog getracht de lectuurvoorziening te optimaliseren en de ruim tweehonderd Limburgse parochiebibliotheken, tien R.K. Openbare Leeszaal en dertien St.-Vincentiusbibliotheken tot meer samenwerking te bewegen. Zo vond in 1949 de oprichting plaats van een Bond voor Parochiebibliotheken in het bisdom Roermond. Wat volgde was een vergadering van de betrokken bibliotheken in de dekenaten Roermond, Echt en Weert. Er werd een bisschoppelijke adviescommissie ingesteld die adviseerde dat de R.K. leeszaal – zoals Roermond – hun correspondentenschappen zouden overdragen aan de KCVL onder leiding van directeur J.H.

(Harry) Schillings. Hierover werd in 1959 met 'Roermond' contact gelegd en dit streven werd vervolgens vanuit de katholieke zuil min of meer dwingend opgelegd. Aldus bepaalde de bisschop de afbakening tussen de KCVL en de leeszaal. Op grond hiervan moest de Roermondse bibliotheek haar correspondentenschappen in Heythuysen en Swalmen, die ze al vanaf 1931 uitgevoerd had, overdragen, evenals die in tien andere plaatsen, vooral in de Roerstreek en zuidelijker tot aan Ohé en Laak aan toe.

Er kwam vervolgens een Overkoepelingscomité Parochie- en St.-Vincentiusbibliotheken Roermond, waarbij het de 'wens' van de bisschop was dat een door rijk en gemeente gesteunde R.K. Openbare Leeszaal zich lokaal erop zou concentreren alle katholieke bibliothekjes in de gemeente onder haar hoede te nemen om deze te voorzien van boeken en die te doen catalogiseren. Na de uitbreiding van Roermond in 1959 met de gemeente Maasniel betrof dit de bibliotheken van de St.-Christoffelparochie, Voorstad St.-Jacob (Witte Kerkje), van de Kapel in 't Zand, Maasniel, Leeuwen en Asenray en de St.-Vincentiusbibliotheken in de stad en van de parochie H. Hart. Veel van deze wijkbibliotheken waren voortgekomen uit een bevoogdende en zielzorgelijke instelling. Het ging er bij die instellingen weliswaar om katholieke lectuur ter beschikking te stellen, maar ook om hiermee tegelijkertijd tegen te gaan dat katholieken (te zeer) in aanraking zouden komen met 'lectuur van ongewenste aard'.

Uit die nieuw te bedienen bibliotheken in de stad zijn diverse lokale werkzaamheden en zelfs filialen voor de Roermondse bibliotheek voortgekomen. Achter de grootschalige herstructurerende wisselactie zat zoveel vaart dat men het tempo van overdracht amper kon bijbenen. Voor een instelling die haar uitleen op orde wilde houden, kwam er immers heel wat meer bij kijken dan alleen het regelen van enkele nieuwe toeleveringsadressen. De verzuilde

Uitleenpunt St.-Alfonsusbibliotheek aan de Kapel. Links directrice Breukers met naast haar Emilie van der Bruggen. Collectie OB.

In het Tegelarijveld-Maasniel werd in 1968 een voormalig schoolgebouw van twee lokalen als bibliotheekfiliaal in gebruik genomen. Collectie OB.

organisaties maakten er werk van, temeer toen de nieuwe structuur in 1962 gevolgd en bezegeld werd door een door de overheid gesteund adviesrapport van het 'Provinciaal Opbouworgaan Limburg' over de in Roermond voorhanden bibliotheken.¹⁸

FILIAAL LEEUWEN (1961-1976)

Sinds 1961 bekommerde de Roermondse bibliotheek zich op verzoek van rector A. Mestrom van de kerk in Leeuwen over lokale uitleen in dat dorp. Die was in een daarvoor ondoelmatig jeugdhuis ondergebracht. Van daaruit vond met eigen personeel en eigen boeken vanuit Roermond op één avond in de week de uitleen plaats. Er was veel behoefte aan jeugdlectuur omdat Leeuwen veel jeugdige leden telde (58 volwassenen en 160 jeugdleden). De uitleenpost leverde weliswaar een extra maar niet kostendekkende subsidie op. Het handhaven ervan bleef een afweging die

vooral nog uitviel in het voordeel van deze uitgesproken aparte en afgelegen kern. Bij opheffing van de service zou Leeuwen verstoken blijven van goede lectuurvoorziening. Om die reden bleef de slecht geoutilleerde post intact. Gelukkig kwam er hulp van de zijde van de plaatselijke Boerenleenbank die haar oude bankgebouw gratis ter beschikking stelde. Er hoefde enkel een pacht prijs voor de grond betaald te worden voor het pand dat in 1972 als nieuwe uitleenpost in gebruik kon worden genomen. Enkele jaren later dwongen het afnemend ledenbestand en de toenemende vergrijzing de handhaving van deze uitleenpost te heroverwegen. Daarom werd besloten om het filiaal, dat gevestigd was aan de Burgemeester. Th. Wackersstraat, in november 1976 op te heffen. De leden konden inmiddels in Maasniel terecht. Bovendien zou de bibliobus Leeuwen aandoen, maar ook daarvoor bleek later de belangstelling te ontbreken.

KAPEL EN KEMP (1965-1968)

In de buurtschap Kapel in 't Zand fungeerde tot in de jaren zestig de parochiebibliotheek St.-Alfonsus. Toen deze ongeveer een jaar lang had stilgelegen, werd in 1965 een beroep gedaan op de bibliotheek Roermond om de uitleen ter plekke over te nemen. De medewerkers vonden het een crime daar te werken. In ieder geval moest men de hoop laten varen dat dit uit zou kunnen groeien tot een filiaal. De Kapel telde slechts 20 volwassenen en 37 jeugdleden. Met een artikel in de krant en een huis-aan-huis folder – met een nogal belerend toontje – werd aandacht gevraagd voor deze lokale voorziening. Het leverde slechts zeven nieuwe leden op. Ondanks de intensieve reclame een pover resultaat. Daarom moest in 1968 besloten worden tot sluiting van de uitleenpost Kapel in 't Zand. De gedachte was toen nog om één filiaal te starten voor de wijken Kapel in het Zand, Kemp en Kitskensberg. Vooral in

de wijk Kemp, die veel woningwetwoningen kende, zouden voorzieningen welkom zijn om de buurt meer leefbaar te maken. De plannen voor een nieuw filiaal strandden op het gebrek aan financiële middelen voor de aanschaf van een gebouw en de aanstelling van een vaste assistente. Wel werd de Kemp opgenomen in de route van de bibliobus.

FILIAAL MAASNIEL-TEGELARIJVELD (1968-1988)

Het dorp Maasniel had al vanaf globaal 1930 een eigen lokaal beheerde parochiebibliotheek. In 1967 liet de 74-jarige beheerder Peters weten zich te oud te achten om het werk voort te zetten. Per brief maakte hij kenbaar het bibliotheekwerk te Maasniel ter beschikking te stellen. Door de Roermondse bibliotheek werd met de gemeente overleg gepleegd, waarbij ijverig werd gezocht naar een geschikt gebouw voor een filiaal. Dat werd in 1968 gevonden in een voormalige houten kleuterschool in het Tegelarijveld, waarvan de twee klaslokalen na een kleine verbouwing gingen dienen als voorlopige huisvesting. In december van dat jaar vond de opening door burgemeester Majel Custers plaats. Er zou vier dagen per week een personeelslid aanwezig zijn. Het bestuur werd uitgebreid met de lerares mej. A.M. Schmitz uit Tegelarijveld. Zij maakte reclame in de buurt en entameerde schoolbezoeken.

In 1975 moest de politie worden ingeschakeld toen het filiaal veel last ondervond van 'opgeschoten knapen, die de boel op stelten zetten, met boeken gooien e.d. met name op maandagavond'. Daarbij kwam het probleem dat het gebouwtje aan de Schepen van der Portenstraat in slechte staat verkeerde. Bij de ingebruikname was het als een voorlopige oplossing bedoeld, maar het dreigde semipermanent te worden. Hoewel door de bibliotheek gelonkt werd naar andere locaties, besloot de gemeente toch het door lekkages geteisterde pand te renoveren. Ondanks dat herstel bleef

Kinderboekenweek 1967 met veel verklede kinderen. Collectie OB.

de werksituatie in de voormalige kleuterschool slecht. Bovendien nam de baldadigheid in de buurt toe, waarbij zelfs ruiten sneuvelden. Een lekkend dak, rottend hout, slechte verwarming, kachels die vocht veroorzaakten, gebrek aan sanitair, een ongelijke vloer en boeken die door ruimtegebrek op de grond lagen, noopten in 1979 om de noodklok te luiden. Een gesprek met toenmalig wethouder Jos van Rey leverde niet veel op. De gemeente had te weinig geld voor nieuwbouw, die in een wijk met 7000 inwoners een oppervlak van 350 m² zou moeten beslaan. Daarom werd besloten de al lang afgeschreven tijdelijke voorziening in de lucht te houden. Twee jaar later werden het pand geverfd, het dak gerepareerd en een nieuwe vloerbedekking gelegd. Het werd feestelijk heropend met activiteiten als straattekenen, stripverhalen en slingers maken en een eigen folder. Maar de behuizing bleef slecht. Het was nog steeds vochtig en koud, de verlichting was

slecht en de baldadigheid aan gebouw, interieur en boeken bleef. Bovendien waren er geen mogelijkheden voor de lees- en studiefunctie. Voor activiteiten als de Kinderboekenweek moest worden uitgeweken naar het centrum. Zoals hierna nog uitgebreid aan de orde zal komen, kregen gemeente en bibliotheek in de loop van de jaren tachtig de ene na de andere bezuiniging te verwerken. De aankondiging dat in 1987 f 25.000,- ingeleverd moest worden, sterkte de organisatie in de overtuiging dat dit niet mogelijk was zonder de dienstverlening in te krimpen. Met pijn in het hart werd besloten om het filiaal Maasniel met 689 leden per 1 januari 1988 te sluiten. Dit gebeurde ondanks 1425 Maasnielse protesthandtekeningen die aan de gemeente werden aangeboden. Het was een drastische stap, een dieptepunt, maar het bood ook perspectief. De formatie-uren, waaraan een schrijnend gebrek was, konden immers worden ingezet in de twee andere

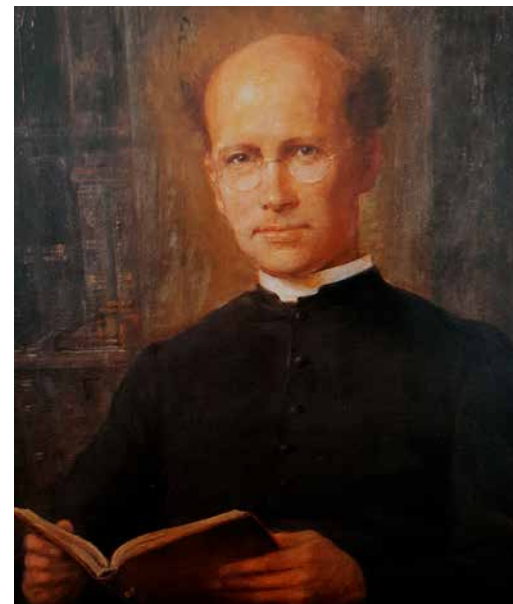
filialen en de Maasnielse boeken – vooral voor de jeugd – konden gebruikt worden ter aanvulling van de jeugdcollecties. Het door zuinig beleid gespaarde bedrag zou dan kunnen worden aangewend voor de dringend noodzakelijke automatisering.

BOEKENWEEK EN ANDERE ACTIVITEITEN

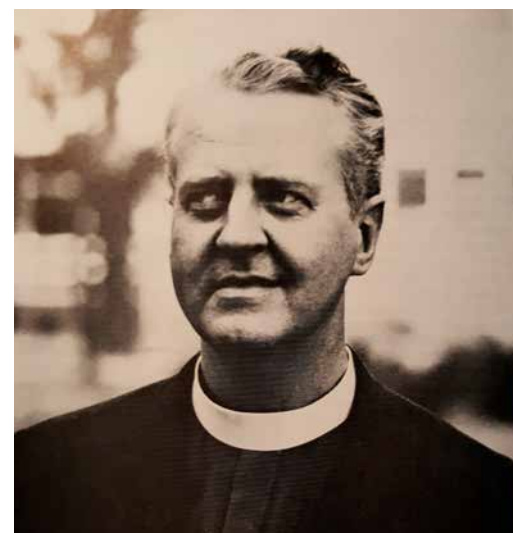
Een van de weinige activiteiten waarmee de bibliotheek in de jaren vijftig herhaaldelijk naar buiten trad, was de landelijke Boekenweek. Daarbij werd samenwerking gezocht met de Roermondse Boekhandel Willems. Zo werd in 1951 een drukbezochte literaire avond georganiseerd, waarop de bekende radiocommentator Pier Oomes over de moderne roman sprak. Drie jaar later was er een heuse Boekenavond in het Gemeentemuseum, tijdens welke Gabriël Smit declameerde voor ruim 250 belangstellenden. De jaarlijkse bijeenkomst zou uitgroeien tot een culturele avond annex boekenbal (1968). De financiële mogelijkheden waren echter beperkt, de hoeveelheid boeken kon ook in die periode niet eens op peil worden gehouden. Het bestuur realiseerde zich dat de instelling beter onder de aandacht moest worden gebracht. De samenwerking met de krant die de nieuwe aanwinsten publiceerde, bood onvoldoende mogelijkheden nieuwe doelgroepen te bereiken. Daarom werd in 1954 een propagandafolder uitgegeven voor de werving onder alle nieuw in Roermond ingeschreven inwoners. Na de constatering dat de arbeidende klasse in het ledenbestand ondervertegenwoordigd was, kregen ook alle leden van de Katholieke Arbeidersbond deze folder. Het leverde respons op met enkele nieuwe lidmaatschappen. Verheugd was men tevens toen in 1957 ondanks het personeelstekort, dat de organisatie enkele jaren parten gespeeld had, de losbladige actuele romancatalogus beschikbaar kwam. Romans vormden immers de meest gelezen lectuur.

EEN EINDE AAN KATHOLIEKE BEVOOGDING

Vanaf de start van de R.K. Openbare Leeszaal was er een censor die zich namens het bisdom bekommerde over het rechtschapen gehalte van de aangeboden literatuur. Wat naar zijn oordeel niet voldeed, werd niet aan het publiek aangeboden. Daarbij matigde censor Jacques Storms zich ook het toezicht op andere verkoopplekken aan; hij signaleerde namelijk dat met name in de winkelbibliotheek 'Biblio' (Rooswinkel-Reijners) en in de stationsboekhandel 'ontoelaatbare lectuur legaal of van onder de toonkast' ook aan jeugdige personen werd uitgeleend. Dat zou niet moeten mogen. De almachtige houding van de kerk kwam in de jaren zestig ter discussie te staan. Zo hanteerde de bibliotheek nog een zogenaamde 'gesloten uitleen', waarbij een lener zich moest melden bij de bibliothecaris aan de uitleentoonbank. Die functionaris beoordeelde dan direct bij de aanvraag van een boek of dat geschikt was voor de aanvrager. Deze controle was teveel van het goede. Roermond kreeg als gesubsidieerde openbare bibliotheek van de Centrale Vereniging en van de Inspectie het advies de gesloten uitleening om te zetten in een systeem waarbij bezoekers zelf langs de boekenkasten konden lopen om het boek van hun keuze te selecteren. Dit hoefde overigens niet de gehele collectie te betreffen. Dat de lezer 'geestelijk zelfstandiger en doelbewuster' was geworden, was een aspect waaraan de bedilzuchtige, betweterige en bevoogdende katholieke instellingen nog moesten wennen. Daarna ging het roer radicaal om. Zo gingen in 1966 in het bestuur stemmen op om de leeszaal en bibliotheek 'een bredere basis te geven, zodat de letters R.K. verdwijnen'. Dat hield in dat ook de functie van censor ter discussie werd gesteld. Overwogen werd de vereniging via een statutenwijziging om te vormen in een stichting. Dit alles leidde tot een heftige en principiële discussie. In deze delicate kwestie werden de oud-voorzitters

Drs. J.J.H. (Jacques) Storms (1902-1975), censor en leraar klassieke talen Bisschoppelijk College. Uit: Ach Lieve Tijd. Acht Eeuwen Roermond en de Roermondse naren.

Drs. P.J.J. (Piet) Coenen (1918-1990), censor en leraar/rector Bisschoppelijk College. Uit: Jaarboek Bisschoppelijk College Roermond 1965-1967.

notaris Sef Stassen en advocaat René van Bo-ven geraadpleegd en kwam er contact met vicaris-generaal Piet van Odijk van het bisdom. De ontwikkelingen speelden niet alleen in Roermond, maar waren veel breder van aard. Mede naar aanleiding van de op handen zijnde nieuwe bibliotheekwet stelde de Provinciale Bibliotheek Centrale (PBC) in 1967 een commissie in om onderzoek te doen in hoeverre de Limburgse openbare bibliotheken afstand zouden moeten nemen van hun expliciete binding met de kerk. Het bisdom had een eigen commissie ingesteld die er geen bezwaar tegen had om de statuten van de bibliotheken religievrij te maken. Toen die angel uit de kwestie was gehaald, was er geen belemmering meer voor een statutenwijziging. Dat gebeurde in Roermond in de jaarlijkse ledenvergadering, die overigens weinig voorstelde. In de jaren zestig werden de leden opgeroepen met een aanplakbiljet en een advertentie in de krant en maar zelden kwam een lid naar de vergadering. In 1968 werd de vereniging omgezet in een stichting. Drs. Piet Coenen, priester en rector van het Bisschoppelijk College, werd hierna niet meer als 'censor' vermeld, maar trad als gewoon lid toe tot het bestuur. In 1969 passeerde de stichtingsakte bij notaris Stassen, waarbij het nutteloos geachte predicaat 'R.K.' werd geschrapt.

COLLECTIE, JAREN ZESTIG

De bibliotheek bleef zich uiteraard voortdurend oriënteren op het aanbod van boeken en tijdschriften. Zo werd het personeel in 1965 in de gelegenheid gesteld de Boeken-RAI in Amsterdam te bezoeken. Inmiddels kon de bezoeker in Roermond kennis nemen van 106 tijdschriften, 42 gratis bladen, 11 kranten en weekbladen. Nadat diverse malen tijdschriften waren gestolen, werd besloten de dure exemplaren alleen op aanvraag te tonen. Omdat de huisvesting steeds meer gebreken begon te vertonen, liep het bezoek aan de studiezaal eind jaren zestig drastisch terug. Gelukkig bleef het

De Bibliotheekwet uit 1975 bood de jeugd een gratis lidmaatschap. De bibliotheek kreeg vele nieuwe leden maar kwam aanvankelijk jeugdboeken en personeel te kort. Collectie OB.

aantal leden goed op peil. Zodanig zelfs dat in 1967 voor 't eerst meer dan 100.000 boeken in één jaar werden uitgeleend en vier jaar later zelfs 150.000. Met een lezende bevolking van 9,9% scoorde Roermond zeer goed. De klant-zeggenschap deed zijn intrede met de introductie van een schrift waarin leden hun wensen kenbaar konden maken, bijvoorbeeld voor de aanschaf van nieuwe boeken. Waar mogelijk werd dit gehonoreerd. De trots van elke bibliotheek is uiteraard om een zo uitgebreid mogelijke collectie aan leden en inwoners aan te bieden. Eind jaren zestig kwam er wat ruimte om extra boeken aan te schaffen. Enkele cijfers: gemiddeld werd elk boek 5,2 maal p/j uitge-

leend, waren er 6,3 boeken per lid en 37,4 uitleningen p/j. De organisatie beschikte toen over 18.000 banden (368 strekkende meter). Dit boekenbezit was volgens landelijke richtlijnen onvoldoende en zou tenminste 24.000 moeten bedragen, terwijl de prognose was dat de stad zou groeien naar 60.000 inwoners, waarvoor zeker 40.000 banden nodig waren. De collectie was nog veel te veel een gemeentelijke sluitpost, zo was de opinie; de irreële stelregel was in feite zelfs anderhalf boek per inwoner.

NIEUWE BIBLIOTHEEKWET

Midden jaren zeventig werd er al enige tijd naar uitgezien. De nieuwe Bibliotheekwet (Wet op het Openbaar Bibliotheekwerk) trad in 1975 in werking. De centrale overheid bekommerde zich om de bibliotheken omwille van de spreiding van kennis, inkomen en macht. Daarbij mat de overheid zich een grote rol aan: de personeelskosten zouden in fases en uiteindelijk geheel voor rekening van het Rijk komen. Het op peil houden van de collectie middels de boekenaanschaf kwam dan voor rekening van de gemeente. Een andere maatregel was dat de jeugd vrijgesteld werd van contributie. Ook diende het aantal uitleenuren flink uitgebreid te worden, gerelateerd aan het aantal inwoners. Vooral de jeugd moest ruimschoots in de gelegenheid gesteld worden de bibliotheek te bezoeken, was de gedachte. Uitbreiding van de openstelling had een directe weerslag op het aantal benodigde personeelsleden. Die kwam men aanvankelijk te kort om de grote toeloop van nieuwe gratis jeugdleden in te schrijven en te bedienen. De nieuwe wet betekende goed nieuws voor de bibliotheken die in de jaren hierna een expansieve groei tegemoet gingen. Zo moest Roermond van 28,5 uur naar 48 uur openstelling, te realiseren binnen anderhalf jaar. Aanvankelijk wrong dat omdat de verruiming met vooralsnog hetzelfde aantal personeelsleden aangepakt moest worden, wat tot grote overbelasting leidde. Door

Het bibliotheekpersoneel in 1970. Directrice Hansje Breukers vooraan in het midden. Collectie OB.

meer leners rouleerden de boeken sneller. Die moesten dan wel op tijd ingeleverd worden, reden om de boete voor te laat terugbezorgen fors te verhogen. Het aantal te lenen romans werd gereduceerd tot twee. Belangrijk was dat de bibliotheek zich veel meer ging richten op het kind en de jeugd, want die vormden nu een veel groter deel van het ledenbestand. Daarom werden er veel meer jeugdboeken aangeschaft, die echter in de bestaande ruimte niet geplaatst konden worden en op de grond lagen. De nieuwe wet betekende ook een aanslag op de financiën. Door het vervallen van de jeugdcontributie miste men in Roermond rond de fl. 25.000,- aan inkomsten. Zo lang het Rijk zijn rol als financier speelde, was er geen vuiltje aan de lucht. Maar dat zou niet lang duren en in de jaren tachtig na overdracht van de bibliotheekverantwoording naar de lagere overheden tot grote financieringsproblemen en pijnlijke keuzes leiden.

PERSONEEL, JAREN ZEVENTIG

Een voortdurend probleem waarmee de bibliotheek moest kampen, was onderbezetting bij het personeel. Dit werd uiteraard voor een groot deel veroorzaakt door de financiële middelen die de overheid daarvoor ter beschikking stelde. Die boden slechts beperkte mogelijkheden. Bovendien was er sprake van verloop onder de medewerkers (het waren vrijwel uitsluitend vrouwen). De Sociale Academie Sittard, die een bibliothecarisopleiding kende, plaatste telkens twee leerlingen voor een stageperiode in Roermond. Wie hogerop wilde komen in het bibliotheekwezen, ging de directeursopleiding in het westen van het land volgen. Bij huwelijk, een bevalling of een verhuizing buiten de gemeente, stopte men met het werk. Al met al kon de bedeesd ogende personeelssamenstelling daardoor wel eens onder druk komen te staan. Dat bleek eens te meer toen de directrice juffrouw Breukers in 1971

De boekenregistratie betekent een forse administratieve klus (circa 1971). Collectie OB.

liet weten haar functie vanwege privéomstandigheden ter beschikking te stellen. Ze zou wel nog parttime beschikbaar zijn. Het bracht het instituut 'aan de rand van een personeelsbezettingcrisis' toen bleek dat ook de leerlingen en een andere assistente zouden stoppen. Terwijl men in gesprek was met een kandidaat voor het directeurschap, kwam juffrouw Breukers ettelijke maanden later terug op haar besluit en bleef alsnog op haar post. Zij was voor de bibliotheek een rots in de branding en dus werd haar aanbod met twee handen aangepakt. Het waren overigens jaren waarin de gemeente onvoldoende oog had voor de bibliotheek en er door gebrek aan geld niet alleen onvoldoende boeken konden worden aangeschaft maar ook, als gevolg van werkweken van gemiddeld 42,5 uur roofbouw op het personeel gepleegd werd. Omdat er onderbezetting dreigde, moest Roermond in 1974 het begeleiden van leerlingen stopzetten want het vergde teveel van het

eigen personeel. De nieuwe Bibliotheekwet uit 1975 bracht enige verlichting op dit vlak. De salarissen werden vastgesteld volgens rijksvoorschriften, waarbij onderscheid werd gemaakt tussen gediplomeerde of administratieve krachten dan wel technisch personeel. Dat hield een salarisverhoging in en een werkweek van ongeveer veertig uur. De instelling kwam wel in de knoei met de verruiming van de openstellingen. Daarvoor kwam men personeel te kort. De toename van het aantal jeugdden na de vrijstelling van contributie leverde wel veel nieuwe leden op, maar leidde voor het personeel tot taakverzwaring en overbelasting. Daarom ging er een verzoek naar het ministerie van CRM om het personeel te mogen uitbreiden. De gemeente wachtte die uitspraak af. Pas na maanden kwam er uitsluit dat uitbreiding werd toegestaan bij verhuizing naar de Oranjerie, die hierna aan bod komt. Via het arbeidsbureau werden in 1976 wel al enkele mensen op tijdelijke basis geplaatst. Daarmee kwam de bezetting op een magere zeven personen (1 directrice, 2 bibliotheektechnische krachten, 3 administratieve krachten, 1 tijdelijk medewerkster).

COLLECTIE, JAREN ZEVENTIG

Een boek dat in 1971 nogal wat kritiek opleverde, was dat van de Nederlandse Vereniging voor Seksuele Voorlichting. Het ontlokte in het bestuur een discussie over wat met 'veranderend normbesef' wel en niet aangeschaft moest worden. Nu er geen censor meer was, miste het bestuur een moreel kompas. Om te bepalen of omwille van het 'morele niveau' van beoogde literatuur een grens getrokken moest worden, werd elders gepolst hoe bibliotheken daarmee omgingen. Andere discutabele boeken waren de *Gangreen*-cyclus van Jef Geeraerts of *Ik Jan Cremer*. Durfals die deze boeken wilden lenen, werden met argusogen bekeken.

Aanvang jaren zeventig bleven de financiën een precaire zaak vormen. Besloten werd de

contributie te verhogen. Het ministerie bepaalde hoe hoog de contributie mocht worden en dat het heffen van extra leesgeld niet was toegestaan. Hierdoor kwam men geld te kort om nieuwe boeken aan te schaffen. Behalve aan financiën ontbrak het de organisatie aan menskracht. In 1975 had men de intensieve herinrichting van de schoolbibliotheek van het College Broekhin verzorgd. Inmiddels lagen er drie nieuwe aanvragen, waar de bibliotheek niet aan toe kwam, terwijl die toch uitgevoerd moesten worden. Doorschuiven naar de PBC was een optie, maar daarvoor zouden kosten in rekening worden gebracht. In Weert bleek dit probleem beter en meer structureel te zijn opgelost met de instelling van een provinciaal erkende en gesubsidieerde Centrale Schoolbibliotheek.

Het overschrijden van de uitleentermijn bleef een voortdurende zorg. Enkele malen werd een 'generaal pardon' toegepast om deze boeken dan maar zonder boetegeld retour te ontvangen. Soms hielp zelfs dat niet eens en werd er overwogen een lijst op te hangen met de namen van nalatige leners. Een nieuw uitleenreglement moest de basis vormen om te kunnen optreden tegen de nonchalance van te laat terugbezorgde of beschadigde boeken.

De groeiende collectie bracht ook veel werk met zich mee, zeker toen in 1975 op een nieuw systeem (Siso) werd overgestapt. De omvang van de collectie en de gewenste sanering van het boekenbezit werden opnieuw een thema met de verhuizing naar de Oranjerie in het vooruitzicht. Dat was in 1976 toen de bibliotheek beschikte over 35.000 boeken, waarvan een kwart het einde van de 'levensduur' bereikt had. Op grond van het inwoneraantal van Roermond zouden 60.000 extra boeken nodig zijn. De gemeente verleende uiteindelijk knap twee ton krediet om de boekencollectie aan te vullen. Dit was goed voor ongeveer 10.000 boeken, enkel toereikend voor de sanering en een kleine uitbreiding.

Na de verhuizing naar de Oranjerie nam de financiële armslag toe. Er kon voor tienduizenden guldens aan nieuwe boeken besteld worden. Er werden een kopieerapparaat en een stencilmachine aangeschaft alsmede een armstoel voor gehandicapte bezoekers. Nu kon er werk worden gemaakt van een heuse media-theek. Documentatie werd overzichtelijk gepresenteerd met knipsels over actuele gebeurtenissen en over schrijvers. Bovendien kwam er met de zogenaamde Karto-apparatuur een gemechaniseerd uitleensysteem. Dat vergde minder mankracht, maar wel moesten alle boeken nieuwe etiketten krijgen en alle abonnementskaarten vervangen worden. Bovendien had het apparaat een commercieel tintje omdat men daarmee alleen nog maar gegevens beschikbaar kreeg over het aantal boeken dat uitgeleend was. Informatie over de aard van die boeken – roman, studie, jeugd etc. – kon wel aangeleverd worden, maar dan tegen betaling.

ANIMOSITEIT MET DE PBC (1970-1974)

Behalve van de Openbare Bibliotheek was Roermond de vestigingsplaats van de Provinciale Bibliotheek Centrale (PBC). Deze laatste organisatie werd begin jaren zeventig al volledig door de rijksoverheid gefinancierd en mede daarom in bibliotheekland ook wel gezien als 'kaper op de kust'. De PBC zou zich met name richten op de plaatsen waar nog geen bibliotheekvoorziening was. De PBC verzorgde de bibliobus voor de dorpen en in Roermond deed deze in de jaren zeventig ook de wijken Donderberg, Kitskensberg en Kemp aan, evenals Leeuwen na de sluiting van het filiaal daar. De bus genoot vooral belangstelling bij de jeugd. Toen de PBC zich ook op andere groepen ging richten, groeide het wantrouwen bij de bibliotheek. Op grond van haar rijke muziekc collectie waren de studenten van de Roermondse Pedagogische Academie Dr. van Gils collectief lid geworden van de PBC, terwijl een Mavoschool te Roermond door de PBC voorzien zou zijn

*Van links naar rechts: drs. Joh. Janssen, bibliotheksecretaris en leraar Nederlands Bisschoppelijk College. Uit Jaarboek Bisschoppelijk College Roermond 1965-1967.
drs. G.J.M. (Geert) Schurink (1911-1986), bibliotheksecretaris en leraar Nederlands Bisschoppelijk College. Uit: Lustrumboek 1981-1986 Bisschoppelijk College Schöndeln.
drs. G. Janssen, bibliotheksecretaris en wiskundeleraar Bisschoppelijk College. Uit: Jaarboek Bisschoppelijk College Roermond 1965-1967.
Chr. A.M. (Fons) Stassen (1902-1982), bibliothekvoorzitter en notaris. GAR, Fotocollectie.*

van vierhonderd boeken. De PBC bediende ook een aantal bejaardensociëteiten. Het boterde niet enorm tussen de 'rijke' PBC en de spartelende Roermondse bibliotheek, die haar eigen activiteiten uitgehold zag. Gesprekken met PBC-directeur Harry Schillings konden dat niet verhelpen. Een jaar later, in 1971, intervenueerde de inspectie. Deze spoorde aan tot samenwerking, betogend dat het hele bibliotheekwezen in beweging was, met nieuwe structuren en schaalvergroting. Indertijd was de Provinciale Vereniging ter ziele gegaan en zou op landelijk niveau het Nederlands Bibliotheek- en Lector Centrum (NBLC) in de plaats komen van de Centrale Vereniging, terwijl de Bibliotheekwet nog enige jaren op zich zou laten wachten.¹⁹ De Roermondse bibliotheek verklaarde zich bereid tot volledige medewerking met de PBC. Die was intussen gestart met een heuse muziek- en 'discotheekafdeling', waarvan ook gewone leden gebruik konden maken, mits daar subsidie voor werd aangevraagd. Het wekte bevreemding dat de overheid wel geld had voor platen (PBC) maar niet voor boeken

(bibliotheek). Roermond zelf had geen geld voor deze 'discotheek' en moest die dienst dus inkopen bij de PBC.

De bemoeienis van de inspectie deed de verhoudingen geen goed. Herhaaldelijk werd geïnspueerd dat de bibliotheek niet tot samenwerking met de PBC genegen was – zelfs ten overstaan van het College van B&W –, terwijl die toch al in de praktijk werd gebracht. Men voelde zich in een hoek gedreven en vermoedde bij de inspectie een dubbele agenda van experimenteerdrijf. Nadat de PBC met de burgemeester van Maasbree mr. H.J.M. (Harry) Defesche een nieuwe voorzitter had gekregen, volgde in 1973 een gesprek met de gezamenlijke besturen van de twee organisaties, waarin de lucht geklaard werd. De PBC was er niet op uit terreinen in te palmen waarop de Roermondse bibliotheek actief was. Beide organisaties werkten vanuit hun standplaats Roermond, volgens het bestuur was dit een toeval dat niet per se noodzaakte tot samenwerking. Besloten werd om vooral samen te werken waar dit in de praktijk voordelen zou

bieden. Na die uitgesproken intentie volgde nog een gesprek met rijksinspecteur Van Betten, die prompt een commissie voor deze nieuwe samenwerking voorstelde. Het bibliotheekbestuur vroeg zich af waar die commissie voor moest dienen. Wilde de inspectie een fusie bewerkstelligen omdat beide organisaties in de Bisschopsstad huisden, zo vroeg men zich af. 'Wordt Roermond paradepaard of breekijzer?' De experimenteerdrijf in Roermond was van belang voor de andere Openbare Bibliotheken in Limburg, namelijk te Geleen, Heerlen, Kerkrade, Maastricht, Sittard, Venlo en Weert. Roermond zou daarom nog in 1973 het voortouw nemen voor een bespreking met deze stedelijke bibliotheken, de PBC en de rijksinspecteur als toehoorder. Slechts drie collega-instituten gaven gehoor aan de oproep, waarbij de meningen nogal uiteenliepen. Bij twee bestond er al samenwerking met de PBC terwijl de derde – Weert – niet zelf iets wilde starten, maar liever wachtte op een provinciale commissie die het voortouw zou nemen en zou aantonen dat de huidige lectorvoorziening

ondoelmatig was. Intussen werd er ook geëxperimenteerd in Noord-Brabant en Zeeland, terwijl de Roermondse voorzitter Van Ham was toegetreden tot de Werkgroep Planning Structuurveranderingen Bibliotheekwezen. Dankzij de rijkssubsidie had de PBC hoe dan ook meer mogelijkheden. Dat bleek opnieuw in 1974 uit het plan voor een schoolbibliotheekdienst. Het ministerie verleende er subsidie voor, waarbij de PBC voor de uitvoering zorg zou dragen. De Openbare Bibliotheken vonden dat de verhoudingen scheef lagen: ‘men onderhoudt de O.B. de nodige steun en dwingt dan tot samenwerking met de P.B.C.’.²⁰

EINDIGE SAMENWERKING MET DE PBC

Aan de experimenteerdrijf in het bibliotheekwezen en de soms afgedwongen verplichting tot samenwerking met de PBC kwam een einde nadat de Bibliotheekwet in 1975 duidelijkheid had verschaft. De rust keerde weer en er kwam wat meer samenwerking tot stand aan de basis en op basis van gelijkwaardigheid. Met de personeelskosten van de bibliotheken die voor rekening van het Rijk zouden komen, kwamen de lokale organisaties immers in een veel betere positie. Zeker in Roermond was dat het geval. Zo werd er in 1978 gesproken over overname door de Roermondse bibliotheek van werkzaamheden die door de PBC werden verricht. Deze laatste nam in het Roermondse een aantal taken voor haar rekening, zoals de muziekbibliotheek annex discotheek, bibliobussen, voorzieningen voor bejaarden, schoolbibliotheek en mediatheek. Voor de muziekbibliotheek was de PBC nu eenmaal beter geoutilleerd, dus dat bleef bij die organisatie. Dat gold ook voor de bibliobussen, waarbij hooguit verschuivingen in de halteplaatsen optraden. Na de opening van het filiaal Donderberg verviel deze standplaats, terwijl Asenray waar tot dan toe een parochiebibliotheek gefunctioneerd had, juist in de route werd opgenomen. Wel werd signaleerd dat de interesse hiervoor

van jeugdleden tanend was. De bibliotheek nam in 1980 vrijwel de gehele boekvoorziening voor bejaarden (‘immobielen’) van de PBC over. Wat media- en schoolbibliotheek betrof, bediende de PBC circa 25 scholen, meer was niet mogelijk, terwijl de vraag groeide en scholen ook bij de bibliotheek zelf aanklopten. Mede door de bezuinigingen in bibliotheekland aanvang jaren tachtig werden de voorzieningen kariger en werd er gekeken wat er nog mogelijk was met een beperkt budget of waartoe verplichtingen bestonden op grond van gesloten overeenkomsten. Zodra nieuwe bezuinigingen werden aangekondigd en het contract met de PBC in 1982 afliep, zegde de bibliotheek van Roermond het gebruik van de muziekbibliotheek op, gevolgd door de opheffing in 1983 van de vier stopplaatsen van de bibliobus. Krimpende subsidies dwongen om prioriteiten te stellen, waarbij het bibliotheekwerk voor scholen en kansarmen voorrang kreeg. In 1990 werd het volledige contract met de PBC opgezegd.

KLEM TUSSEN DE OVERHEDEN

De huisvesting aan het Stationsplein werd al langer gezien als een tijdelijke oplossing. Desondanks rekte het verblijf van de bibliotheek in dit gebouw zich jaar na jaar. Ruim tien jaar na de vestiging was er al een duidelijk verlangen naar een nieuwe, passende behuizing. Maar voorlopig was er nog ‘geen enkel nieuw perspectief wat betreft de huisvesting van leeszaal en bibliotheek en naar het zich laat aanzien zal dit oude – oorspronkelijk voor afbraak gekochte – gebouw met zijn bezwaren en gebreken nog wel menig jaar voor lief moeten worden genomen’, zo meldt het jaarverslag 1963. Twee jaar later heette het: ‘De huisvesting (...) is meer dan slecht. Ruimtegebrek is het grootste probleem’. De enige bescheiden verbetering die er kwam, was de nieuwe verwarmingsketel. Enkele jaren later, in 1966, leek er wat bewe-

ging in te komen. Er vonden enkele gesprekken plaats met de gemeente en andere instanties. De rijksinspectie nam het gebouw onder de loep en keurde het volledig af. Daarbij werd de eis gesteld om zo spoedig mogelijk een nieuwe en moderne Openbare Bibliotheek te creëren. Naast deze aansporing werd zelfs een heus dreigement geuit. Indien het bestuur in gebreke zou blijven met de realisering van een nieuw gebouw, zou de subsidie opgeschort worden, zo liet de Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk weten. De nieuwe bouwplannen zouden vóór het eind van het jaar in Den Haag op tafel moeten liggen. Hoge eisen werden hierbij niet geschuwd: de nieuwe bibliotheek moest centraal liggen, gelijkvloers zijn en minstens 700 m² vloeroppervlak hebben enz. Die hoge eisen schrikten de gemeente af: een dergelijke ruimte, zonder etage, was in de binnenstad welhaast onbetaalbaar. Om dat te kunnen financieren zou de gemeentelijke bijdrage per inwoner meer dan moeten worden verdubbeld. Er werd weliswaar in 1966 al gewerkt aan een schetsplan voor nieuwbouw maar van de uitvoering kwam niets. De plannen en voorstellen stuitten telkens op bezwaren. Die hadden vooral betrekking op de plaats van vestiging. Daarbij werd overigens de Kloosterwandstraat vanwege het winkelcentrum geen ideale plaats geacht omdat de bibliotheek afbreuk zou doen aan het zakenleven. De gemeente was kopschuw geraakt door de ministeriële vereisten. Nieuwbouw zou al gauw een miljoen gulden gaan kosten. Ze stelde voorlopig alleen geld ter beschikking om de kelderruimte van het onderkomen gebouw op te knappen. Wethouder ir. J.P. (Jo) Planje kreeg de opdracht naar Den Haag te gaan om het ultimatum van de aanlevering van nieuwe plannen van tafel te krijgen. In 1967 moest er een tijdelijke noodoplossing gevonden zijn, bedong hij van de minister. Dat er iets moest gebeuren, was duidelijk. Het Roermondse bibliotheekgebouw voldeed immers niet meer

Wethouder ir. J.P. (Jo) Planje (1910-1987) stond voor de opgave voor de bibliotheek een andere, centrale locatie te vinden. Uit: Onder dak bij St. Jozef (Roermond 1984).

aan de rijkssubsidievoorwaarden. Om zich ter plaatse te oriënteren op de deplorabele toestand van het gebouw, bracht de gemeenteraad een werkbezoek aan de Openbare Bibliotheek. Er volgden gesprekken met de gemeente en met de wethouder. Er was discussie over de betekenis van de woorden dat het instituut in het 'centrum' moest komen. Dat werd geïnterpreteerd als de plek waar het publiek zijn loop had. Er kwamen verschillende opties aan bod: 1. Munsterplein (veel te duur), 2. in een Cultureel Centrum (maar dat zou er in jaren niet van komen, liet de wethouder weten). De gemeente bood als leegstaande panden het voormalig kantoor van de Amsterdamse Bank op de hoek van het Stationsplein aan – waar de boeken niet in pasten – en het zusterhuis van het grootseminarie. Beide voorstellen werden niet geschikt geacht. De zoektocht ging door.

Daarnaast werd door de gemeente – als noodoplossing – een pand naast de bibliotheek ter beschikking gesteld. Dit werd met een interne verbouwing in 1968 bij het bestaande gebouw getrokken. De jeugdbibliotheek kreeg daarvoor meer plek en nieuw meubilair.

OP GOUDEN ADELAARSWIEKEN

Om tijd te winnen bediende de gemeente zich van een bekende vertragingstactiek. Zo wilde ze aanvang 1968, alvorens een besluit te nemen over huisvesting, 'een inzicht (...) hoe de leeszaal en bibliotheekvoorziening voor de gehele gemeente (dus binnenstad en buitenwijken) dient te worden georganiseerd'. Een daartoe ingestelde Lectorcommissie zou dit moeten bestuderen met drie leden van het bestuur, een gemeentelijk gedelegeerde, directeur Schillings van de PBC, wethouder Planje en ambtenaren van gemeentewerken en secretarie. De commissie vroeg een onderzoek door de landelijke bibliotheekvereniging. Eind 1968 werd een rapport opgeleverd waarin geconcludeerd wordt dat de leeszaal en bibliotheek in Roermond onder slechte omstandigheden moesten werken. De huisvesting was onvoldoende, er was gebrek aan personeel en het boekenbestand moest dringend verbeterd worden. De prioriteit gold het gebouw. De Lectorcommissie leverde een jaar later zelf een rapport op, waarvan de inhoud al bij voorbaat bekend was. Het bestuur vond dat de hem opgedrongen commissie een zoethoudertje was, onnodig en tijdverspillend. De tijd verstreek, terwijl men ondanks grote inspanningen, intensieve besprekingen en uitvoerige correspondentie geen stap verder kwam. Er waren panden bezichtigd en denkbeeldige verbouwingen met de gemeente besproken. Er ontstonden ook irritaties over en weer. De gemeente raakte stukken kwijt, waarvoor de bibliotheek excuses verlangde, terwijl de wethouder het bestuur betichtte van 'nalatigheid'. Wijselijk werd besloten de zaak niet op de spits

C. van Ham (midden), bibliothekvoorzitter, hier op een foto bij de overdracht van de havotop aan de SKOML. De vasthoudende Van Ham wilde en zou ook als voorzitter de realisatie van een nieuwe locatie meemaken. Het was een zaak van lange adem. Uit: Kweekschool Pedac-Pabo. Opleiding in de Spiegel. Roermond 1961-2009.

te drijven. Men moest er toch met de gemeente uitkomen. Veel tijd was gemoeid met de briefwisselingen met Rijksgebouwendienst en Ministerie van Financiën. De ambtelijke molens maalden langzaam.

Nog in datzelfde intensieve onderzoeksjaar 1968 kwam daadwerkelijk een reële optie in beeld en dat was het terrein van Hotel l'Aigle d'Or aan de Willem II Singel. Op dit terrein zou een nieuw pand kunnen verrijzen of het bestaande gebouw van de gouden adelaar zou desnoods geschikt gemaakt kunnen worden. De gemeente was niet afwijzend en vroeg om een globale kostenbegroting. In nauw overleg met de gemeente startte het bestuur onderhandelingen over de verkoopprijs met de

Links: in 1975 gingen dan eindelijk de eerste spades de grond in voor de bouw van de tweede fase van de Oranjerie. Dat hierin de bibliotheek een plek zou krijgen, blijkt ook uit het feit dat directrice Breukers eveneens de spade ter hand heeft genomen (2e van rechts), met rechts naast haar burgemeester Jan Daniels. GAR, Beeldbank. Rechts: het personeel van de bibliotheek, nadat het de inpakklus geklaard heeft voor de verhuizing van alle boeken van het Stationsplein naar het Kloosterwandplein. Collectie OB.

erven Cremers. Met hen werd overeenstemming bereikt over de verkoopprijs (fl. 115.000,-), een bedrag dat binnen het door B&W gestelde budget was. De bibliotheek ging een lening aan om de aankoop te kunnen verrichten, maar verlangde hiervoor wel garanties van de gemeente. De wethouder gaf die uiteindelijk na raadpleging van college en raadscommissies. Gemeentelijk onderzoek naar de rechten van de Nederlandse Spoorwegen bracht pas later een feit aan het licht, waarop de hele deal zou afketsen. De NS bleek namelijk – een jaar nadien – de eigenaar van een strook grond achter het beoogde pand l'Aigle d'Or te zijn en gaf geen toestemming voor een nieuw gebouw op het totale perceel. Omdat dat wel nodig was voor een geschikt bibliotheekpand, was daarmee deze luchtballon plots doorgeprikt. De gemeente wist nog onder de aankoop uit te komen, ondanks een boze brief van de makelaar namens de gedupeerde familie, die perceel en pand ruim een jaar gereserveerd hadden. De gouden adelaar was gevlogen.

CULTUREEL CENTRUM BOOD NIEUWE HOOP

Een nieuwe stip op de horizon vormde het cultureel centrum. De gemeente was er inmiddels geen voorstander meer van dat de bibliotheek een eigen gebouw zou krijgen, maar wenste in 1969 dat ze in het nog te bouwen centrum gehuisvest zou worden. Daarvoor moesten de ontwerptekeningen voor dat centrum worden aangepast. De bekoelde verhoudingen met gemeente en wethouder Planje werden verbeterd, mede door inspanningen van burgemeester Custers. Uit nieuwe informatie bleek dat de bibliotheek kennelijk toch niet per se over zo'n groot (gelijkvloers) oppervlak behoefte te beschikken als was verkondigd. Dat maakte inpassing in het te realiseren cultureel centrum concreter en reëler. Toen in mei 1971 de eerste heipalen voor dit centrum de grond in gingen, had de bibliotheek op de tekeningen van de Maastrichtse architect Snelder al een plek verworven. Die ontwerpen werden in Den Haag op het ministerie getoond, waar de

bouwadviescommissie zich weliswaar akkoord verklaarde, maar toch opmerkte dat de beschikbare ruimte aan de krappe kant was. Een nieuw perspectief was dringend nodig, want het al lang afgekeurde gebouw aan het Stationsplein zou moeten verdwijnen als gevolg van de gewenste verbreding van de stationstunnel. De landelijke subsidie dreigde dan te worden ingetrokken. Dat zwaard van Damocles zou het instituut in 1971 financieel gaan treffen wanneer geen respijt meer voor de nieuwbouw zou worden gegeven. Een jaar later kwam er inderdaad een ultimatum van de inspectie waarin het gebouw onvoorwaardelijk werd afgekeurd. Burgemeester Custers ging in Den Haag pleiten voor uitstel. Door te wijzen op de geplande nieuwbouw wist hij dat te bedingen. Hierna richtte de inspectie zich op de bouwplannen en kwam met voorspelbare bezwaren: het vloeroppervlak was onvoldoende, er werd totaal niet met uitbreiding rekening gehouden en het gebruik van de derde verdieping was niet efficiënt. Er volgden aanpassingen op papier en er

kwamen telkens nieuwe tekeningen. Diverse instanties – soms met afwijkende maatstaven – bogen zich erover en deden er hun zegje over. Dat kon nog allemaal omdat de bibliotheek pas een plek kreeg bij de bouw van de tweede fase van het cultureel centrum 'De Oranjerie'.

Na de landelijke regeringswissel stond de burgemeester in 1973 weer in Den Haag op de stoep om het complex – goedgekeurd en wel – te kunnen afbouwen. Intussen raakte de organisatie in financiële nood en dreigde de salarissen niet meer te kunnen betalen. Daarbij was het paradoxaal dat de gemeente veel geld uitspaarde zo lang als de bibliotheek nog niet in De Oranjerie was gevestigd, want zodra dat het geval zou zijn, zou de overheid zeker het drievoudige aan deze organisatie kwijt zijn. Het bestuur voelde zich gemangeld als een paard in draaimolen: 'al jaren draaft het, maar het komt iedere twee minuten op hetzelfde punt'. De gemeente toonde zich niet scheutig met informatie. Nieuws over de nieuwbouw moest uit de krant komen. Werd de zaak getraineed? Het bestuur zag de zaak donker in en overwoog zelfs zijn taak neer te leggen, terwijl de gemeente om geduld bleef vragen. In zwartgallige overwegingen meende het jarenlang gehersenspoeld te zijn, zo omschreef althans secretaris J. Sohl het bij zijn afscheid. Ondanks alles wist voorzitter Corn. van Ham zijn bestuur op de rails te houden met opbeurende opmerkingen als: 'Wie niet met lege handen wil arriveren, moet een beladen kar maar voortsjokken' of 'We hebben pas recht op een volwaardige bibliotheek wanneer de laatste analfabeet uit de gemeenteraad is verdwenen'. Het typeert in ieder geval de toenmalige verhoudingen. De tweede fase van de Oranjerie werd uiteindelijk eind 1974 door de gemeenteraad vastgesteld. Maanden later – aanvang 1975 – ontving de bibliotheek bericht dat de bouw op korte termijn zou plaatsvinden en men daarin onderdak ging krijgen.

EINDELIJK NIEUWBOUW

Nu was er eindelijk uitzicht op nieuwe huisvesting. Het had lang geduurd, maar het was dan ook bepaald geen klein project. Met de afbouw van de tweede fase van Trefcentrum de Oranjerie was in totaal 4,1 miljoen gulden gemoeid, waarvan ruim een miljoen aan de bibliotheek besteed zou worden. In het Oranjeriecomplex, dat een eigen stichtingsbestuur kende, zou ook de Vrije Akademie Roermond (VAR) onderdak krijgen. Het bibliotheekbestuur, dat nieuwbouw al een jaar of twaalf op de agenda had staan, concludeerde dat het geduld zwaar op de proef was gesteld maar uiteindelijk beloond was. Het wilde omzien zonder wrok en had vooral waardering voor de inspanningen van burgemeester Custers. Het ministerie van CRM bleef omwille van de huisvesting aandringen op de hoogste prioriteit voor dit project en de Rijksinspectie

verlangde een optimale aanpassing aan de eisen van de tijd vooraleer met het plan van architect Snelder akkoord te gaan. In oktober 1975 ging de eerste spade de grond in voor de start van de nieuwbouw met een bouwtijd van circa vijftien maanden. 'Eindelijk daden!', verzuchtte het bestuur, dat zich beraadde over de financiële ruimte voor de inrichting en het aantal aan te schaffen boeken. De belangrijkste uitdaging was evenwel het personeel. In de nieuwbouw met werk op verschillende etages zou een onderbezetting ontstaan. Er zouden twaalf medewerkers nodig zijn voor de vereiste openingsuren. Naarmate de oplevering van de nieuwbouw naderde, was er ook nog gedoe over de inrichtings- en verhuiskosten, waarvoor men verwachtte fl. 225.000 nodig te hebben, terwijl de gemeente maar fl. 135.000 begroot had. Daarbij was al gesnoeid in de kosten en het aantal boeken. Met het tekort werd

Opening van de nieuwe bibliotheek, v.l.n.r. gouverneur Van Rooy, directrice Breukers, burgemeester Daniels en voorzitter Van Ham. Collectie OB. Foto: Studio Pan.

Interieur van de bibliotheek aan het Kloosterwandplein. Collectie OB. Foto: Lanza bv, Den-Haag.

geleurd bij gemeente en rijk. De begroting voor 1976 werd ingediend, met posten voor de genomen huur, verwarming, schoonmaak en uiteraard het personeel. Bij de oplevering van de nieuwbouw in november 1976 werd er nog steeds gesteggeld over het aantal personeelsleden. Met die onzekerheid vingen de verhuizing en inrichting aan. Het was gelukt hiervoor de Zweedse firma Esmé de boekenkasten tegen inkoopprijs te laten leveren, omdat dit bedrijf een plek op de Nederlandse markt wilde verwerven. Op 19 januari 1977 kon de tweede fase van de Oranjerie aan het Kloosterwandplein – met daarin de bibliotheek en de VAR – feestelijk geopend worden door gouverneur mr. dr. Ch.J.M.A. (Charles) van Rooy. In aanwezigheid van vele gasten onthulde hij een door kunstenaar Dick van Wijk gemaakte plastiek. Dat was door de bouwfirma's Mintjens en Straus van Mierlo geschonken. Na de opening volgden twee open dagen om de inwoners kennis te laten maken met de nieuwe bibliotheek, die nu een magazijn, lees- en studiezaal, jeugdaf-

deling, vertelhoek, volwassen afdeling, directiebureau, alsmede kantoor en keuken telde. Roermond kreeg een voor de stad ongekende voorziening. Na enkele aanloopproblemen en kinderziektes overwonnen te hebben, beleefde het instituut op de nieuwe locatie een aantal rustige en dienstbare jaren.

HET PERSONEEL

In de nieuwbouw van de Oranjerie zouden twaalf personen nodig zijn om de vereiste openingsuren te halen, zo was becijferd. Toezeggingen hierover bleven uit en dat terwijl het personeelsbestand al jaren achter was gebleven bij de toeloop van leden en de uitbreiding van functies. Landelijke rapporten schreven voor dat in een stad als Roermond met 36.000 inwoners een bibliotheek zeker circa 30 uur open zou moeten zijn. Men wilde niet langer aanmodderen maar het probleem aan de orde stellen. Er waren per direct zeker twee nieuwe gediplomeerde krachten nodig, terwijl het personeelsbestand binnenkort zou moeten groei-

en naar dertien à veertien personen, conform de wettelijke regeling dat per 2.600 inwoners een personeelslid nodig zou zijn. Om duidelijkheid te krijgen hoe dit elders geregeld was, werden de bibliotheken in Weert, Geleen en Sittard aangeschreven, die alle over meer personeel beschikten en ook op zaterdagmorgen open waren.

In Roermond startte de organisatie aan het Kloosterwandplein niet met de beoogde dertien maar met 8,45 arbeidsplaatsen: directrice juffrouw Breukers, bibliothecaris Jos Saes, twee assistent-bibliothecaressen en administratieve medewerkers. Met dit team moest de verhuizing, nieuwe etikettering en sanering van het boekenbezit geschieden. Ook de avonddienst leverde problemen op. In het oude gebouw kon dankzij afsluitbare afdelingen worden volstaan met één persoon, terwijl daarvoor in het nieuwe, open gebouw minimaal vijf mensen nodig waren. De toenemende contacten met organisaties en scholen vroegen bovendien meer inzet van personeel. In de nieuwbouw konden meer informatieve taken en functies beter aan bod komen. Het personeelstekort openbaarde zich zodoende op alle fronten. Vakantie- of snipperdagen konden amper nog worden opgenomen. Daarom werd aan de gemeente voorgehouden dat men geen openstelling op de zaterdag zou kunnen aanbieden, hoewel daarmee het landelijk besluit voor de openingstijden van openbare bibliotheken genegeerd werd. De bibliotheek leek er zelf grotere moeite mee te hebben dan de gemeente, die met sluiting op zaterdag akkoord ging zonder het personeelsprobleem aan te willen pakken. Wat wel volgde, was overleg met gemeente en ministerie over aanvulling met jeugdige werklozen. Daarna verplichtte de bibliotheek zich om vanaf de maand mei toch zoveel mogelijk op zaterdag open te zijn. Bovendien kwamen er vrijwilligers, hoewel de landelijke bond hiertegen was wegens onbetaalde vrouwenarbeid.

FINANCIERING: AAN DE LEIBAND VAN DE GEMEENTE

Behalve de totaal verouderde huisvesting werd in de jaren zestig ook de financiering van het instituut ter discussie gesteld. Dat gebeurde aan de hand van een rapport van de landelijke bibliotheekvereniging – de Lectuurnota (1968) –, waarin een andere subsidiewijze geopperd werd. Die zou moeten worden bepaald aan de hand van de exploitatiebegroting, waarbij de subsidie gelijk zou zijn aan het exploitatietekort. Deze begroting diende redelijke posten te bevatten voor personeel en vervanging van het boekenbezit. Wethouder Planje liet weten wel waarde te hechten aan de bibliotheek, maar voor deze subsidiëring geen mogelijkheden te zien. De gemeente Roermond was in 1969 onder financieel toezicht van het rijk gesteld. De positie van de bibliotheek was aan de ene kant comfortabel omdat het instituut aanzienlijke bijdragen van gemeente en rijk kreeg. Illustratief is dat bij de aankondiging van een huurverhoging in 1971 direct een evenredige verhoging van de subsidie kon worden aangevraagd. Die financiële stromen bleven dus van vestzak naar broekzak gaan. Anderzijds liep de bibliotheek aan de leiband van diezelfde overheid, doorgaans de gemeente. In het geval van Roermond werd de geldstroom decennialang gedoseerd en ogenschijnlijk afgeknepen. Jarenlang werd er bijvoorbeeld gepleit voor een fatsoenlijk budget voor aanschaf van boeken. De begroting voor 1973 werd bij de gemeente ingediend met het verzoek voor een meer reële bijdrage. Het bestuur achtte de situatie onhoudbaar want de personeelsbezetting was te laag, er was een schuld bij de bank en er moest nog een openstaande post voor de aanschaf van boeken worden voldaan. Volgens landelijke richtlijnen was de bijdrage van de gemeente Roermond te laag. Dit werd opnieuw gestaafd met vergelijkende cijfers van andere bibliotheken. Maar in college en raad was er weinig oog voor de noden van de bibliotheek. Het

bestuur vroeg zich zelfs af of het onder deze omstandigheden nog wel financiële verantwoordelijkheid kon dragen. De gemeentelijke bijdrage hield immers geen gelijke tred met de verhoging van salarissen op basis van de landelijke richtlijnen. Ook werd de aanschaf van boeken steeds duurder. De bibliotheek had zelf bitter weinig mogelijkheden om de financiële middelen te vergroten. De posten contributie, leen- en boetegelden waren verhoudingsgewijs te onbeduidend. Soms had het rijk een subsidie voor een speciaal doel (abc-subsidie van CRM, 1969), maar dan kostte het bloed zweet en tranen om die gehonoreerd te krijgen. Ook werden er Anjerloten verkocht waarvan de opbrengst ten goede kwam aan de aanschaf van nieuwe boeken. Maar in een tijd dat gemeente en provincie krap bij kas zaten, zat er ook voor de bibliotheek weinig anders op dan te roeien met de riemen die men had. De consequentie was dat het boekenbezit verschaalde en dringend aan vervanging toe was. De gemeente zei begrip te hebben voor de precaire situatie maar zich allereerst te moeten richten op de afbouw van de tweede fase van de Oranjerie. De huisvesting daarin leverde ook financiële hordes op: de begrotingen daarvoor behoeften de goedkeuring van inspectie, gemeente en van CRM die niet zelden wijzigingen voorstelden of oplegden. Zo drong de gemeente aan op bezuiniging op de inrichting. Om rond te komen op de nieuwe locatie werd de contributie verhoogd, die tot dan voor volwassenen tien gulden bedroeg. Er waren 3.700 leden, waarvan echter het grootste deel jeugdleden die sinds kort op grond van de Bibliothekwet vrij van contributie waren. De post contributies leverde in 1977 fl. 36.000 op. Dat waren bescheiden inkomsten in een exploitatierekening, die in 1979 het miljoen overschreed. Daaraan droegen gemeente en rijk een krappe zeven ton bij. De bibliotheek was dus een 'dure hobby' voor de overheid, maar wel een verplichte taak. De bijdragen groeiden jaar na jaar. Vooral de post

De dichterschrijver Drs. P. was in 1979 te gast in de Roermondse bibliotheek. Collectie OB.

personeel deed de teller met ruimschoots drie ton fors doorslaan. Het was dus niet zo verwonderlijk dat de gemeente in 1978 opnieuw een contributieverhoging wenste. Daar wilde het bestuur niet aan; men meende te weten dat tien gulden elders in Limburg het maximum was, terwijl Roermond daar al boven zat. Bovendien was het strijdig met het principe om voor iedereen toegankelijk te zijn. In de jaren daarna groeiden de kosten explosief. De gemeentelijke bijdrage steeg binnen de kortste keren tot boven het miljoen, terwijl de personeelskosten binnen vijf jaar verdubbelden. Dit werd ook veroorzaakt door de opening van het filiaal Donderberg, waarvoor extra personeel nodig was. Evenals bij de Oranjerie was de inrichting een sluitpost, waarvoor de gemeente de begroting over 1981 eigenhandig wijzigde. Met rugdekking van de gemeente sloot men voor enkele tonnen een langlopende lening af om de inrichting te kunnen bekostigen. Ondanks deze financiële perikelen moet gecon-

OPENBARE BIBLIOTHEEK ROERMOND

DIENT BEJAARDEN, ZIEKEN EN GEHANDICAPTEN

De Openbare Bibliotheek is er voor iedereen.
Dus ook voor u, wanneer u 65 jaar of ouder bent.
En ook voor u, wanneer u — onafhankelijk van uw leeftijd — door ziekte of handicap minder mobiel bent.

De Bibliotheek leent boeken uit in **BEJAARDENHUIZEN**
VERPLEEGTEHUIZEN
THUIS (Als het voor u beslist onmogelijk is om zelf naar de Bibliotheek te komen).

Wij komen één keer in de 3 weken bij u langs.

Voor verdere inlichtingen kunt u terecht bij de Openbare Bibliotheek Roermond Afd. **DIENT BEJAARDEN, ZIEKEN EN GEHANDICAPTEN**, mw. A. Minkenberg.

Tel.: 04750 - 18435.

OPENBARE BIBLIOTHEEK ROERMOND

Dankzij de Unie van Vrouwelijke Vrijwilligers kon de bibliotheek bejaarden in verzorgingstehuizen van boeken voorzien. Collectie OB.

stateerd worden dat het bibliotheekwerk in de jaren 1976-1981 veel aandacht kreeg en een evenredige groei in de kosten met zich meebracht. In de jaren tachtig zou een einde komen aan die rooskleurige situatie.

BIBLIOTHEEKWERK VANUIT HET NIEUWE PAND

Met vele rondleidingen werd het publiek, bestaande uit volwassenen, kinderen, buurthuizen en scholen vanaf 1977 met het nieuwe gebouw aan het Kloosterwandplein vertrouwd gemaakt. Ook in de navolgende jaren zou de bibliotheek naar buiten treden met stands, tentoonstellingen over boeken, thema's, schrijvers en kunstenaars. Ze hield lezingen op ouderavonden van de scholen, terwijl regelmatig een rubriek in de wijkbladen of een berichtje in de dagbladen verscheen en het aanwinstenblad *Bibliotheeknieuws* werd verspreid. Het gebruik van bibliotheek en leeszaal nam daardoor toe. Er was steeds meer informatie te vinden, zoals ter inzage gelegde raadsstukken of reisinformatie van de NS. De samenwerking met instellingen als de VAR, het Gemeentemuseum en de Oranjerie groeide allengs.

Ook werd er het nodige ondernomen om de eigen activiteiten onder de aandacht te brengen, zoals de deelname aan de Bibliotheekweek, die nieuwe leden moest trekken. Uiteraard was de jaarlijkse Boekenweek geagendeerd waar in samenwerking met de boekhandels veel werk van werd gemaakt. Drs. P. hield in 1979 voor een select publiek een voordracht over vers en rijm, terwijl een jaar later een theateravond rondom Emile Seipgens en een concours voor zondagsdichters op enthousiasme mochten rekenen. Hierna volgden meerdere verhalenconcoursen. Veruit de meeste boeken werden besteld via de Nederlandse Bibliotheek Dienst; een klein deel kwam via de boekhandel. Dat vergde meer werk om te catalogiseren en uitleenklaar te maken. In Roermond was dat boekhandel Willems, waarmee ook de acti-

viteiten van de Boekenweek georganiseerd werden. In 1979 kwam er met de winkel van Even in Maasniel een nieuwe boekhandel bij. Men besloot daarop de bestellingen over beide zaken te verdelen, iets wat niet zonder slag of stoot verliep.

BEJAARDENWERK

Behalve via de filialen bood de bibliotheek aan bejaarden een meer persoonlijke service. Die startte halverwege de jaren zestig. In huize Roncalli was interesse voor het lenen van boeken. Directrice Breukers reisde er eens in de veertien dagen in een taxi vol boeken naartoe om in de leeszaal van dat bejaardentehuis een bibliotheekje op te zetten. Hier sloot Verpleeghuis Sint-Camillus zich in 1968 bij aan. Andere bejaardenhuizen hadden vooralsnog geen interesse. Het werk raakte zodanig geïnstitutionaliseerd dat het bestuur een nieuw lid zocht om de bejaarden te vertegenwoordigen. Ook de PBC had intussen een bejaardendienst. De beide instellingen samen bedienden in 1979 bejaardentehuis en -flat Roncalli, verpleegtehuis Sint-Camillus, bejaardensociëteiten in de Oranjerie en in de Donderie, bejaardenbonden Kapel en de Wingerd en het klooster van de Zusters van Liefde aan de Bredeweg. Er waren in 1980 nog wel aanvragen om dit netwerk uit te breiden maar daartoe ontbraken de mogelijkheden. In 1981 werden alle diensten voor bejaarden van de PBC overgenomen door de Roermondse bibliotheek. Op de arbeidsintensiviteit van het bezoeken van bejaardenhuizen zou de bibliotheek zich verkijken. Men was daarom erg gelukkig om hier sinds 1982 hulp bij te krijgen van de Unie van Vrouwelijke Vrijwilligers (UVV), die met dit bejaardenwerk het eerste vrijwilligersproject van deze organisatie in Midden-Limburg gestalte kon geven. De inzet van de UVV kreeg grote waardering van de bibliotheek en van de vaak immobiele bejaarden. De vrijwilligers – hun aantal groeide uit tot twintig – maakten veel werk van deze

klus en brachten het aantal uitleningen op bijna 10.000. Het eerste lustrum van deze samenwerking werd met een feestelijke gezamenlijke werkbespreking met bloemen en dia's van deze bijzondere dienstverlening gevierd. Eens in de drie weken werden dankzij de UVV de bejaardentehuizen Roncalli, RC Godshuis en verpleeghuis Sint-Camillus voorzien van boeken. De UVV werd in 2013 opgeheven, waarna de 22 vrijwilligers die 32 door ziekte of handicap aan huis gebonden zieken of bejaarden van boeken voorzagen, voortaan onder de bibliotheek, nu met de naam Bibliorura, kwamen te vallen.

TRENDS

Steeds duidelijker werd dat de massamedia medio jaren tachtig het vraagpatroon van de lezer beïnvloedden. Er was grote vraag naar verfilmde romans en boeken die op televisie werden aangeprezen. Het leespatroon was sterk gewijzigd en het literatuuronderwijs evolueerde. Tot in de jaren zestig bestond dit in hoofdzaak uit cultuuroverdracht en was de vorming van mensen een belangrijke doelstelling. Uit een analyse van het ledenbestand bleek de bibliotheek in haar lezerskring overwegend mensen met een hogere opleiding te hebben (middelbare school en hoger). Andere lezers waren er amper. Daarbij deed Roermond het overigens niet slecht. In de provincie trok de bibliotheek in de jaren vijftig relatief het meeste aantal leden, afgezet tegen de totale bevolking. Bovendien waren de ruim duizend leden – Roermond was toen nog een onderwijsstad – echte veellezers. Globaal vanaf 1968 speelde de maatschappelijke bewustwording steeds meer een rol in het literatuuronderwijs. Anno 1987 was dit vervolgens steeds meer op individuele ontplooiing en vooral leesplezier gericht. Dit bood de bibliotheek volop kansen voor jeugd- en ontspanningsliteratuur. Toch werden er vraagtekens geplaatst bij de leesvaardigheid. De vraag was of die nog wel vol-

Kinderboekenweek 1978. Collectie OB. Foto: Studio Pan.

doende was, met name op het niveau van de havo en lagere vormen van vooropleiding, om literatuur van enige moeilijkheidsgraad te lezen. Waarschijnlijk niet, zo was de opvatting. Daarnaast maakte de massaconsumptie steeds meer plaats voor individuele selectie. De groei aan vrije tijd zorgde voor een toenemende vraag, bijvoorbeeld ook naar doe-het-zelf boeken. Een keerzijde was dat de gedrukte media steeds wat meer aan terrein verloren. Het percentage Nederlanders dat boeken, tijdschriften of kranten las, was in de periode 1975-1985 afgenomen, terwijl televisie, radio en audio in dat decennium juist een uur per dag méér aandacht kregen.

HET PERSONEEL

De onconventionele juffrouw Breukers was in 1977 maar liefst 25 jaar in functie als directrice. Zij werd op bescheiden wijze gehuldigd en gefêteerd na afloop van een bestuursvergadering. De directrice die standvastig haar werk deed, had na jarenlang wachten de vruchten van de verhuizing naar de Oranjerie mogen smaken. Helaas werd ze na twee jaar ziek,

waarna in 1980 afscheid van haar moest worden genomen. Jos Saes, die haar al enige tijd had vervangen, volgde haar op. Hij bewoog zich in een tot dan toe vrouwelijke bibliotheekomgeving, waar pas in 1977 naast hem een tweede man in dienst kwam. Onderwerpen als de regeling van de rechtspositie en arbeidscontracten werden in deze tijd voor het eerst ook met het personeel besproken. Er was behoefte aan meer overleg, dat tweemaal per jaar zou plaatsvinden. Besloten werd om enkele weken vaste vakanties voor bibliotheek en personeel in te voeren. De inspecteur werd aangesproken op het feit dat de wet eisen stelde waaraan geen enkele bibliotheek kon voldoen! Men kwam namelijk enkel toe aan het normale uitleenwerk, maar niet aan het eigenlijke bibliotheekwerk. De druk op het personeel bleef onverminderd hoog. Twee verzoeken om arbeidstijdverkortung moesten worden afgewezen, waarna een medewerkster om ontslag verzocht. Het personeel werd allengs mondiger. Het schreef in 1978 een gezamenlijke brief waarin aandacht werd gevraagd voor de eigen rechtspositie en vroeg van het bestuur een regelmatige vrije zaterdag. Terwijl gepoogd werd hieraan tegemoet te komen met de invulling van een vacature en een aanvraag om tijdelijk enkele werklozen te mogen plaatsen, bleek dat het aantal formatieplaatsen teruggebracht moest worden. En dat terwijl er een schreeuwend gebrek was aan personeel. CRM werd verzocht het aantal formatieplaatsen op 8,45 te handhaven. Met werklozen en stagiaires van de bibliotheekacademie werd getracht in 1978 het door vertrek en ziekte op de proef gestelde personeelsbestand op pijl te houden. Omdat de werklozen in verschillende regelingen (DACW, Wet sociale werkvoorziening – WSW, jeugd en later Perspectievennota Limburg – PNL) zaten, was met hun inzet en eventuele verlenging van hun taak veel administratieve rompslomp gemoeid. Wel wist de bibliotheek vele jaren achtereen van die regelingen gebruik te maken.

*Sinterklaas bezoekt als kindervriend de bibliotheek
Boekenberg. Collectie OB.*

Door het in werking treden van een CAO werd de verhouding tussen bestuur en medewerkers beter gedefinieerd. Meer samenwerking kwam er door het personeel in commissies te betrekken bij de taken van bestuur en directie. Er werd bovendien een driekoppige, gekozen personeelsvertegenwoordiging ingesteld (1981) die in het kader van medezeggenschap met het bestuur overlegde en zelfs aanschoof bij sollicitatiegesprekken met nieuwe personeelsleden. Hierna kreeg het personeel in 1986 daadwerkelijk een vertegenwoordiger in het bestuur van de bibliotheek.

De personeelsformatie ging met de door het Rijk betaalde functies overigens langzaam de goede kant op. Als gevolg van de opening van het filiaal Donderberg in 1979 was het aantal formatieplaatsen gestegen naar 12,773. Drie jaar later kwamen er als gevolg van de bezuinigingen nog twee plaatsen bij. Dat klinkt paradoxaal, maar was het niet. Op grond van een aantal aan de PBC uitbestede werkzaamheden had de bibliotheek ook ruim twee formatieplaatsen aan die instelling afgestaan.

Deze werkzaamheden – boekenvoorziening voor bejaarden en scholen – met de twee banen trok men in 1982 weer naar zich toe. Hierdoor kwam de formatie op 15,113 fte's. Maar na jaren van gestage groei stopte deze in 1983 en werden de personeelsuren voor bibliotheekwerk ingekrompen. Het aantal medewerkers werd begin jaren tachtig met deelnemers via de sociale werkvoorziening of andere werkgelegenheid verruimende maatregelen op peil gehouden. Zo gleed de bibliotheek zonder al te veel kleerscheuren door de crisisjaren heen. Als gevolg van de toevoeging van het filiaal Herten in 1991, kwamen er 32 formatie-uren bij. Enkele jaren later telde de organisatie 17,2791 formatieplaatsen, waarvan 19,8% werd ingevuld met werklozen en uitzendkrachten.

JEUGD

Een doelgroep waarop de bibliotheek zich bij uitstek richt, is de jeugd. Via de scholen werd die al vroeg enthousiast gemaakt. Zo brachten scholen of klassen geregeld groepsbezoeken en kregen ze rondleidingen. Een andere welkome kapstok om jeugdbeleid aan op te hangen was uiteraard de Kinderboekenweek. De eigen jeugdleden en de schooljeugd werden hier in 1967 via folders op geattendeerd. Het thema was 'Vrienden maken in andere landen', waarbij veel kinderen gehoor gaven aan de oproep om gekostumeerd te verschijnen als 'kinderen van andere landen'. Het verkleedspel en de inleving door de kinderen elders leidde tot veel enthousiasme over en weer. Een jaar later kon de bibliotheek door de verbouwing niet aan de Kinderboekenweek meedoen. Na die ingreep kon wel later in dat jaar de vernieuwde jeugdafdeling gerealiseerd worden. Bij de heropening hiervan ontvingen de jeugdleden een knipbeursje met de tekst 'Jeugdbibliotheek'. In de jaren zeventig vond de Kinderboekenweek doorgaans in samenwerking met boekhandel Willems en met de PBC plaats, veelal met jeugdvoorstellingen in de Oranjerie. Wat

zorgen baarde, was dat het aantal jeugduitleningen omstreeks 1974 terugliep. Er was gewoon minder jeugd, die bovendien vaak al over enkele boeken beschikte en die dikwijls sneller overging tot meer volwassen lectuur. Een jaar later ging de nieuwe Bibliotheekwet van start, waarbij alle jeugd onder achttien jaar plotsklaps vrij was van contributie. De bibliotheek realiseerde zich met spijt dat zij niet de middelen had om haar voorraad jeugdboeken fors uit te breiden. Door het gratis lidmaatschap en de explosieve toename van het aantal jeugdleden (circa 400 in een paar maanden tijd) was er ineens grote behoefte aan zulke boeken. Het boetebedrag werd verhoogd om tijdige inlevering te bewerkstelligen, gelet op die grote vraag naar jeugdboeken. De boeken moesten sneller rouleren want er was dubbel zoveel vraag naar. Nadat in 1977 eindelijk de verhuizing naar de Oranjerie had plaatsgevonden, kwam er meer ruimte ter beschikking. Hiervan werd gretig gebruik gemaakt door de aankoop van een voorleesstoel en de inrichting van een voorleeshoekje in de jeugdafdeling. In de vertelhoek werden ook films gedraaid of werd een knutselmiddag georganiseerd. Een jaar later, in 1978, werd in de persoon van mevrouw M.E.H. (Ria) Geboers een heuse jeugdbibliotheccaresse aangesteld. Met haar komst kreeg het jeugdbeleid nog meer inhoud. Er volgden veel rondleidingen voor de jeugd, middagen met poppenkast en knutselen of het bezoek van Sinterklaas. De jeugdbibliotheccaresse ging ook zelf op bezoek bij de basisscholen. Leesdiploma's werden geïntroduceerd, er werd op de woensdagmiddag aan jonge kinderen voorgelezen en schrijvers van kinderboeken verzorgden voordrachten. In de nieuwe locatie kon meer aandacht aan de Kinderboekenweek worden geschonken. Weliswaar waren er filmvoorstellingen in het Royaltheater, speurtochten of optredens, maar een groot deel van de activiteiten – zoals knutselen, ballonnen, poppenkast etc. – vonden in het hoofdgebouw

Links: wethouder Jos van Rey (r.) met naast hem Henk Castelijns namens het bibliotheekbestuur, stak in mei 1980 de eerste spade in de grond voor de bouw van het filiaal op de Donderberg. Geheel links directeur Jos Saes. In het midden: opening van het Donderberg-filiaal in januari 1981 door burgemeester Daniels (m.) die een toast uitbrengt met voorzitter Onno Zollner (l.). Rechts: publieksvriendelijke presentatie. Foto's: collectie OB.

of in het filiaal Donderberg plaats. Naast tentoonstellingen van jeugdboeken in basisscholen werd er in 1980 voor het eerst, samen met andere bibliotheken, een kinderjury voor de beoordeling van kinderboeken ingesteld. Dat initiatief kreeg lokaal geregeld navolging. Kinderen gingen zelfs een eigen boek samenstellen. Het waren allemaal wapens in de strijd om de jeugd bij de bibliotheek te betrekken en aan het lezen te houden. Dat was ook wel nodig. In het centrum was een terugloop van het aantal leden te bemerken. Dat aantal nam in 1983 weliswaar nog wat toe toen het bibliobusproject in Roermond stopte, waardoor kinderen van Asenray en de Kemp naar de bibliotheek moesten komen. Er werden intensieve contacten met het onderwijs onderhouden. Met advisering door de bibliotheek legden scholen bijvoorbeeld thematische documentatiecollecties aan, voor opstellen of spreekbeurten. De jeugdafdeling werd in 1987 gebruiksvriendelijker heringericht, waarbij meer met pictogram-

men en eenvoudige bewoordingen gewerkt werd. Qua jeugdbereik haalde Roermond in vergelijking tot landelijke aantallen goede cijfers: in de leeftijd van 0 tot 14 jaar was in 1991 maar liefst 55% lid, terwijl van 15 tot 19 jaar zelfs 77% lid was. Dit was mede te danken aan de in het onderwijs verplichte boekenlijst. Het aantal rondleidingen voor scholen was met 118 stuks in 1993 aanzienlijk te noemen. In die tijd kwam er ook meer en meer oog voor 'scholen met achterstand', die mede op grond van rijksbeleid meer aandacht kregen.

FILIAAL DONDERBERG (1979-1998)

De eerste gedachten voor een filiaal in de nieuwe wijk Donderberg, borrelden al in 1966 op. Daar zouden een muziekschool en een trefcentrum kunnen komen. Een bibliotheek moest in ieder geval een centrale ligging hebben, waarmee bij de wijkplanning al rekening kon worden gehouden. Dat gold voor zowel Donderberg (nieuwe wijk) als de Kemp

('anders-sociale wijk'). De bibliotheek was er mede op aandringen van kapelaan A. de Wit vroeg bij toen in 1968 al een eerste gesprek plaatsvond met het comité dat in deze wijk een gemeenschapshuis voorbereidde. Maar er woonden toen nog te weinig mensen. De voorlopig beste oplossing was de bibliobus. Pas later zou aan een filiaal gedacht kunnen worden. In 1969 werd al geïnformeerd hoeveel ruimte in een toekomstig gemeenschapshuis nodig was, maar voor de Donderberg was een vestiging nog toekomstmuziek. Vier jaar later kwamen er ontwerptekeningen voor een trefcentrum ter tafel, waarin parochie, Groene Kruis, Jeugdraad, Wijkraad en bibliotheekfiliaal ondergebracht zouden worden. Men ging voor het eisenpakket uit van een bevolkingssomvang van Donderberg en Hoogvonderen (en Kemp?) van circa tienduizend inwoners. Hiervoor was circa 600 à 700 m² ruimte nodig alsmede een gediplomeerde kracht. Dit alles, geteld bij een investering van circa 2,5 ton, was

Bij de bibliotheek konden kinderen een leesdiploma halen. Collectie OB.

de gemeente Roermond te gortig. Ze vroeg de begroting te reduceren terwijl op dat moment ook al stemmen opgingen de kostbare voorziening dan maar uit te stellen tot de tweede fase van het trefcentrum. Daarom werd het centrum in 1974 aanbesteed, zonder de bibliotheekvoorziening. Het kerkbestuur bood zelfs haar noodkerk aan als ruimte voor een tijdelijk filiaal. De inspectie en de gemeente werden erbij betrokken, maar al gauw bleek dat een voorziening, zoals verlangd door de inspectie, voor de gemeente niet haalbaar was. Daarmee was het project van de baan. Toch bleven de ambtelijke molens draaien. In 1978 kreeg het bestuur de toezegging van het ministerie voor drie formatieplaatsen bij het te stichten filiaal Donderberg. Hierna begon de zoektocht naar de meest geschikte locatie. De bibliotheek vond aanbouw aan trefcentrum Donderie de beste optie. Een jaar later nam de gemeenteraad het besluit om een filiaal op de Donderberg te bouwen, met een grootte van 400 m², waarover de inspectie en zo nodig het ministerie zich nog moesten uitspreken. In overleg met wethouder Bär Cox werd afgesproken dat de bibliotheek als opdrachtgever voor de bouw zou fungeren. Die mocht maximaal bijna vijf ton bedragen

en moest in 1980 voltooid zijn. De keuze viel op architect Frenken. Er werd een bouwcommissie samengesteld, waarbij bestuurslid Henk Castelijns optrad als bouwcoördinator. Om de toezegging van de drie fte's zo snel mogelijk te verzilveren, startte men gedurende de bouw al met een voorlopige uitleen in het bestaande trefcentrum Donderie. Deze ging op 12 december 1979 onder grote belangstelling feestelijk van start met onder meer een goochelaar. De bibliotheek kon al snel veel nieuwe jeugdleden inschrijven. In mei 1980 stak wethouder Jos van Rey de eerste spade in de grond voor de bouw van het nieuwe filiaal, dat in november werd opgeleverd. Met een prijsvraag kwam de naam 'de Boekenberg' tot stand voor het filiaal aan de Kasteel Hillenraedtstraat dat op 23 januari 1981 door burgemeester Jan Daniels officieel geopend werd. De toeloop uit Donderberg en Hoogvonderen was groot; het aantal leden groeide fors. Het filiaal introduceerde een eigen folder en was actief met een kinderjury, de Kinderboekenweek, leesdiploma's, voorleesuurkje etc. Al in 1981 werd het 100.000e boek en in 1985 het 500.000e boek uitgeleend, waarvoor de onderwijswethouder de betreffende lener een bloemetje en cadeaubon kwam bezorgen. De Boekenberg kende een voortvarend bestaan. Alleen al in 1993 waren er maar liefst 124 schoolbezoeken. Het koperen jubileum werd gevierd met een voorleeswedstrijd voor leerlingen van groep 7 en 8, waarbij de scholen een optreden konden winnen.

Er kwamen pas barsten in het onbezorgde voortbestaan van de Boekenberg, toen het bestuur zich voor de taak gesteld zag de nieuwbouw voor het hoofdgebouw te realiseren. Het filiaal op de Donderberg werd door de gemeente binnen de financiële plannenmakerij gebruikt als dwangmiddel en wisselgeld. Zo werd verlangd dat het filiaal Donderberg zou sluiten om de nieuwbouw in de stad met de gewenste grootte te realiseren. Het bestuur van de bibliotheek zwichtte voor die druk; mede op grond

In de jaren tachtig kregen de CD's als nieuwe media naast de boeken een plek. Collectie OB.

van landelijke richtlijnen waarin centralisatie van het bibliotheekwerk als ontwikkeling voor de toekomst werd voorgespiegeld. Het filiaal Donderberg zou in 1998 het loodje leggen. Niet helemaal, want formeel was er sprake van afslanking, omdat de jeugdvoorziening intact zou blijven. Het pand werd ontruimd, omdat dat eigendom was van de bibliotheek maar op grond van de gemeente stond. De te verzilveren waarde daarvan was nodig om de nieuwbouw in de stad rond te krijgen. Het omwille van de lokale sympathie gehandhaafde jeugdfiliaal Donderberg was evenwel geen lang leven meer beschoren en moest na een paar jaar in 2002 alsnog de deuren sluiten.

COLLECTIE JAREN TACHTIG

Omstreeks 1980 waren een inhaalslag en sanering van het boekenbezit voorzien. Die moesten door personeelsgebrek een jaar worden uitgesteld. De sanering werd in 1983 afgerond, waarna de collectie weer bij de tijd was. Maar vanaf 1981 dienden zich magere crisisjaren aan. Diverse bezuinigingen werden opgelegd en als gevolg van een forse prijsstijging werden 64 abonnementen op tijdschriften geannuleerd. Wel werden op verzoek van de redactie

van de vrouwenpagina in *De Trompetter* maandelijks aanwinstenlijsten van titels over vrouwenemancipatie daarin gepubliceerd.

Er werd nog steeds gebruik gemaakt van cataloguskaarten, waarvoor twee medewerkers de landelijke NBLC-cursus titelbeschrijving gevolgd hadden. In de tijd dat de automatisering nog niet zijn intrede had gedaan, bracht een telling in 1986 van het boekenbezit – de eerste sinds 1917 – aan het licht dat van de 75.000 boeken die aanwezig moesten zijn, er vijftienduizend ontbraken. De bibliotheek moest langzaam wennen aan de toepassingen van de computer. In 1989 ging de automatisering van de catalogus van start. Dat gebeurde in een tijd dat het boekenbestand steeds verder slonk omdat het gemeentelijk budget daarvoor ontoereikend was, nog afgezien van de prijsstijgingen voor nieuwe boeken. Op grond van ‘stuklezen’ en verouderde informatie werd een afschrijvingspercentage van 12% aangehouden. Als de collectie niet op peil kon worden gehouden, werd voor negatieve beeldvorming gevreesd. Desondanks steeg in Roermond het

aantal uitleningen, tegen de landelijke trend in. Voor de toen nog vrij nieuwe media als cd's werd een structurele subsidie van fl. 45.000 verkregen. Het complete mediabezit groeide in die jaren aanzienlijk, in 1991 van 97.000 naar 120.000. Daar was alle reden toe, want het aantal lidmaatschappen oversteeg ruimschoots de 10.000, terwijl er ook fors meer geleend werd. Op de totale bevolking was een kwart lid van de bibliotheek; landelijk was dat 29%.

NIEUWE DOELGROEPEN

Aanvang jaren tachtig participeerde de bibliotheek in een alfabetiseringsproject, waarbij cursisten begeleid werden. Beetje bij beetje werden hiermee nieuwe taken opgepakt, die enerzijds een maatschappelijke betekenis hadden en waar anderzijds een vergoeding tegenover stond ter compensatie van de algemene verlaging van overheidsbijdragen. Hierdoor kon de dienstverlening aan scholen, waarnaar steeds meer vraag was, aanmerkelijk verbeterd worden. Behalve het schoolbibliotheekwerk stond in het beleidsplan de aanschaf van

audiovisuele middelen voorop, alsmede het aanleggen van een collectie Turkse en Marokkaanse boeken. Beide punten kenden hun eigen uitdagingen. De geluidscassettes – bijvoorbeeld met taalcursussen, geen muziek – of videobanden – met informatieve programma's en TELEAC cursussen, geen films – leenden zich door slijtage en beschadiging amper voor het bibliothecaire leenverkeer, terwijl boeken in de Arabische taal zich lastig lieten catalogiseren. Contacten met Turkse en Marokkaanse lezers en leerkrachten leerden waarvoor er interesse was, zodat voor deze doelgroep ook enkele kranten en tijdschriften werden aangeschaft. Men ging diverse nieuwe doelgroepen bedienen, zoals slechtzienden en instellingen als de gevangenis en het ziekenhuis. Hiervoor bleek de samenwerking met de UVV van groot nut. Hiermee werden al eerder de ouderen van lectuur voorzien.

Veel werk werd gemaakt van publiciteit en voorlichting richting scholen, nieuwe inwoners en specifieke doelgroepen. Door een jarenlange samenwerking met de Alliance

Op uitnodiging van de bibliotheek bezochten diverse schrijvers de organisatie. In 1985 was dit een Turkse auteur. Collectie OB.

De introductie van de automatisering in 1989. Dit zou mogelijk blijken dankzij de besparingen van de sluiting van filiaal Maasniel. Collectie OB. Foto: Rob Kitslaar.

Française ontving de bibliotheek grote schenkingen Franse lectuur.

De organisatie richtte zich onverminderd in grote mate op scholen die rondleidingen kregen en die ze adviseerde bij de aanleg van eigen documentatiecollecties en waaraan ze ook huurcollecties beschikbaar stelde. Ook werd ingespeeld op de Onderwijsvoorrankswet (1986), waarbij de overheid geld ter beschikking stelde om scholen in voorrangsgebieden vertrouwd te maken met boeken en de bibliotheek.

AUTOMATISERING

Werken zonder computer is vandaag de dag amper voorstelbaar. Toch heeft de bibliotheek decennialang met alleen kaartenbakken gefunctioneerd. In 1986 oriënteerde een werkgroep automatisering zich op de aanschaf van computers. Dat jaar werd een Commodore Hobbycomputer geïnstalleerd die als terminal fungeerde om titels van tijdschriften en andere documentatie op te zoeken. Het aangelegde spaarpotje voor een nieuw filiaal in Maasniel hoefde door de sluiting daarvan niet aangesproken te worden en werd aangewend voor automatisering. Men ging daarbij niet over één nacht ijs en schreef een gedegen nota automatisering die tot in het Provinciehuis met interesse werd gelezen. Op grond hiervan werden in 1989 de eerste computers geïntroduceerd. Het betekende een keerpunt om de service te verbeteren na jaren van bezuiniging. De bibliotheek realiseerde zich het onomkeerbare karakter van die stap. De tijd dat het zonder pc's ging, is 'een anachronisme waarover we spoedig meewarig zullen lachen'. De computers waren binnen de kortste keren volop bezet. De aanvankelijke verwondering dat de gegevens over de beschikbaarheid van boeken direct en actueel voorhanden waren, verdween al snel. De succesvolle automatisering was geen eindpunt, zo was het besef. 'Er is een poort geopend naar ruimere informatie-dienstverlening'. Automatisering bood direct inzicht in

Links: ir. J.C. (Onno) Zollner maakte aanvankelijk als gemeentelijk gedelegeerd raadslid deel uit van het bibliotheekbestuur. Hij werd voorzitter (1979-1994) maar bedankte voor die functie om als architect kans te maken op realisatie van de bibliotheek in De Gouden Leeuw. Collectie OB. Foto: Rob Kitslaar.

Recht: Paul van der Goor (1933-1983) bedankte in 1966 als bibliotheeksecretaris omdat het zicht op een nieuwe, passende locatie ontbrak. Collectie familie Van der Goor, Echt.

beschikbaarheid, uitleningen en bestellingen van boeken, lenergegevens, betaling van contributie en boetes en bood mogelijkheden tot overzichten. Een wereld van nieuwe mogelijkheden diende zich aan.

BESTUUR

De Roermondse bibliotheek heeft voortdurend onder leiding van een bestuur gestaan. Tot 1969 was de rechtsvorm een vereniging met leden. In het genoemde jaar werd de organisatie omgevormd tot een stichting, eveneens geleid door een bestuur. Ook met die rechtspersoonlijkheid werden nog steeds jaarvergaderingen gehouden, alleen niet meer met de leden maar

wel met het eigen personeel. Punt één van de agenda was vele jaren achtereen de huisvesting, maar hiervoor werd lange tijd geen gewillig oor gevonden bij raad noch college. In de jaren zestig werden door de bestuursleden nog boeken gelezen om zich zelf een oordeel over nieuwe ontwikkelingen te kunnen vormen. Dat waren dan ook betrokken personen die zich engageerden voor een bestuursfunctie. Omdat de financiering van het bibliotheekwerk voor een groot deel van de (lokale) overheid kwam, was er een vertegenwoordiger namens de gemeenteraad in het bestuur. Dat leverde het bestuur niet zelden betrokken bestuursleden op die in enkele gevallen ook zitting hielden in

het bestuur na de beëindiging van hun raads-lidmaatschap Zo bleef Nico Engels zich sterk maken voor de bibliotheek, ook toen hij wet-houder was geworden, terwijl ir. J.C. (Onno) Zollner in de jaren zeventig als raadslid deel uitmaakte van het bestuur, waarvan hij nadien voorzitter zou worden. De gemeente had tot de verkiezingen in 1994 een stem in het biblio-theekbestuur.

Uiteraard werden voor het bestuur capabe-le mensen gezocht, veelal docenten, leraren, ambtenaren en directeurs evenals vrouwen, destijds doorgaans zonder beroep. Die be-stuursleden moesten bovendien over het no-dige incasserings- en doorzettingsvermogen beschikken. Dat was ook wel nodig om de grote kwesties van geld en huisvesting bij de gemeente te blijven agenderen, wat geen si-necure was, zeker niet zo lang als men moest functioneren vanuit een volkomen uitgewoond pand aan het Stationsplein. Secretaris Paul van der Goor zegde daarom zijn functie op, wat hij als volgt motiveerde: 'De reden is dat ik in de toekomst geen enkele mogelijkheid zie voor een vruchtbare samenwerking met de gemeen-te Roermond'. Toch zou het tij keren. Vanaf eind jaren zestig kreeg de instelling zichtbaar meer waardering van de zijde van de overheid. Dat bleek niet alleen uit de door de raad aan-genomen Bibliotheeknota (1968), maar ook uit de huisvestingsplannen die toen concretere vormen aannamen en uit de bibliotheekplan-nen. Dit waren meerjarenplannen die door het bestuur in samenspraak met de directeur en het gemeentebestuur werden opgesteld en die het gezamenlijk beleid voor de komende jaren uitstippelden. Hoewel de nieuwe huisvesting nog jaren op zich zou laten wachten, werd die sindsdien wel actiever aangepakt. Die erken-ning gaf het bestuur het steuntje in de rug om de bibliotheekvoorziening breder op te tuigen, door behalve op nieuwbouw ook in te zetten op een geheel geëquipeerd filiaal Donderberg, door wijkverzorging met de bibliobus en door

steeds betere doelgroepbenadering. In dat op-zicht onderhield het bestuur ook lijntjes naar plaatselijke organisaties en naar provinciale en landelijke bibliotheekcommissies en -instellin-gen. De voorzitter die deze hele koerswijziging had meegemaakt, was Corn. van Ham, die vanuit een optimistische insteek pas afscheid wilde nemen van zijn functie wanneer Roer-mond een nieuwe bibliotheek zou hebben. Die kwam er uiteindelijk nadat Van Ham er zes jaar als vicevoorzitter en elf jaar als voorzitter werk van had gemaakt. Met die publieke en politieke erkenning ging het een tijdlang voor de wind. In de jaren tachtig kwamen de bezuinigingen, waarbij aan pijnlijke beslissingen – stoppen met filiaal Maasniel – niet viel te ontkomen. De bibliotheek en daarmee haar bestuur wa-ren een geoliede servicegerichte organisatie die het pijn deed om het serviceniveau terug te schroeven. Daaraan viel amper te ontkomen in de tijd dat geld een schaars goed was. Voor de jaarvergadering kwam een halfjaarlijks overleg met het personeel in de plaats, terwijl met een emancipatoir beleid het personeel ook medezeggenschap kreeg in het bestuur en bij benoemingen. In de periode 1995-2000, toen de nieuwbouwplannen speelden, werden de flexibiliteit en de lange adem van bestuur en personeel danig op de proef gesteld.

FILIAAL HERTEN

Herten is lange tijd een zelfstandige gemeente geweest, die bibliothecair bediend werd door de PBC. Die exploiteerde hier al in de jaren ze-ventig een filiaal. Daarin kwam verandering toen Herten met ingang van 1991 bij Roer-mond werd gevoegd. Naar aanleiding van die herindeling vroeg de gemeente Roermond aan de Openbare Bibliotheek van Roermond om het filiaal aan de Schoolstraat te Herten van de PBC over te nemen. Ze deed dat en koppel-de er gelijk het plan aan om dit filiaal te gaan automatiseren, om het zo op gelijke stand te brengen met de situatie in de stad. Dit zou in

1993 plaatsvinden, in een jaar dat er flink be-zuinigd moest worden. Met de gemeente werd een robbertje gevochten over de impact van die bezuinigingen en of het nieuwverworven filiaal van Herten dan nog wel open kon blij-ven. Kennelijk vond de gemeente het niet kies om 'Herten' twee jaar na de samenvoeging al te sluiten. Besloten werd dit filiaal nog in de lucht te houden. Het werd een jaar later voor een ton geautomatiseerd. Toch bleef sluiting het qua schaalgrootte onvoldoende grote filiaal als een zwaard van Damocles boven het hoofd han-gen. De vraag was niet zozeer of het zwaard zou vallen, maar wanneer, waarbij het tijd-stip daarvan min of meer afhankelijk was van het moment waarop de politiek het met goed fatsoen meende te kunnen laten vallen. In de tussentijd kon in Herten nog de vlag uit toen in 1995 het zilveren jubileum van het filiaal gevierd werd en filiaalhoofd Anneke Smeets drie jaar later haar zilveren dienstjubileum vierde. Maar het jaar van die tweede heuglijke aanleiding was tevens het laatste van het filiaal Herten. De gemeente koos voor een filiaal in de wijk met de grootste sociale cohesie en die was in de Donderberg groter. In Herten was het ledental in vijf jaar tijd met driehonderd terug-gelopen. Daarom werd besloten het in 1998 op te heffen.

OVERHEIDSBEZUINIGINGEN

De tendens om te bezuinigen werd door de crisis van de jaren tachtig ingegeven. Die leid-de ertoe dat de minister van WVC in 1982 de Bibliotheekwet wijzigde om de rijksbijdragen aanzienlijk te kunnen verlagen. Zo bezuinig-de het rijk miljoenen op de bibliotheken. Een lokale werkgroep bekeek wat dit betekende voor Roermond, waar gestopt werd met de muziekbibliotheek en de overeenkomst over de fonothek met de PBC werd opgezegd. De aanvulling van de eigen collectie met audio-visuele middelen werd op de lange baan ge-schoven. Vanuit de provincie werd op meer

De rijksbezuinigingen op het bibliotheekwezen leidden tot een landelijk protest, 1983. Collectie OB.

samenwerking aangedrongen. De opeenvolgende nieuwe bezuinigingen door de overheid dwongen de organisatie keuzes te maken. Zo was de bibliotheek tot het inzicht gekomen dat het filiaal in Maasniel niet langer gehandhaafd kon worden. Met een nieuw beleidsplan was weliswaar geprobeerd de gemeente financieel over de streep te trekken maar voor subsidieverhoging was echt geen ruimte, er moest zelfs nog iets van de gemeentelijke bijdrage af. De al gememoreerde sluiting in 1987 van Maasniel – betiteld als ‘drastische stap’ en ‘dieptepunt’ – had ook positieve gevolgen. Door zuinig beleid was er een flink bedrag voor een nieuw filiaalgebouw gespaard dat nu een andere bestemming kon krijgen. Hiermee kon de automatisering gefinancierd worden, die aanvankelijk op de lange baan was geschoven. Bovendien kon

het vrijkomende personeel in de andere filialen ingezet werden, waarmee in 1989 ruimere openingstijden werden gerealiseerd.

Vanwege de complexe en tijdrovende besluitvorming bij de overheid bepaalde de gemeente sinds 1987 zelf de hoogte van het jaarlijkse subsidiebedrag. De geïndexeerde bijdrage werd gerelateerd aan het uitgavenpatroon van eerdere jaren. Dat leverde elk jaar opnieuw getouwtrek op over het juiste bedrag. De bibliotheek, die aan meerjarenplanning deed en meer baat zag in subsidiëring op grond van gewenste dienstverlening, kon geen eigen financieel beleid voeren. Dat werd opnieuw duidelijk toen in 1993 de opgave kwam om fl. 50.000 structureel te bezuinigen. Men wist de gemeente aan het verstand te brengen dat dit niet anders kon dan door het filiaal in Herten te sluiten. Zoals hiervoor al is beschreven, waren er politieke redenen om dit niet te doen. Enkele van de opgelegde bezuinigingen vervielen daardoor. Opnieuw bleek dat deze wijze van subsidiëring door de gemeente veel extra zorg, overleg en onzekerheid met zich meebracht.

De instelling drong daarom aan op budgetfinanciering. De wijze van financiering hield overigens geenszins in dat de gemeentelijke bijdrage als zodanig verminderde; integendeel, die groeide voorzichtig tot ruim anderhalf miljoen gulden. De bibliotheekbegroting oversteeg in 1997 zelfs de twee miljoen, waarvan negen ton nodig was voor het personeel. Met contributies en boetes vergaarde de organisatie slechts een krappe fl. 88.000 aan eigen inkomsten. De financiële ondersteuning was in die jaren dus tamelijk goed, waarbij evenwel geen gehoor werd gegeven aan de wens om afgerekend te worden op prestaties. In 1997 waagde het bibliotheekbestuur een nieuwe poging om de wijze van financiering te aan te passen. Er werd een concept outputcontract aan de gemeente voorgelegd, maar die zag daarin aanleiding om de bibliotheek met een kwart miljoen bezuinigingen op te zadelen. IJlings werd het plan teruggetrokken en werd budgetfinanciering uitgesteld tot de hierna nog te bespreken verhuizing naar De Gouden Leeuw achter de rug zou zijn.

Links: het nieuwe beeldmerk (1988), ontworpen door Jan Begeer, grafisch vormgever te Rotterdam en ontleend aan een Middeleeuwse gravure van de Elckerlyc.

Rechts: ondanks de introductie van de automatisering hield de kaartenbak nog jaren stand. Collectie OB.

LEENVERKEER JAREN NEGENTIG

Overeenkomstig het beleidsplan 1988-1994 wilde de bibliotheek uitgroeien tot een moderne, effectieve informatieverschaffer. Dat gebeurde onder meer met circa driehonderd rondleidingen per jaar, door het vestigen van een ondersteuningspunt van de Open Universiteit Heerlen en een relatie met de Stichting Volwassenen Educatie. Het aanbod werd verbreed door vergroting van de collecties video's en cd's, waarvan de uitleen in 1988 was gestart. Speciaal voor allochtonen werden lees-/luisterboeken aangeschaft. Een dienst die door eigen populariteit inboette, was het gratis telefonisch verlengen. In 1995-1996 leidde dat tot een daling van het bibliotheekbezoek zodat er rap getarifeerd moest worden. In die tijd ondervond de organisatie veel overlast van drugsgebruikers, zwervers en mensen met psychische stoornis, waardoor de toiletten enkel nog op aanvraag van de sleutel beschikbaar waren. Een probleem van andere aard, waar alle bibliotheken mee te maken kregen, was de wijziging van de auteurswet, die grote financiële consequenties had voor het leenrecht en waarvoor vele tienduizenden guldens afgedragen moesten worden. De overheid wilde dit niet vergoeden en dus moest het worden doorberekend aan de leden. Het lenen voor de jeugd was hierdoor niet langer gratis. Over de hele linie vanaf veertien jaar waren contributieverhogingen nodig. Conform landelijke ontwikkelingen voorzag de bibliotheek niet alleen in een uitleenfunctie, maar ook in andere taken, zoals leesbevordering, informatieverstrekking, bevordering van cultuurparticipatie, bijvoorbeeld voor allochtonen, ondersteuning van het onderwijs en realisering van een ontmoetingsfunctie. Via studentstagiaires werd onderzoek bij gebruikers gedaan dat uitwees dat circa negentig procent het bibliotheekbezoek combineerde met winkelen en vertoeven in Roermond. Wel nam het aantal leden van buiten de gemeentegrens af omdat die minder vaak kwa-

*De toegang tot de bibliotheek was weinig uitnodigend.
Collectie OB.*

men en minder leenden. Niet onvermeld mag blijven dat in 1997 internet zijn intrede deed. Stijlvol, gevarieerd en feestelijk werd in 1992 aandacht geschonken aan het 75-jarig bestaan van de bibliotheek. De lustrumcommissie had er een festijn voor iedereen van gemaakt, zelfs zonder extra kosten, dankzij sponsors en sympathisanten. De sympathieke activiteiten voor jong en oud – waaraan tal van bekende auteurs en illustratoren meewerkten – leverden veel goodwill en reclame op.

NOODZAAK VOOR EEN NIEUW HOOFDGEBOUW

Jarenlang was de organisatie opgetogen over de huisvesting in de Oranjerie, hoewel die van begin af aan krap bemeten was en wel pal in het centrum maar niet echt centraal gelegen was. Eind jaren tachtig begonnen deze zaken te wringen, temeer omdat er extra publiekstaken bij waren gekomen. De huisvesting werd in 1989 omschreven als een 'dringend probleem', waarbij de 'weinig uitnodigende' locatie 'echt te klein is om op een behoorlijke manier de collecties op te stellen en waar voor exposities en educatieve doeleinden geen plaats meer is'.

Een kleine tentoonstelling was al problematisch, het aantal zitplaatsen was onvoldoende, terwijl de plaatsing van de kasten deed denken aan een magazijnruimte, een koffiehoeke was wenselijk, evenals een zaaltje voor vergaderingen of lezingen. Het ruimtegebrek werd met de jaren dringender. Het bestuur stelde een huisvestingscommissie in die in 1993 een 'Programma van Eisen' formuleerde met voorwaarden voor een nieuw gebouw en locatie. Men verlangde een locatie in het hart van de binnenstad in een speciaal aangepast gebouw waarin mensen graag zouden vertoeven, een 'Culturele schuilplaats voor een zeer breed publiek'. De gemeente ijverde inmiddels ervoor om het bibliotheekgebouw te verkopen zonder daarbij enige indicatie voor de toekomstige huisvesting te geven. Het Cultureel Centrum de Oranjerie voldeed zelf namelijk niet meer aan de eisen van die tijd. De schouwburgzaal was onveilig en het zalencentrum te beperkt om te exploiteren als congrescentrum. De exploitatieverliezen liepen in de miljoenen en waren de gemeente een blok aan het been. Het College van B&W stelde zich op het standpunt dat de bibliotheek uit het huidige gebouw moest. In maart 1994 barstte de bom en zocht het bestuur de publiciteit. Al zes jaar lang had het op de te krappe huisvestingsruimte gewezen en ondanks werkbezoeken van B&W bleef het bij vage beloften. Men voelde zich aan het lijntje gehouden. Sterker nog, er werd in de ogen van de bibliotheek gemarchandeerd met de privatisering van de Oranjerie zonder met de huurder een nieuwe locatie overeen te komen. Het bestuur had uit de krant moeten vernemen dat voor het eigen instituut in de toekomst geen plaats meer in de Oranjerie zou zijn.²¹

HUURDER STELDE EISEN

Opvallend genoeg vormde dat kleine mediaspektakel de opmaat naar intensiever overleg met de gemeente. Met wethouder Tof Thissen werd in 1994 geregeld gesproken. Thissen, die

Voorzitter Hans Heijnen leidde de bibliotheek door de roerige jaren van verhuizing en nieuwbouw. Collectie OB.

eerder als bestuurslid mee had geschreven aan het programma van eisen voor een nieuwe huisvesting, mocht zich daar nu als bestuurlijk verantwoordelijke over buigen. Dat bleek binnen het krachtenveld van de vastgoedontwikkeling geen sinecure. Uit een onderzoek onder de leden bleek 80% te kiezen voor een locatie in het hart van de binnenstad, waarbij parkeerfaciliteiten minder telden en het bezoek aan de bibliotheek gecombineerd kon worden met inkopen. In de gesprekken met de gemeente kwam een aantal locaties in beeld. De eis dat voor de nieuwe bibliotheek 3000 m² vloeroppervlak nodig was, maakte dat enkele aangedragen opties al bij voorbaat afvielen. Andere werden in nader beraad genomen en doorgerekend. Zo kwam de locatie De Steenen Trappen in beeld, waarvan de bouwplannen echter met circa tien miljoen te hoog uitvielen. Een meer realistische optie bleek het pand De Gouden Leeuw in de Neerstraat, dat op zich te klein was, maar met het ernaast gelegen pand Bell kon voldoen aan de eisen. Hiervoor zou een investering van zeven à acht miljoen gulden nodig zijn. Dit had consequenties bin-

nen het bestuur van de bibliotheek. Voorzitter was de architect Onno Zollner die in aanmerking wilde komen voor het ontwerp van de nieuwbouw, temeer als de keuze op De Gouden Leeuw zou vallen. Om belangenverstrengeling te voorkomen trad hij in 1994 terug als voorzitter om door secretaris Hans Heijnen als preses te worden opgevolgd. De gemeenteraad sprak zich in december 1994 tijdens een uitgebreid debat over de Oranjerie met een motie uit over de kwestie: 'bij de realisering van de privatisering van de Oranjerie dient er voor de directe huurders, i.c. de bibliotheek en het CKV, duidelijkheid te zijn met betrekking tot de nieuwe huisvesting'. Hierdoor gesterkt en de onzekerheid beu, stelde het bestuur eisen aan het verlaten van de Oranjerie aan de gemeente, die intussen al een intentieverklaring met het Van der Valkconcern had over verkoop van het gehele complex. Men dacht sterk te staan door te zwaaien met het huurcontract dat tot 2006 liep. De gemeente moest maar voor nieuwe passende ruimte zorgen en de filialen Donderberg en Herten moesten open blijven, was het standpunt.²²

WEG UIT DE ORANJERIE, MAAR WAARHEEN?

Toch bleef het daarna maandenlang stil. Achter de schermen werd druk onderhandeld, maar zonder de bibliotheek daarin te kennen. Dat duurde tot in maart 1995, toen Van der Valk zijn nieuwe plannen voor de Oranjerie presenteerde. In de dagen daarna stuurde het bestuur, dat zich onbeschoft behandeld voelde, een brief aan het College. Er ging ook een persbericht de deur uit om spreekrecht te vragen bij de behandeling van de plannen teneinde het ongenoegen kenbaar te maken. Na deze breekijzermethode kwam men weer in gesprek met de gemeente, die ondanks de deal over de Oranjerie nog geen enkel plan had waar ze met de bibliotheek naartoe moest. In de onderhandelingen over het contract om de

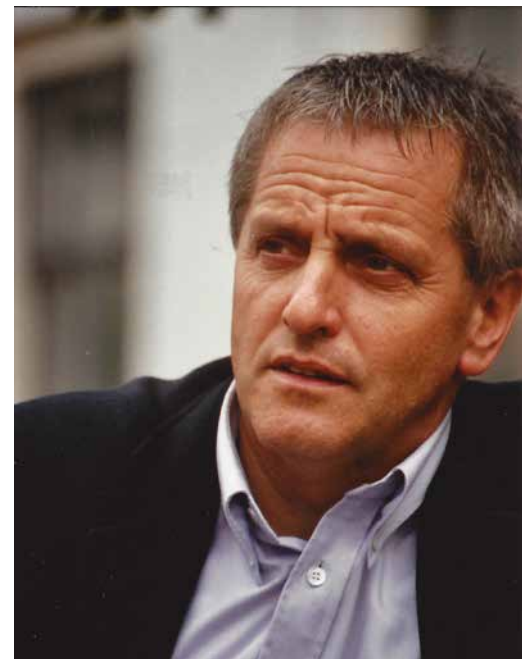
Oranjerie te verlaten bracht het bestuur een aantal voorkeurlocaties onder de aandacht. De Gouden Leeuw was daarbij even buiten beeld. Nog in maart 1995 werd het conceptvoorstel van de bibliotheek getekend door de besturen van de Oranjerie, de bibliotheek en de gemeente waarin werd overeengekomen dat er vóór september van dat jaar overeenstemming zou moeten zijn over de definitieve huisvesting. Daarna werd het weer verdacht stil, terwijl de verhuizing naar een tijdelijke locatie steeds korter bij kwam. Welke dat zou zijn, was evenmin duidelijk. De gemeente wilde tijdelijke huisvesting in een pand aan de Bethlehemstraat, dat echter het gewicht van de boekenkasten niet kon dragen. Het werd tenslotte het pand van de voormalige Superconfex aan het Wilhelminaplein, mits over de definitieve huisvesting overeenstemming zou worden bereikt.

IN DE TANG VAN DE GEMEENTE

Enkele maanden later werd er in juli met de gemeente vergaderd. De eigen voorkeurlocaties werden als financieel onhaalbaar van tafel geveegd. Er bleven twee opties over, namelijk verbouw van De Gouden Leeuw of nieuwbouw op het terrein naast CKV (hoek Jesuiten-/Lindanusstraat). Wethouder Financiën en Economische zaken, Peter Sijmons, liet het bestuur weten dat het open houden van de filialen financieel niet haalbaar zou zijn en gaf daarom sluiting van beide in overweging. Toen de bibliotheek daar niet binnen een paar dagen uitsluitel over kon geven zette de gemeente – de financieel-economische afdeling genoot destijds grote vrijheden – haar aanvang augustus het mes op de keel. Er werd instemming met de locaties van de gemeente verlangd met een ultimatum over de filialen.²³ Die konden wel opengehouden worden, maar dan zouden B&W aan de raad voorstellen het nieuwbouwplan in de binnenstad niet uit 3000 maar uit 1500 m² te laten bestaan. De andere keuzemogelijkheid was sluiting van de filialen met dien verstande

Voor de nieuwe bibliotheek werd het pand De Gouden Leeuw danig onder handen genomen. Aan de achterzijde verrees nieuwbouw. Collectie OB. Foto: Rob Kitslaar.

Chr. P. (Tof) Thissen, oud-bestuurslid van de bibliotheek, was wethouder van welzijn, sociale zekerheid, onderwijs, cultuur en jeugdzaken (1994-2002).

dat op de Donderberg nog wel een jeugdvoorziening zou kunnen blijven. Het bestuur werd een weekend(!) – in vakantietijd – bedenkijd gegeven. Toen het verbouwde bestuur in allerijl bijeen was geroepen, meende het nog enige onderhandelingsruimte te hebben. Onder verwijzing naar het eerdere contract verzocht men schriftelijk de eigen voorkeurlocaties nader te onderzoeken en liet men weten in de toekomst bereid te zijn te praten over de filialen in relatie tot het personeelsbestand. Daags daarna boorde de gemeente die vermeende onderhandelingsruimte direct de grond in: Verondersteld werd dat de bibliotheek vóór de afgesproken deadline van 1 september 1995 geen concessie zou willen doen, dus zou aan de raad een halvering van het vloeroppervlak worden voorgesteld. Een paar dagen later bezocht cultuurwethouder Thissen de bestuurs-

vergadering om tekst en uitleg te geven. Het bracht de menselijke maat terug in de gesprekken, hoewel de wethouder niet anders kon doen dan het strikte gemeentelijk beleid toe te lichten. Bij Thissens afwezigheid door vakantie had zijn collega-wethouder Sijmons, die grote speelruimte in het college genoot, al de vastgoeddeal beklonken dat de bibliotheek in De Gouden Leeuw zou komen, waarmee het college ingestemd had.²⁴ Aan Thissen was de ondankbare taak deze onbillijke collegekeuze te vertolken. De eigen voorkeurlocaties kwamen niet in aanmerking, het ging enkel nog om de twee door de gemeente geselecteerde opties. Wat de filialen betrof, was er geen vrijblijvendheid. Er kon gekozen worden voor het openhouden van de filialen maar dan wel ten koste van de grootte van de nieuwe locatie. Meer smaken waren er niet. Bij hoofdelijke

stemming besloot het bestuur in arren moede tot sluiting dan wel afslanking van de filialen. Het werd in die drastische keuze gesterkt door landelijke ontwikkelingen waarbij onder meer centralisatie van het bibliotheekwerk werd voorzien. Diezelfde avond werd het met de wethouder besprokene per brief bevestigd aan de gemeente. Enkele dagen later werd duidelijk dat er qua nieuwe huisvesting geen keuzemogelijkheid zou komen. Thissen liet weten dat het 'uit puur financiële overwegingen' De Gouden Leeuw zou worden. De bibliotheek, die zich ondergewaardeerd voelde, vroeg spreekrecht in de commissievergadering, die twee dagen later zou plaatsvinden. Het bestuur stond huiverig ten opzichte van huisvesting in De Gouden Leeuw. De vraag was of daarin wel een eigentijdse en voor iedereen toegankelijke bibliotheek te maken was. Volgens de eigenaar

De bibliotheek werd tijdelijk gehuisvest in het pand van de voormalige Superconfex aan het Wilhelminaplein. Omwille van tijdelijkheid werden veel noodzakelijke aanpassingen niet nodig geacht. Het jarenlange gebruik hiervan zorgde voor veel uitval door ziekte. Foto: René Roosjen.

Muermans Projectontwikkeling was er een bibliotheek in te realiseren die aan het programma van eisen zou voldoen. Zoals altijd bleef de financiering een heikel punt. Zo verwachtte B&W vier ton uit de reguliere budgetten van de bibliotheek te kunnen aanwenden, terwijl het bestuur liet weten dat sluiting van de filialen waarschijnlijk zoveel niet zou opbrengen. Dat bleef een discussiepuntje. Inmiddels had men ervaren dat de zaak hard op hard gespeeld werd. Men zou medewerking verlenen, maar wel strikt vasthouden aan de eisen van het eigen huisvestingsplan, er werd zeggenschap en inbreng van eigen expertise bij het bouwbestek verlangd en er werden schriftelijke garanties geëist, onder meer dat als De Gouden Leeuw niet zou lukken, toch het CKV-terrein zou worden aangeboden. 'Pas wanneer bovenstaande garanties door U afgegeven worden, zijn wij bereid onze huidige locatie in de Oranjerie te ontruimen', zo liet men het College ferm weten. Het formele sluitstuk in de besluitvorming vormde uiteraard de raadsvergadering, die een week na de commissievergadering plaatsvond. Maar na het massagewerk van de afgelopen

maand ging het onderwerp gladjes over de Bühne. De gemaakte afspraken werden hierin bevestigd, hoewel de bedongen sluiting van de filialen voor de raadsleden tamelijk neutraal verwoord werd: 'het bibliotheek product zal na de realisatie van de nieuwe accommodatie geleverd worden vanuit de nieuwe huisvesting. Het bestuur heeft terzake aangegeven de filialen af te stoten'.

ZIEKMAKENDE TIJDELIJKE HUISVESTING

In de week na de raadsvergadering in 1995 kwam de aanzegging te verhuizen naar het Wilhelminaplein. Die tijdelijk bedoelde ruimte leverde echter nogal wat bezwaren op: ze voldeed niet aan de Arbowet noch aan de eisen van de brandweer. De gemeente vond de verbouwkosten echter te duur en beknipte op alles. Nog diezelfde week richtte het bestuur drie brieven aan het College, waarin geageerd werd tegen de snelle verhuizing – contractueel zou de Oranjerie pas ontruimd worden als er zekerheid bestond over de nieuwe locatie –, over de slechte staat van de tijdelijke huisvesting en over de vier ton voor de verbouwing, die de gemeente meende uit de budgetten van het instituut te kunnen halen. Ondanks dit protest opereerde de bibliotheek een maand na het raadsbesluit vanuit het voormalige Superconfexpand aan het Wilhelminaplein. Aanvankelijk was men nog vrij positief over die locatie, maar na enkele maanden groeiden ongemakken uit tot serieuze problemen. De studiezaal was rumoerig, het pand te koud, te klein en de lucht te droog. Al snel kampten personeelsleden door ontbrekende ventilatie met hoofdpijn en irritatie aan de luchtwegen. De arbeidsinspectie werd ingeschakeld. Voorts bleken er altijd weer lekkages te zijn, terwijl ook de bereikbaarheid voor bejaarden een veelgehoorde klacht was. Inmiddels was het nieuwbouwproject vertraagd. Herhaaldelijk werd bij de gemeente de abominabele huisvesting onder de aandacht gebracht. De

administratie-en personeelsruimte lagen boven dichtgestorte smeerpotten van een voormalige garage. Geregeld kwamen oliedampen door de vloerbedekking omhoog. De verwarming door industriële hete luchtblazers bood geen goede constante temperatuur en produceerde een veel te droge lucht. De ventilatie moest van de straat komen en die was vergeven van de uitlaatgassen. Er zat al een werknemer ziek thuis. De bibliotheek overwoog juridische stappen en schakelde een advocatenkantoor in om de gemeente onder druk te zetten. Er zou maar twee jaar van het pand aan het Wilhelminaplein gebruik gemaakt worden, terwijl dat naar het zich op dat moment liet aanzien, veel langer zou duren. Op grond van dit tijdelijk gebruik was ervoor gekozen geen goede bekabeling aan te leggen, waardoor voortschrijdende automatisering uitbleef en toegang tot internet ontbrak. Terwijl wethouder Thissen zich sterk maakte om de fors duurdere deal met Muermans door de raad te loodsen, verzocht hij het bestuur de juridische procedure aan te houden. Als die immers zou doorgaan, zou de gemeente Muermans aansprakelijk moeten stellen met een jarenlange rechtszaak als gevolg. Het bibliotheekbestuur zat er bovenop om vertragingen te voorkomen en in de gaten te houden. Als die verwijtbaar zouden zijn, zou men juridisch optreden. Ondertussen verlangde voorzitter Heijnen publiekelijk de dringend noodzakelijke aanpassingen aan het pand Wilhelminaplein, waar de 27 medewerkers op onverantwoorde wijze moesten werken. Voor tienduizenden guldens werd eraan vertimmerd. Maar die aanpassingen konden een verblijf dat op twee jaar beraamd was, maar uit zou lopen tot vijf jaar, amper compenseren.

DE ARCHITECT EN ZIJN ONTWERP

Nadat de raad in 1995 had gesproken en eisen omtrent functionaliteit en monumentenzorg gesteld had, kon het bouwproces een aanvang nemen. Dat begon met de keuze voor de

Ontwerp verbouw annex nieuwbouw. Links de Neerstraat, rechts de aanbouw achterzijde. AadM, Han Westelaken.

architect, diens plannen en de kosten daarvan. De eerste die zich aandienende, was de voormalige bibliotheekvoorzitter ir. Zollner, wiens architecten- en ingenieursbureau zijn plan voor De Gouden Leeuw presenteerde. Hij deed dit voor de verlangde bouwsom van 6¼ miljoen gulden. Weliswaar zou de gemeentelijke investering bij nieuwbouw op het CKV-terrein nagenoeg gelijk zijn, maar door de grondwaarde en een verwachte bijdrage uit het aardbevingsfonds zou De Gouden Leeuw toch 2,4 miljoen goedkoper zijn. De prijs gaf dus de doorslag. Aanvang 1996 werden Zollners plannen evenwel door de bibliotheek en de gemeente afgekeurd. Ze zouden te weinig kwaliteit vertonen, noch in nieuwbouw noch in restauratie. De monumentale trappen voor de ingangspartij stonden onder meer ter discussie. In de volgende maanden werden nog tweemaal tekeningen van projectontwikkelaar Muermans afgekeurd, terwijl inmiddels het pand Bell aan het ontwerp was toegevoegd. Vervolgens werd G. Passchier als nieuwe architect aangetrokken. Hij maakte een plan dat aanvang 1997 ook qua brandveiligheid en monumentenzorg op instemming leek te kunnen rekenen. Er was één maar: het plan Passchier kostte 9,5 miljoen en was dus vijftig procent duurder dan geraamd. De gemeente wilde niet akkoord gaan. Na

onderhandelingen met Muermans schroefde deze de prijs ietwat terug tot negen miljoen. Hoewel de gemeente ook weer andere locaties in overweging nam, bleef ze voorstander van De Gouden Leeuw, ondanks de meerkosten, die overigens getoetst waren. In maart 1997 zou wethouder Thissen de raad voorstellen toch voor de Gouden Leeuw te kiezen. Het bestuur van de bibliotheek wachtte niet stilzweigend af maar probeerde de raadsfracties eveneens voor dit duurdere plan te winnen. De raad had grote bedenkingen maar ging na alle bezwingingen uiteindelijk toch akkoord met het plan van negen miljoen. Qua financiering werd

de raad rooskleurig voorgerekend hoeveel de sluiting van de filialen Herten en Donderberg zou kunnen opleveren en dat de huurkosten in de nieuwbouw van één naar vier ton opgeschroefd zouden worden. Omdat de gemeente zelf de kosten van de bibliotheek financierde – dus broekzak-vestzak – was dit een drogreden. Hoe dan ook, vol trots werden al gauw de maquette en tekeningen van de nieuwbouw geëxposeerd. Na het nemen van deze hobbel kon de uitvoering van de bouw beginnen, voor welk doel een stuur- en projectgroep gevormd werden. Opnieuw traden er vertragingen op, ditmaal door trage en taai procedures waaronder een nieuw bestemmingsplan. Tot overmaat van ramp kwam architect Passchier plotseling te overlijden, waarna zijn kantoorgenoot Han Westelaken van Architectenbureau Swinkels zich volledig moest inwerken en zelfs enkele plannen moest herzien. Ze werden pas in het najaar 1998 definitief. In de tussentijd was er al genoeg wrevel ontstaan en waren er verwijten over en weer tussen de partijen, die breed uitgemeten werden in de krant. Een maand voor de bouwstart werd nog een volledig afwijkend façadefront gepresenteerd. Na ruim drie jaar politiek gekrakeel verrichtten wethouder Thissen en directeur Saes in oktober 1998 de eerste bouwhandeling.²⁵

In aanbouw en gereed: de glaswand aan de achterzijde. Foto's: Rob Kitslaar (AadM) en Charlotte Heynen (Bibliorura).

HET ROMMELT IN DE ORGANISATIE

Eind jaren negentig beleefde de bibliotheek een onstuimige periode. Die onrust openbaarde zich ook bij het personeel. De anders zo gestaag opererende organisatie, actief in een amper wijzigend werkveld, werd ineens met tal van veranderingen geconfronteerd. De Oranjerie was verlaten voor de tijdelijke en gebrekkige behuizing aan het Wilhelminaplein, er waren organisatiewijzigingen en er werd aangekondigd dat de filialen van Herten en Donderberg zouden worden afgestoten en de organisatie moest inkrimpen. Dit alles veroorzaakte in 1996 grote onrust. Die was voor het bestuur reden de geplande reorganisatie versneld door te voeren. Werknemers koesterden eigen, niet te honoreren wensen, terwijl de personeelsvertegenwoordiging in een conflict voorbarig handelde. Het halfjaarlijkse overleg met het personeel had al lange tijd niet meer plaatsgevonden. Door dit alles kwam de vertrouwensrelatie tussen personeel en directie onder druk te staan. Een organisatie-deskundige werd ingezet om de problemen te inventariseren. Hierna volgde de reorganisatie, die werd uitgevoerd onder leiding van de onderzoeks- en ondersteuningsafdeling van het NBLC. De nieuwe CAO stelde de bibliotheken als werkgever voor grote uitdagingen. De opgelegde overgang van een 40- naar 36-urige werkweek samen met een salarisverhoging van 4,5% in drie jaar werd schier onbetaalbaar geacht. De sluiting van de filialen Herten en Donderberg zou niet kunnen worden uitgevoerd zonder gedwongen ontslagen. Daarom werd de Stichting Banenpool en Westrom aangezegd hun gedetacheerde personeelsleden terug te halen. Hierdoor kwam de dienstverlening in de problemen. Ook speelden de slechte arbeidsomstandigheden in de tijdelijke locatie van de voormalige Superconfex de medewerkers parten. Zoals al gemeld, zat één medewerkster ziek thuis, maar omdat dit volgens de ARBO te wijten was aan de werkomstan-

digheden werden haar uren niet vergoed. Die konden dus niet middels vervanging ingevuld worden. Het reorganisatieplan werd in 1997 gepresenteerd en luidde een langdurig traject in. Niet alle personeel wilde daarin mee. Een personeelslid was in de tussentijd overgestapt naar de gemeente en een medewerker was naar een andere organisatie overgegaan. In het nieuwe organigram bleven er een bestuur en directeur, terwijl onder hem de hoofden van respectievelijk de ondersteunende afdeling (20 personen) en van de afdeling Informatie & Advies (4 personen) kwamen te ressorteren. Enkele diensthoofden volgden elkaar op. 1998 was een lastig jaar met grote personele wijzigingen, die in 1999 nog een vervolg kregen tot aan een rechtszaak aan toe. Daarna kwam de organisatie langzaam in rustiger vaarwater en werden ook weer mensen via detachering aangehouden.

FINANCIËLE ESCALATIE (1998-1999)

Het langverwachte zicht op het nieuwe onderdak werd allengs realiteit. Maar juist dit feit, waarvan respect en zelfontplooiing voor de organisatie verwacht werden, zou in een nieuwe constellatie leiden tot onbegrip bij de gemeente. De financiële kengetallen wijzigden immers in een nieuw gebouw want er was een nieuwe, aangepaste inrichting nodig, de huurprijs veranderde en de samenstelling en inzet van het personeel moesten aan de diensten in het nieuwe gebouw worden aangepast. Hoewel daar bij de eerdere verhuizing in 1977 ook negatieve ervaringen mee waren opgedaan, deed zich dit in verhevigde vorm in 1998-1999 opnieuw voor. Eind 1998 ging de al eerder genoemde brandbrief met een voorstel voor een outputcontract naar de gemeente. Dat contract omvatte een minimumbedrag dat beslist nodig was voor de hele bedrijfsvoering. De gemeente op haar beurt verlangde echter een bezuiniging en liet slechts weten hoe groot haar maximale subsidiebedrag zou zijn. De leenta-

rieven waren intussen al verhoogd en er was wat geld terugverdiend, maar er bleef een gat van fl. 120.000. De bibliotheek tekende met hulp van een advocatenkantoor bezwaar aan, waarin nog eens haarfijn werd uitgelegd hoe de drieledige kostenstructuur functioneerde. Op huisvestingskosten (1.) en salarissen (2.) kon niet bezuinigd worden; het bibliotheekwerk (3.) viel voorts uiteen in het product (3a.) en de dienstverlening (3b.). Als hiervoor onvoldoende geld zou zijn, zou dat leiden tot forse tariefverhoging en tot inkrimping van de openstellingen. Er volgde een hoorzitting met wethouder André Bloemers, waarbij de bibliotheek zich liet vertegenwoordigen door haar advocaat. Deze liet weten dat er op maandag en zaterdag sluiting zou komen als de bezuiniging geëffectueerd werd, dit in de hoop dat de gemeente zou schrikken van deze maatregel. Maar de gemeente gaf geen krimp en wees het bezwaarschrift van de hand. Omdat dit met een procedurefout gepaard ging, zag men kans om in beroep te gaan. Ook werd bezwaar gemaakt tegen de beslissing over het outputcontract, waarbij de gemeente niet garant wilde staan voor de vergoeding van de onkosten die op de tijdelijke locatie in de voormalige Superconfex aan het Wilhelminaplein gemaakt werden. Tijdens die procedures merkte het bestuur dat de informatie van B&W aan de raad niet aan de maat was. Zo was de raad er niet van op de hoogte gesteld dat de bibliotheek in de nieuwe locatie aan de Neerstraat tegen veel hogere huisvestingskosten aan zou lopen dan er in de Oranjerie waren geweest. Als het instituut de nieuwe hoge huurprijs zou moeten opbrengen zonder er geld bij te krijgen, dan zou er personeel ontslagen moeten worden. Dit stond nog eens los van de begrote inrichtingskosten van 1,2 miljoen gulden, waar de gemeente nog geen half miljoen beschikbaar stelde. De exploitatiebegroting zou in de nieuwe locatie met bijna een kwart stijgen tot boven de drie miljoen. Om de omvang van de

100 JAAR BIBLIOTHEEK ROERMOND KATHOLIEKE BEVOOGDING GROEIT UIT TOT INFORMATIEDELER BIBLIORURA

Hoewel achter de schermen verhitte gesprekken met de gemeente plaatsvonden, hesen voorzitter Hans Heijnen (in het wit) en wethouder Tof Thissen samen de vlag voor het nieuwe bibliotheekpand. AadM/Bibliorura. Foto: Rob Kitslaar.

Toen de bouw nog niet geheel voltooid was, kreeg het bibliotheekpersoneel als eerste een inkijk. Collectie OB.

gemeentelijke bijdrage te kunnen bepalen – tot dusver circa 1,7 miljoen – werd een bureau in de arm genomen. De aldus gecalculeerde prijs werd door het bestuur nog gereduceerd, omdat men verwachtte de automatisering van een half miljoen uit eigen reserves te kunnen voldoen. De gemeente moest circa twee ton extra bijdragen, anders zou het bibliotheekbestuur ten einde raad de opdracht aan de gemeente teruggeven. Een andere optie was een rechtszaak aan te spannen tegen de gemeente, die zich blind had gestaard op het nieuwe gebouw, maar daarbij onvoldoende geld had gereserveerd voor zowel de inrichtingskosten als de exploitatiekosten in de Gouden Leeuw, evenals voor de personeelsbehoefte op die nieuwe plek. Opnieuw speelde de gemeente het hard. Met de kostenstijgingen was ze het niet eens en daarom bleef ze bij de beschikbaar gestelde bedragen. En ook waar de bibliotheek hoopte de opbrengsten van de gedwongen beëindiging van het filiaal Donderberg voor de eigen financiële situatie te kunnen aanwenden, liet de gemeente fijntjes weten dat het batig saldo daarvan naar de algemene middelen zou gaan. Het leek wel een oorlogsverklaring. Nogmaals legde het bestuur in zijn reactie uit dat de kostenstijging van het personeel het gevolg was van de overgang van de bemensing van een vloeroppervlak van 1700 m² naar 3000 m² en dat dit geheel conform het huisvestingscontract was. Dat de geplande automatisering geen nieuw beleid was, maar dat daarmee de draad moest worden opgepakt die men in de Oranjerie had moeten laten liggen, werd benadrukt en ook dat er een inhaalslag voor de verloren zes jaar nodig was. Aangevoerd werd dat uitbreiding met één medewerker een absoluut minimum was, zoals contractueel was vastgelegd en er werd op gewezen dat al vijf jaar geleden met de koepelorganisatie NBLC een inrichtingsprijs van ruim een miljoen gulden was berekend. Die brief werd ook naar alle raadsleden gezonden. Hoewel de bibliotheek haar

De uitvoering van De Gouden Leeuw leverde de bibliotheek de Betonprijs 2001 op; rechts architect Han Westelaken. Collectie OB. Foto: Kuit.

begroting voor 2000 in de Gouden Leeuw al in maart 1999 indiende, kreeg de organisatie hier lopende dat jaar geen uitsluitsel meer over. Pas nadat de gemeente had gezien dat vasthouden aan een rigide, onwrikbare lijn niet lukte, werd de doorgeschoven hete aardappel eindelijk in april 2000 verorberd. Het bestuur had in het college van B&W nogmaals uitvoerig uitleg verschaft, waarna in die maand uiteindelijk het subsidiebedrag verhoogd werd met structurele en incidentele kosten van huisvesting, verhuizing en opening.

DRAMA IN MEERDERE BEDRIJVEN

Wie dacht dat daarmee het ergste leed voor de getergde bibliotheek geleden was, had buiten de waard gerekend. In 1999 werd tijdens het bouwproces veelvuldig overlegd met de gemeente over de nieuwe huisvesting en de kosten. Het leidde tot 'verrassende maar zelden aangename wendingen. Verkeerde berekeningen, foute benaderingen of toezeggingen die vergeten werden of anders uitgelegd. Onderwerpen als huisvestingskosten en exploitatie drongen maar niet in hun werkelijke grootte door tot wethouder en ambtenaren, vooral omdat die in het verleden maar te makkelijk vooruit werden geschoven'. De ernst van de situatie

Interieur. Bibliorura. Foto: Charlotte Heynen.

werd pas echt duidelijk toen het bestuur stelde dat er dan maar niet naar de nieuwbouw verhuisd zou worden. Er werd gezwaaid met het in 1995 met de gemeente gesloten contract. Probleem was onder meer dat de sluiting van de filialen niet de vereiste drie ton zou opleveren, waarvoor de bibliotheek jaren eerder al gewaarschuwd had. Hierdoor zou men de verhoogde huurpenningen niet kunnen opheffen, waardoor mensen ontslagen zouden moeten worden, terwijl juist uitbreiding van de formatie nodig was voor het grotere pand met activiteiten op drie verdiepingen. Op diverse fronten moest de bibliotheek de hulp inroepen van accountants en zelfs van advocaten, waarmee diverse procedures in het geding waren. De gemeentelijke ambtenaren hielden voet bij stuk en dwongen keer op keer de financiële reserve te gebruiken.

Een van de consequenties van de deal was de sluiting van het filiaal Donderberg, die versneld werd om kosten te besparen. Toen de politiek er lucht van kreeg, vormde dit weer de aanleiding om in de raadsarena de degens te kruisen.²⁶ Hoe dan ook, er moet op diverse plaatsen een zucht van verlichting geslaakt zijn, toen de nieuwe 'Stadsbibliotheek De Gou-

den Leeuw' op 1 december 2000 feestelijk geopend werd. Bij het leed dat in de afgelopen jaren geleden was, vond de bibliotheek nu nog enkel klein bier op haar pad. Het dak lekte nog op vijf plaatsen en er waren nog vijftig bouwtechnische gebreken, terwijl al voor akkoord was getekend. Vervolgens ontstond er nog onenigheid over de toegenomen kosten van reiniging die de gemeente niet voor haar rekening wilde nemen, waarna bezwaar moest worden aangetekend. De stadsbibliotheek had uiteindelijk een passend onderkomen, waarmee aan een bouw- en financieringsdrama in meerdere bedrijven een einde was gekomen.

EENVOUD IN BETON

Hoeveel pijn en moeite de nieuwbouw ook betekende, de instelling kwam in een prachtig gebouw, dat geheel voor haar doeleinden was ingericht. Het achttiende-eeuwse pand De Gouden Leeuw en het art-nouveau-achtige pand Bell werden tot een fraai geheel samengesmeed, waarbij de bouwsels – waaronder een idyllisch theaterzaaltje – aan de achterzijde verwijderd werden. Het was een samenspel van restauratie en instandhouding van oude bouwvolumes in combinatie met volumineuze

Opening van het 'makkelijk lezen plein', 2002. Bibliorura.

nieuwbouw om toch de noodzakelijke vierkante meters vloeroppervlak te kunnen realiseren. De brug tussen oudbouw en nieuwbouw wordt herhaaldelijk geslagen met loopbruggen. Daarbij was het nog een grote opgave om dit tot een geheel samen te doen smelten, waarbij ernaar gestreefd is om de oude bouwvolumes, voor zover ze niet monumentaal waren, om te vormen tot neutrale en meer tijdloze interieurs, zodat ze bij de nieuwbouw zouden aansluiten. Het nieuwe pand kent een imposant betonnen raamwerk. Daarbij is enkel gebruik gemaakt van natuurlijke kleuren van de materialen zink, beton, hout en kalk. 'Ze representeren eenvoud. En mooie eenvoud leidt tot tijdloosheid', zo meldt architect Han Westelaken. Zijn opvattingen werden gedeeld door een vakjury die de nieuwe stadsbibliotheek in 2001 de Betonprijs toekende. Die deed dit met de overweging van een 'gebouw met een stoer karakter tegenover de kleinschaligheid van de boeken'.²⁷

LEDEN EN ANDER PUBLIEK

Inmiddels kampte de bibliotheek met een op alle fronten teruglopend ledental, minder bezoekers en minder uitleningen. De sluiting van jeugdfiliaal Donderberg in 2002 was daar

uiteraard mede debet aan en was ook een fout signaal. Toch betrof het ook een bredere maatschappelijke ontwikkeling waaraan Roermond zich niet kon onttrekken. Leden stoorden zich aan de openingstijden en de onvoldoende gesaneerde collectie. Beide onderdelen werden aangepakt, waarbij zelfs geëxperimenteerd werd met openstelling op zondag. Abonnees waren minder trouw, verlangden niet meer automatisch hun lidmaatschap en haakten bij problemen af. Het met honderden per jaar teruglopende ledental kon in 2005 een halt worden toegeroepen en bedroeg toen toch nog een percentage van 19% van de Roermondse bevolking, terwijl het gebouw in 2006 door 180.000 mensen werd bezocht. Voor de Donderberg werd overigens in 2006 een busproject alleen voor schooljeugd gerealiseerd dat aansloeg als dienstverlening dicht bij de inwoners. De bibliotheek trachtte in te spelen op het wijzigende klantgedrag en realiseerde zich dat men mee moest in de veranderingen in onderwijs en maatschappij. Daarbij werden ook de maatschappelijke ontwikkelingen niet uit het oog verloren. Het instituut bleef een rol spelen in alfabetiseringsprojecten voor laaggeletterden, terwijl aan personen die de inburgeringscursus met goed gevolg hadden afgesloten, vanwege de gemeente een jaarabonnement cadeau werd gedaan. Zo ongeveer alle leeftijdscategorieën werden door de bibliotheek bediend. Over de basisschooljeugd wordt hierna nog geschreven, maar ook op de allerjongsten – baby's en peuters tot circa twee jaar werd met een boekencollectie op de peuterspeelzalen een leesproject afgestemd. De bibliotheek telde in 2015 in Roermond en Roerdalen bijna 12.000 leden, waarvan 52% in de leeftijdscategorie 4-12 jaar en 69% jonger dan achttien jaar. De locaties werden dat jaar bijna 200.000 keer bezocht, waarvan het servicepunt in Roerdalen overigens nog geen 10.000 bezoeken trok. De missie voor de jaren 2012-2016 luidde als volgt: 'Basisbibliotheek bibliorura is de schakel

Opening na de verbouwing van het bibliotheekdeel, de nieuwe hal, 2010. Tweede van rechts voorzitter Frank Slenders van de Raad van Toezicht met rechts van hem drs. Anne Theunissen, voorzitter tot 2016. Bibliorura.

tussen lezen en educatie. Hiermee vormt zij het fundament voor de burger om volwaardig te kunnen participeren in de maatschappij'.

DE FINANCIËN EN DE GEMEENTEN

Na alle strijd eind jaren negentig en de escalatie bij het betrekken van de nieuwbouw was het een verademing om met de gemeente financieel in het reine te komen. Zo bereikte men in 2003 overeenstemming over de hoogte van het subsidiebedrag. Er kwam een beschrijving van het minimale dienstverleningsniveau, mede in relatie tot de omvang van de personeelsformatie. Op basis hiervan werd dan eindelijk een al zoveel jaren nagestreefd outputcontract getekend. Daarna kon men aan de slag met de gemeentelijke bezuinigingen die uitmondden in een reorganisatie. Die kostte ruim 1,5 fte, maar werd ditmaal zonder noemenswaardige organisatieproblemen in 2005 afgerond. Wel moesten daarvoor twee medewerkers worden ontslagen. Samenwerking en bibliotheekvernieuwing stonden met ingang van 2006 centraal. Er werden diverse landelijke

projecten afgerond, waarvoor het ministerie tot en met 2008 middelen ter beschikking stelde. Ten behoeve van de hierna te bespreken bibliotheekfusie verstrekten de gemeenten Roermond en Roerdalen in 2007 in harmonie een opdracht aan de fusie-instelling, die met een uitvoeringsovereenkomst beklonken werd. Hierna werkte de bibliotheek met zogenaamde bestemmingsreserves of voorzieningen, bijvoorbeeld voor vernieuwing, onderhoud aan de gebouwen, vervanging van personeel of wachtgelden.

In het kader van *cultural governance* voor openbare bibliotheken werd in het fusiejaar besloten tot een aanpassing van de bestuursstructuur. In de jaarvergadering 2007 werden de aangepaste statuten goedgekeurd, waarbij directeur Saes met alle verantwoordelijkheden en bevoegdheden om een instelling te leiden de Raad van Bestuur ging vormen. Het bibliotheekbestuur zou niet meer actief meebesturen maar ging als Raad van Toezicht fungeren. Voorzitter werd Frank Slenders, die zich voordien als vicevoorzitter met de omvorming van het bestuursmodel bezig had gehouden. In 2009 en 2013 werd de nieuwe organisatie met een audit onder de loep genomen en gecertificeerd door het Certificeringsbureau van de Stichting Certificering Openbare Bibliotheken. De beide genoemde gemeenten besloten na kerntakendiscussies tot kortingen op het bibliotheekwezen, waardoor de organisatie eind 2011 weer op de schop ging. Roermond wilde nog maar met één bibliotheeklocatie werken, waarbij de vestiging Swalmen met ingang van 2012 gesloten zou worden. Een experiment om via internet bestelde boeken via een lokaal afhaalpunt in Swalmen op te halen werd nog in hetzelfde jaar 2012 gestopt. De schooljeugd van Swalmen zou door een vanuit de school werkzame bibliotheek bediend gaan worden. Dit concept – volgens het model 'Kunst van Lezen' – had zich al bewezen bij de Roermondse basisschool Het Mozaïek. De school bekostigde

De samenwerking met Roerdalen leidde er op wens van die gemeente toe dat het aantal filialen daar sterk werd ingekrompen. Heropening filiaal Posterholt, 1998. Collectie OB.

de boeken, de bibliotheek beheerde de collectie en organiseerde wekelijks een leesconsulent. In drie jaar tijd werd dit concept bij acht Roermondse scholen gerealiseerd. Het projectteam van 'De bibliotheek op school' (DBOS) bleef onverminderd actief en richtte in de twee gemeenten tot en met 2016 ruim twintig basisscholen in met een schoolbibliotheek. Hierdoor zijn vrijwel alle basisscholen en 90% van alle leerlingen in deze gemeenten op dit bibliotheeksysteem aangesloten. Leerlingen worden met programma's van leesbevordering vertrouwd gemaakt met boeken en met lezen op school. Wel is het voor de scholen een opgave om voldoende vrijwilligers te vinden om deze schoolbibliotheek te bemensen.

Aldus kreeg Bibliorura te maken met twee opeenvolgende reorganisaties: de eerste kwam in 2011 voort uit gemeentelijke bezuinigingen, de tweede een jaar later uit de wens om het bibliotheekwerk vanuit scholen te doen plaatsvinden. Dat ook dit intern tot een reorganisatie leidde, blijkt uit het feit dat daarvoor andere kwaliteiten van de medewerkers gevraagd worden, namelijk die van leesconsulenten in de basisscholen.

SAMENWERKING MET ROERDALEN

Door de jaren heen groeide onder de noemer 'basisbibliotheek in de regio' de samenwerking met andere bibliotheken. Aanvankelijk waren dat die van Weert, Venlo en Venray, waarvoor de beleidsplannen steeds wat meer op elkaar werden afgestemd. In 2007 werden de basisbibliotheken verenigd in de Vereniging Limburgse Bibliotheken (VLB). Enkele jaren later werd de samenwerking tussen de stadsbibliotheek Roermond en de bibliotheken van de gemeenten Ambt Montfort, Roerdalen en Swalmen onderwerp van bespreking. Het werd gepropageerd met een indrukwekkend door de Provincie Limburg ondersteund rapport dat beoogde een bijdrage te leveren aan de leefbaarheid in kleine kernen. Op grond hiervan nam Roermond met ingang van 2006 de directievoering en de financiële en personeelsadministratie voor de bibliotheken in de genoemde gemeenten voor haar rekening. Die werd op bestuurlijk niveau versterkt door de fusie met ingang van 2007 tussen de gemeenten Ambt Montfort en Roerdalen tot de nieuwe gemeente Roerdalen en de samenvoeging van de gemeente Swalmen met Roermond. De al eerder gestarte

bibliothecaire samenwerking leidde in 2008 tot een fusie tussen de vier betrokken bibliotheekstichtingen, die onder de nieuwe naam Basisbibliotheek bibliorura de gemeenten Roermond en Roerdalen ging bedienen. De personele werkzaamheden werden verdeeld over drie afdelingen: backoffice, frontoffice en staf, wat een inperking van eerdere vrijheden met zich meebracht. Behalve de imposante bibliotheek in Roermond en een kleintje in Swalmen werden ook in de meeste dorpskernen van Roerdalen bibliotheken bestierd: Herkenbosch, Melick, Montfort, Posterholt, Sint Odiliënberg en Vlodrop. Dat bracht een werkwijze met zich mee die voor het personeel op diverse locaties om meer transparantie, duidelijkheid en uniformiteit vroeg. De personeelsomvang groeide van amper 15 fte's naar ruim 21. Er werd direct werk gemaakt van de sanering van de collecties van de locaties, waarbij de vestigingen in de kleine kernen, die alle omwille van uitstraling, ligging of diefstalpreventie op hun wijze de aandacht vroegen, voorzichtig werden omgevormd tot servicepunten. De locaties Melick, Vlodrop en Swalmen verhuisden in de loop van 2009 naar een nieuwe huisvesting. Terwijl de gemeente Roerdalen aanvankelijk vasthield aan haar wens om in iedere kern een voorziening in stand te houden, groeide in Roermond ook de wens naar dienstverlening in de stadswijken. Die wensen werden achterhaald door de financiële realiteit. Op grond van bezuinigingen werden met ingang van 2012 de locaties Montfort, Vlodrop en Melick gesloten en werden zeven mensen uit de organisatie ontslagen (2 fte's). Het jaar erna gingen ook de vestigingen Posterholt en Herkenbosch dicht, waarbij in alle zes kernen schoolbibliotheken in de basisscholen gerealiseerd zouden worden om de kinderen van vier tot twaalf jaar te bedienen. Opnieuw werden fte's ingeleverd, ditmaal drie, waarna de organisatie nog 15,32 fte's telt. Enkel in Sint Odiliënberg zou nog een enigszins geoutilleerd servicepunt actief blij-

Het Historiehuis werd ingepast in het bibliotheekgebouw. Bibliorura. Foto: Charlotte Heynen.

Bibliorura. Foto: Charlotte Heynen.

ven om andere leeftijdsgroepen dan de schooljeugd te bedienen. Wie op zoek was naar meer service en een ruimere collectie, zou een beroep moeten doen op de locatie in Roermond. De gemeente Roerdalen twijfelde lang, deed uitspraken en toezeggingen die niet werden nagekomen en bepaalde uiteindelijk de forse inkrimping. Die met negatieve publiciteit omgeven operatie ging gepaard met fors verlies van leden en uitleningen in Roerdalen. Daarmee was het leed niet geleden. Het servicepunt Sint Odiliënberg moest in 2014 verhuizen naar een kleinere locatie en was nog maar twee dagen per week open. Het aantal bezoekers en uitleningen geraakte in een vrije val en bleef dalen, waarna nog maar 440 leden overbleven, in hoofdzaak uit de kern Sint Odiliënberg zelf.

STEEDS MEER DIGITAAL

In 2003 werd de nieuwe website gelanceerd die het de leden mogelijk maakte om van huis uit te kunnen reserveren en verlengen, ook voor boeken of andere media uit bibliotheken

elders. Hiervan werd steeds meer gebruik gemaakt. Sterker nog, het virtuele bezoek aan het instituut en zijn collectie nam binnen enkele jaren een ongekende vlucht, terwijl het aantal vragen om inlichtingen ter plekke zienderogen afnam. Op de digitale behoeften werden nieuwe programma's afgestemd, bijvoorbeeld een schoolbibliotheek op internet of de meerjarige inspanning om landelijk de bibliotheekcollecties digitaal te presenteren. Zo worden digitaal ook e-books aangeboden, een dienst die zich in grote populariteit mag verheugen. Gebruikersgemak en personeelsbesparing werden verhoogd met de introductie in 2010 van zelfbediening bij de uitleen- en innamebalie, enkele jaren later vervolmaakt met een volledige zelfservice. De bibliotheek legt een sterke focus aan de dag om een brug te slaan naar het onderwijs en werkt in allerlei projecten samen met kindercentra, basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Van hechte banden met de onderwijsinstellingen wordt veel werk gemaakt. Los daarvan blijft ook het maatwerk

om bijvoorbeeld met vrijwilligers aan niet mobiele leden (senioren of zieken) een boeken dienst aan huis te verzorgen. Uiteraard wil de bibliotheek het lezen bevorderen en wordt werk gemaakt van educatie, bijvoorbeeld bij taalachterstand of inburgering. Sterker nog, in 2011, dat getypeerd wordt als 'Jaar van de verandering', werd besloten de focus bij uitstek te leggen op de combinatie van lezen en educatie. Doelgroepen worden dan de jeugd van nul tot achttien jaar en de ouderen.

Op automatiseringsgebied liep niet alles crescendo. Althans, er was dankzij eigen middelen van een half miljoen met de applicatie Tobias een professionele geautomatiseerde catalogus, leden- en uitleenadministratie opgetuigd. Helaas ging de leverancier Datapoint in 2002 failliet, waardoor veertig bibliotheken op zoek moesten naar een nieuw bedrijf om Tobias in de lucht te houden en verder te ontwikkelen. De ICT-ontwikkelingen verliepen sindsdien snel; het systeem werd in 2010 vervangen. Culturele instanties gingen steeds meer gebruik

Bij de opening na de verbouwing in 2010 wordt directeur Jos Saes geïnterviewd. Bibliorura.

van internet maken en bundelden de krachten, bijvoorbeeld met het in 2011 van start gegane Roernet als digitale toegang tot het culturele erfgoed van Roermond en Roerdalen, die twee jaar later gelanceerd werd. Nieuw was in 2013 de introductie van de vakantieBieb app, waarmee tientallen e-books te lezen waren. Databases van boekenbezit, uittreksels, e-books en digitale culturele rijkdom werden steeds breder van opzet en nodigden uit tot samenwerking met de landelijke digitale bibliotheek.

HOOG AMBITIENIVEAU

Toch zou ook in het nieuwe pand de rust nog niet zomaar terugkeren. In de eerste jaren had men te kampen met een hoog ziekteverzuim, mogelijk mede als gevolg van de onrust en de personeelsstrubbelingen die vooraf gingen aan de verhuizing. Met re-integratie trajecten werd dit hoge verzuim teruggedrongen. Bovendien bleven enkele bouwperikelen onopgelost. Nog in 2003 was een aantal nieuwbouwproblemen niet goed afgehandeld, zelfs ondanks het gebundeld aanbieden van een bedrijfsplan dat aan de wethouder werd overhandigd. Bovendien stonden nog steeds door de bibliotheek gemaakte kosten als gevolg van de te late ople-

vering van De Gouden Leeuw ter discussie. De parkeerproblemen deden klanten afhaken en de Neerstraat kwam overhoop te liggen door de bouw van het Roercenter.

Men realiseerde zich dat een gebouw niet alles was, maar dat een goede presentatie noodzakelijk was om de aandacht te kunnen blijven trekken. Er werd in de bibliotheek een veelvoud aan projecten, rondleidingen en voorleeswedstrijden voor scholen gehouden, terwijl tal van gerenommeerde schrijvers lezingen hielden. De vernieuwde jeugdafdeling werd aangekleed met door leerlingen van de basisscholen zelf vervaardigde schilderijen. De bibliotheek ging een samenwerking aan met diverse culturele organisaties; ze wilde het kruispunt van informatie en cultuur zijn en maakte zich jarenlang sterk om de VVV en het historische ontmoetingscentrum naar De Gouden Leeuw te halen om deze daar gestalte te geven. Met de VVV, die in 2008 koos voor eigen huisvesting aan de Markt, strandden deze besprekingen. Die lukten uiteindelijk wel met het Historiehuis. Aan de opening hiervan in maart 2011 gingen vele voorbereidingen vooraf. De introductie hiervan, waarvoor 300 m² vloeroppervlak beschikbaar werd gesteld en waaraan de afdelingen bladmuziek en muziek-cd's werden opgeofferd, ging in 2010 gepaard met een kleine interne verbouwing, de start van de volledige zelfservicebalie bij de entree en opening op zondagmiddag. Met het Historiehuis, dat in het eerste jaar door 15.000 mensen werd bezocht, worden herhaaldelijk diverse Roermondse thema's belicht en thematentoonstellingen getoond. Er worden rondleidingen gegeven en het wordt bezocht door stadsgidsen die historische wandelingen verzorgen. Het Historiehuis maakt de samenwerking met andere culturele instellingen welhaast vanzelfsprekend.

Van directeur Jos Saes werd in 2016 na een langjarig dienstverband, waarvan alleen al 36 jaar als directeur, met een receptie afscheid

genomen. Hij is opgevolgd door Jeanine Deckers. Bibliorura richt zich op de speerpunten informatie en educatie en wil zich profileren als maatschappelijk netwerk. Met het Biebcafé en het terras dat bij uitstek in de zomermaanden uitnodigt de trappen te beklimmen, heeft het gebouw een welkome entree. In het gebouw wordt met tal van activiteiten een cultureel programma gestalte gegeven, dat de instelling als beleefbibliotheek telkens opnieuw onder de aandacht moet brengen. Hiermee heeft de bibliotheek van Roermond al een eeuw geschiedenis geschreven.

BIJLAGEN

LOCATIES HOOFDVESTIGING

St.-Christoffelhuys	1921-1929
Munsterplein 9	1929-1949
Stationsplein 4	1949-1977
Kloosterwandplein / Oranjerie	1977-1995
Wilhelminaplein	1995-2000
Neerstraat	2000-heden

FILIALEN

Heythuysen	1931-1959
Swalmen	1931-1959
Montfort	1952-1959
Herten	1953-1959
Koningsbosch	1953-1959
Linne	1953-1959
Maasbracht	1953-1959
Neer	1953-1959
Posterholt	1953-1959
Stevensweert	1953-1959
Sint Odiliënberg	na 1953-1959
Ohé en Laak	na 1953-1959
St.-Vincentius-bibliotheek (stad)	1958-...
Leeuwen	1961-1976
Kapel in 't Zand	1965-1968
Maasniel-Tegelarijveld	1967-1987
Donderberg	1979-1998 (2002)
Herten	(1970) 1991-1998

VOORZITTERS

De bibliotheek viel onder een bestuur. Dit was tot 1969 een vereniging en sindsdien een stichting. Hiervan maakte tot 1994 een gedelegeerde van de gemeente deel uit. Het bestuur werd in 2007 omgezet in een Raad van Toezicht. De voorzitters waren:

N.L. Le Bron de Vexela	1917-1921
	plebaandeken
Jan Mathijs Hermans	1921-1924 (†)
J.N. Snackers	1924-1928 (†)
G.A.H. Kluijtmans	1928-1932
mr. M.J.A.M. van der Grinten	1932-1942
Eduard A. Serrarens	wnd. 1942-1945
mr. R.J. (René) van Boven	1945-1955
H.H. Mooren	1955-1956
E.J. Hoogenstraaten	1956-1957
H.H. Mooren	wnd. 1957-1958
C.A.M. (Sef) Stassen	1958-1966
Corn. N.J. van Ham	1966-1978
J.P. Velthuis	wnd. 1978-1979
ir. J.C. (Onno) Zollner	1979-1994
J.S. (Hans) Heijnen	1994-2008
F.P.J. (Frank) Slenders	2008-2011
mw. drs. A.M.E.	
(Anne) Theunissen	2011-2016
drs. W. (Wilbert) Eggink	2016-heden

SECRETARISSEN

mej. (H.M.E.H.?) Smeets	1919
J. Huijsmans	1921-1923
J.N. Snackers	1924
G.A.H. Kluijtmans	1924-1928
Ed. A. Serrarens	1929-1931
mr. P.J.A. Kleene	1931-.....
drs. Ger. Th.M. Janssen	(1942) -1948
drs. Joh. Janssen	1948-1954
Guillaume Joseph Naus	1954- (1959)
P.C.H. (Paul) van der Goor	...-1966
J.H.Fr. Sohl	1966-1974
drs. Ger. J.M. Schurink	wnd. (1976)-1977
drs. Ger. Th.M. Janssen	wnd. 1978
J.P.M. (Jo) Janssen	1978-1983
mw. A. (Ankie) Hendrickx-de Ruyter	1983

Een groep leerlingen van het Mundiumcollege die de bibliotheek bezoekt tijdens de week van het geld (2016).

Bibliotheekwerk anno nu: een leesconsulent die op de scholen werkzaam is. Bibliorura. Foto's: Lidy Vos.

J.S. (Hans) Heijnen	1984-1994
mw. Annemarie Vriesen	1994-1997
mw. J.G.M. (Hanny) Schulten	1997-1998
W.G.M. (Wim) Willems	1998-2008
ing. H. (Hans) Schuren	2008-heden

DIRECTIE (SINDS 2007 RAAD VAN BESTUUR)

mej. M. Timmermans	1921-1942
mej. Eug. E. Windhausen	1942-1946
mej. A.A.M. Knuvelde	1946-1950
mej. U. Kessels / A. Serrarens wnd.	1950-1952
mej. A.M. (H.) Breukers	1952-1980
J.H.G. (Jos) Saes	1980-2016
mw. drs. J.R.M. (Jeanine) Deckers	2016-heden

CENSORS

J. Bemelmans	1921-1941 (†), directeur der R.K. Meisjes HBS
M. Bours	1941-1946, directeur der Kweekschool
drs. J.H.H. Storms	1946-1966, professor aan het Bisschoppelijk College
drs. P.J.J. Coenen	1966-1969, directeur van het Bisschoppelijk College

AFKORTINGEN

AadM	Architecten aan de Maas (Maastricht, Rotterdam)
CRM	Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk (ministerie, 1965-1982)
CV	Centrale Vereniging voor Openbare Leeszaal en Bibliotheken
KCVL	Katholieke Centrale voor Lectuurvoorziening in Limburg (stichting)
LV	Landelijke Vereniging (bibliotheekwezen Nederland)
NBLC	Nederlands Bibliotheek- en Lectuur Centrum
OB	Openbare Bibliotheek (Roermond)
PBC	Provinciale Bibliotheek Centrale
PV	Provinciale Vereniging (bibliotheekwezen Limburg)

UVV	Unie van Vrouwelijke Vrijwilligers
VAR	Vrije Akademie Roermond

MET DANK AAN:

Hein van der Bruggen, Jeanine Deckers, Hans van de Mortel, Annette Reyners, Jos Saes, Frank Slenders, Lidy Vos en andere medewerkers van GAR en van Bibliorura.

* Dit artikel is geschreven in opdracht van Bibliorura, de bibliotheekinstantie van Roermond.

BRONNEN:

Voor het schrijven van dit artikel is in hoofdzaak gebruik gemaakt van:

- GAR, archief R.K. Openbare Leeszaal, toegangsnummer 4078 (1917-1974).
- Bibliorura, archief ongesorteerd; na raadpleging grotendeels overgedragen aan GAR, met uitzondering van de stukken over de jaren na 2000.

De annotatie onder verwijzing naar deze archieven is niet separaat toegepast.

NOTEN

- 1 Syllabus 'De leeszaalbeweging' (1965), collectie Emilie van der Bruggen; H.E. Greve, *Geschiedenis der leeszaalbeweging in Nederland*. Gedenkboek 25 jaar CV (Den Haag 1933) 197-213.
- 2 San Loven-van Esser, 'De Vincentius Vereniging in Roermond, 1859-2003', in: *SvR 2004*, nr. 12, 156.
- 3 Met Groels zal de boekhandel en -binder Karel Groels aan de Neerstraat bedoeld zijn. GAR, Briefhoofden.
- 4 'Uit de Voorgeschiedenis van de R.K. Openbare Leeszaal in Roermond', in: *De Nieuwe Koerier*, 09.10.1937.
- 5 'Van het stadhuis. R.K. Openbare leeszaal', in: *De Nieuwe Koerier / Maas- en Roerbode*, 16.06.1921.
- 6 Het 'uitvoerend comité' of eerste bestuur (1921) bestond uit: voorzitter J.M. Hermans, secretaris J. Huijsmans, penningmeester J.M. Schreurs, leden M. Jaspers en H. Versterren. Van het volledige

negenkoppige bestuur maakten voorts nog deel uit: H. van der Marck, L.J.M.G. Schreurs, M. Tops en Chr. Evers (namens de Katholieke Actie).

- 7 H.E. Greve, *Openbare Leesmusea en Volksbibliotheken*. Dissertatie (Amsterdam 1906) maakte een scherp onderscheid tussen de volksbibliotheken die uit liefdadigheid met ongeschoold personeel ontspanningslectuur aan de 'lagere klassen' boden en de in opkomst zijnde 'leesmusea' (openbare bibliotheken), die hij een belangrijke rol toedichtte bij de bredere ontwikkeling van het algemene publiek. Loven-van Esser, 'De Vincentius Vereniging', in: *SvR 2004*, nr. 12, 162-163, meldt dat de Vincentiusbibliotheek toch bereid was boeken in bruikleen aan de openbare bibliotheek af te staan.
- 8 M.H.V.Th. (Theodoor) van de Winkel was weduwnaar van C.G.M.H. Höppener.
- 9 M. Tops was lid van de gemeenteraad van Roermond en van Provinciale Staten (1926-1936). Hij was in 1934 voorzitter van de Provinciale Bond van Leeszaal in Limburg geworden. Tops overleed in 1936 als gevolg van een noodlottig ongeval te Maasbracht.
- 10 Zie uitgebreider: Georges Linssen, 'Lectuur en censuur in het bisdom Roermond', in: *SvR 2010*, nr. 18, 40-79
- 11 Een vergelijkbare aanwas van het aantal leden in bezettingstijd openbaarde zich ook bij dialectvereniging Veldeke: Luc Wolters, *Veldeke Limburg 1926-2016* (Roermond 2016) 93-113.
- 12 Herman van Rens, *Vervolgd in Limburg: Joden en Sinti in Nederlands-Limburg tijdens de Tweede Wereldoorlog* (2013) 92.
- 13 A.M.J.A. Berkvens, H.J.J.M. van der Bruggen en R.M.L.M. Magnée (red.), *Rechtspraak in Roermond 1580-2012. Van Soevereine Raad naar Rechtbank Limburg* (Roermond 2012) 94-95, 200, 203 en 277.
- 14 Eduard A. Serrarens (Maastricht 1895 – Roermond 1955) was leraar Nederlands aan het Bisschoppelijk College Roermond en o.m. auteur van: 'Willem van Swaanenburg. Een zonderling uit het begin der 18e eeuw', in: *De Gids*, 100 (1936), en: *De dichter-predikant François Haverschmidt (Piet Paaltjes)*.

100 JAAR BIBLIOTHEEK ROERMOND

KATHOLIEKE BEVOOGDING GROEIT UIT TOT INFORMATIEDELER BIBLIORURA

Verhandelingen der Kon. Ned. Akad. V. Wetensch., afd. Letterk. Tweede reeks, LXII, 2 (Amsterdam 1955). Zie: W.H. Beuken, 'Eduard A. Serrarens', in: *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde* (1956) 125-127 (DBNL).

15 GAR, Afdeling 2002, archief van de gemeentepolitie te Roermond 1841-1945, inv. nr. 483.

16 Voor zijn dubieuze rol tijdens de oorlog, zie: Theo Beckers, 'Reijmers keus. De pijnlijke neergang van een burgemeester in oorlogstijd', in: *SvR* 2009, nr. 17, 6-85.

17 J.L. (Leo) Moonen werd in augustus 1944 door de Duitsers gearresteerd en overleed op 2 april 1945 in concentratiekamp Bergen-Belsen.

18 Zie ook: San Loven-van Esser, 'De Vincentius Vereniging in Roermond, 1859-2000. Deel II', in: *SvR* 2005, nr. 13, 60-61.

19 Op landelijk gebied werd onder pressie van de financierende overheid en in het kader van de ontzuiling in de jaren zestig ijverig gefuseerd. Dit vond ook zijn weerslag op de lagere bibliotheek-echelons. Beschrijving van het archief van de NBLC, NA, Den Haag.

20 De P.B.C. is later door de Provincie Limburg ondergebracht bij de Stichting Symbiose, een jammerlijk mislukte operatie die in een faillissement is geëindigd.

21 'Bestuur bibliotheek is houding college beu. Privatisering Oranjerie blokkeert huisvestingsplannen', in: *Limburgs Dagblad*, 16.03.1994. 'Brandbrief aan B en W. Roermondse bieb wil snel duidelijkheid over nieuwe lokatie', in: *De Limburger*, 16.03.1994.

22 'Huurcontract kan verkoop bemoeilijken. Bibliotheek stelt eisen voor verlaten Oranjerie', in: *Limburgs Dagblad*, 28.12.1994.

23 Hans Goossen en Theo Snickers, *El Rey. Van jager tot prooi* (2014) 117 en 122-124, waarin het tweede rapport Berenschot uit 1997 aangehaald wordt.

24 Ibidem.

25 *Limburgs Dagblad*, 19.06.1998; 'Drie politiek beladen projecten in Roermond op punt van beginnen', in: *De Limburger*, 29.09.1998.

Sinds 2000 huist de Bibliotheek Roermond in het pand van De Gouden Leeuw aan de Neerstraat. Aan de huisvesting op deze plek is niet alleen een forse verbouwing maar ook een buitengemeen stevige discussie met politieke druk vooraf gegaan. Biblorura. Foto: Charlotte Heynen.

26 'VVD: raad niet goed geïnformeerd over tekorten bibliotheek', in: *De Limburger*, 26.04.2000.

27 Hans Ibelings, 'Poppenhuis met kamergrote gaten', in: *de Volkskrant*. kunstpagina (2000); idem, 'Architectuur zonder exterieur', in: *Cobouw* (2001); 'Stadsbibliotheek Roermond. Mooie eenvoud maakt tijdloos', in: *Illuminate! PI Projekt & Interieur* 5/2001 (2001) 48-53; oorkonde Betonprijs 2001. Alles op website: Architecten aan de Maas. Hilde de Haan, *Een symfonie van zes gebouwen. Architect Han Westelaken* (2007).

De nieuwbouw van de bibliotheek met de kathedraal als decor.

AadM. Foto: Martin Thomas.

